

ОҶИЛ САЛИМОВ

АҚЛ ИННОВАЦИЯСИ

ОҚИЛ САЛИМОВ

АҚЛ ИННОВАЦИЯСИ

ТОШКЕНТ
«МАЎНАВИЯТ»
2022

УЎК 316.422:327.58(575.1)
КБК 60.56(5Ў)
С 26

32
С 26

С 26

Окил Салимов

Ақл инновацияси [Матн] / О.Салимов. – Т.:
«Маънавият», 2022. – 104 б.

ISBN 978-9943-04-461-6

М а с ъ у л м у х а р р и р:

М. Ҳоҷиматов – филология фанлари бўйича
фалсафа доктори

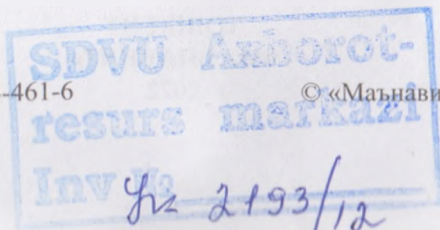
Дунёдаги жадал тараққиёт, шиддатли глобаллашув даврини бошдан кечирмоқдамиз. Жаҳонда юз бераётган жараёнлар, иқтисодий, маданий, маънавий тебранишлар асносида турли миллий кадриятлар тўқнашувининг кескинлашиши, умуминсоний кадриятларнинг қайта шаклланиши гоҳ-гоҳида инсон ақлини шошириб қўймоқда. Бундай вазият ҳар бир тафаккурли кишини замоннинг ўзига мос равишда тезкор фикрлашга, воқеликлар ривожини тенденцияларини таҳлил қилишга ундайди.

Қўлингиздаги ушбу мўъжазгина китобда умуминсоний жараёнлар, мавжуд муаммолар ва уларнинг ечимлари, кейинги йилларда мамлакатимизда амалга оширилган кенг қўламли ислохотлар, жаҳондаги глобал муаммоларнинг Ўзбекистон ҳудудида бартараф этиш борасида олиб борилаётган изчил ижтимоий-сиёсий, иқтисодий ва маданий-маърифий сиёсат ҳақида мулоҳаза юритилади.

Китоб кенг китобхонлар оммаси учун мўлжалланган.

ISBN 978-9943-04-461-6

© «Маънавият», 2022

ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОНДА МАЪРИФИЙ ЖАМИЯТ БАРПО ЭТИЛМОҚДА

Дунёда ва мамлакатимизда аҳолининг турли табақа нақиллари биз қандай жамиятда яшаймиз, дунёвий давлатдами ёки диний жамият сари интиляпмизми, деган саволни тез-тез муҳокама қилиб туради.

Сўнгги йилларда таълим, тиббиёт, ижтимоий ҳаётнинг турли соҳалари, айниқса, муқаддас ислом дини кадриятларига эътибор ошаётганлиги бу саволнинг долзарблигини кучайтирмоқда. Шу боис ҳам мазкур мақолада янги Ўзбекистонда барпо этилаётган моҳиятган янги давлат ва жамият мазмуни хусусида фикр юритмоқчимиз.

Бош кадриятимиз меҳр, тинчлик ва яхшиликдир

Янги Ўзбекистонда инсон омилини муқаддас кадрият сифатида юксалтириш, одамларни билимли, бахтли, эркин ва фаровон қилувчи маърифий жамиятни қуриш механизми Президент Шавкат Мирзиёев томонидан ишлаб чиқилди. Унга кўра, бу механизм инсоннинг маънавий-маърифий комиллиги, яъни ўзини ўзи узлуксиз ривожлантириб бориши, жамиятда ҳамжихатликда яшай олиши, бошқаларни ўзи билан тенг кўриши, куч маданиятини эмас, балки меҳр, тинчлик ва яхшилик маданиятини бош кадрият сифатида англаши негизида амал қилади.

Мазкур жамиятни қуриш ғояси 2016 йил Қашқадарё вилоятида сайловчилар билан учрашувда Шавкат Мирзиёев томонидан илк дафъа жамоатчилик эъти-

борига қўйилган эди. Мамлакатимиз раҳбари жамиятнинг негизи бўлган оила ва ота-она ибрати, уларнинг фарзандлар тарбиясидаги шахсий намунаси маънавий юксалишимизнинг асоси эканини алоҳида таъкидлаб ўтди.

2017 йилнинг 19 сентябрида давлатимиз раҳбари Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Бош Ассамблеясининг 72-сессиясида муҳим тарихий ҳужжат, яъни «Маърифат ва диний бағрикенглик» деб номланувчи махсус резолюцияни қабул қилиш таклифи билан чиқди. Бу ҳуқуқий асоснинг муҳим мақсади – барчанинг таълим олиш ҳуқуқини таъминлашга, саводсизлик ва жаҳолатга барҳам беришга қўмаклашишдан иборат экани таъкидланди. Гап фақат бир давлатда маърифий жамият куриш ҳақида кетмаяпти, балки бутун дунёда юксак маънавий дунёқараш ва соғлом турмуш тарзини барпо этиш устида кетмоқда. Бу эса, бутун дунёда куч, зўравонлик ишлатиш орқали мақсадга эришиш сиёсатидан тамомила воз кечиш ва тинчликка интилиш орқали ҳаёт тарзини юритиш сиёсатига ўтишни талаб этади.

Мазкур муаммонинг нечоғли глобал эканини жаҳонда юз бераётган бугунги халқаро сиёсат мантиғи ҳам тасдиқлайди. Зеро, Президентимиз алоҳида таъкидлаганидек, дунёда терроризм таҳдидлари, айниқса, сўнгги йилларда кучайиб бораётгани уларга қарши куч ишлатиш йўли билан курашиш усули ўзини оқламаётганидан далолат беради. Шунингдек, БМТ сессиясида давлатимиз раҳбари «Маърифий ислом» тушунчасига ҳам дунё жамоатчилиги эътиборини қаратиб, муқаддас динимиздаги маърифий ислом таълимотини кенг ёйиш заруратини ҳам асослаб берди.

Президентимиз раислигида 2021 йил 19 январь куни маънавий-маърифий ишлар тизимини тубдан та-

комиллаштириш, бу борада давлат ва жамоат ташкилотларининг ҳамкорлигини кучайтириш масалалари бўйича ўтказилган видеоселектор йиғилишида ҳам маърифатли жамият барпо этишнинг ҳаракатланувчи кучи ривожланган инсон салоҳиятида экани таъкидлаб ўтилди. Яъни, маърифий давлат ва жамиятнинг бош ўзаги бўлган маърифий комилликка эришишнинг ҳам уч таркибий жиҳати мавжуд. Бу уч жиҳат билим, меҳнат ва ақл омиллари бўлиб, улар фақат ўзаро фаол уйғунликда бўлгандагина самарали намоён бўлади.

Дунёвий ва диний дунёқарашлар нисбати

Маърифий жамият ҳаётга бўлган муносабатда дунёвий ва диний дунёқарашни мутлоқлаштирмайди. Аксинча, ҳар иккала дунёқарашдан ҳам инсон манфаатларига наф келтирувчи жиҳатларни ривожлантиради. Ҳолбуки, оламни, одамни англаш ва бошқаришда дунёни идрок этишдаги икки маданият тўқнашуви инсоният тарихини яратиб келган. Уларнинг бири оламни диний-илоҳий асосга қурилган ва ҳамма нарса инсон идрокидан ташқарида юз беради, шу боис ҳам оламни илоҳий билишга интилиш зарур, деб қарашдан иборат. Олам Аллоҳ томонидан яратилган, инсон фоний дунёда омонат яшайди, дунёдаги барча жараёнларда Яратганнинг ҳукми бор. Инсонга эса, фоний дунёда муваққат яшаб, ўзидан насл қолдириши ҳамда кейинги, яъни боқий оламда роҳат-фароғатда яшаши учун савоб ва илм йиғиш имконияти берилган. Шу боис, диний давлатчилик тарафдорлари дунё ишлари фақат диний қоидалар асосида бошқарилиши лозим, деб ҳисоблайди.

Иккинчи маданият, яъни оламни моддий-дунёвий тушуниш тарафдорларининг аксарияти эса, дунёда

олам ва одамни фақат материалистик нуқтаи назар оркали англаш мумкин, деб қарашади. Ўзини дунёвий давлат тарафдори деб билувчиларнинг ўзига хошлиги шундаки, улар нимани ҳиссий аъзоларимиз билан идрок этсак, яъни кўзимиз билан кўрсак, қулоғимиз билан эшитсак, қўлимиз билан ушлаб кўрсак, таъмини оғзимиз билан татиб кўрсак, ҳидини бурнимиз билан сезсаккина ўша нарсани билишимиз мумкин, деб ҳисоблайди. Бундай ёндашув тарафдорлари, «Ҳаётда фақат бир марта яшайсан, шу сабабли бу оламда кучинг етганича маза қилиб, яшаб қол», деган қоидага таянади.

Дунёни материалистик англаб ёндашиш назариётчилари инсониятнинг тарихий-ақлий интеллектуал ҳаётини ҳам бешта формация билан изохлашган, яъни булар: ибтидоий давр, қулдорлик даври, феодализм, капитализм ва социализм давлари. Аммо бирмунча вақт аввал Австралия қитъаси яқинида бундан 5 миллион йил аввал музлаб, кейин қуриб тош қатламида қолиб кетган қилъка балиғи топилган. Олимлар томонидан «ДНК» ва «РНК» анализлари ўтказилгач, унинг ҳозирги қилъка балиғидан асло фарқ қилмаслиги аниқланди. Бу қилъка фақат катта шов-шувга сабаб бўлиб, эволюция назариясининг ўйлаб топилгани, аслида эса, унинг негизи мустаҳкам эмаслигини тасдиқлади.

Дунё тарихи мана шу икки ёндашув ўртасида аёвсиз кураш занжиридан иборат. Бу кураш занжирининг биргина ўтган XX асрдаги қонли бўғини номига дунёвий, аслида эса, атеистик давлатни барпо этиш мақсадини қўйган коммунистик режим томонидан 200 мингга яқин жаҳиднинг қатағон қилиб қириб ташланиши, ўн минглаб масжиду мадрасанинг бузиб ташланиши, қадимий қўлёзмаларнинг ёқиб юборили-

ши, асрий маданий обидаларимизнинг йўқ қилиниши, миллат қиёфаси ва менталитетига жиддий зарба берилишида намоён бўлди.

Собиқ совет тузуми давридаги дунёвий давлат инқоби остида моҳият эътиборига кўра, атеистик жамият барпо этувчилар ўзларининг амалий ҳаракатларини оклаш учун мустаҳкам назарий асослар ҳам яратиб олишди. Ушбу жиддий назарий асоснинг биология, анатомия, геология, кимё фанларидаги илдизи инглиз олими Чарльз Дарвин номи билан боғланади. Бу атеист олим дунёдаги жамики жонли ва жонсиз табиат, хусусан, инсон зоти ҳам табиий эволюцияни ўз бошидан кечирган, деган ғояни асослашга уринади. Ўз вақтида бу ғоя аксарият зиёлилар томонидан кулги ҳам бўлган. Аммо инсоният учун зарарли бўлган коммунистик жамиятнинг катта назариётчилари Маркс, Энгельс, Ленин, Сталин учун эволюция назарияси жуда қўл келди. Улар инсон асли бир хужайрали бактерия бўлган, кейин сувда сузувчи ҳайвон бўлган, эволюция таъсирида эса, бу ҳайвон маймунга айланган. Маймун эса, кўп минг йиллар давомида аввал тошни ўйиб меҳнат қуроллари ясаб, тинимсиз меҳнат қилиши, кейин ўтроқ яшаш тарзига ўтиши натижасида инсон қиёфасига кириб ақлли бўлиб қолган, деган мантикий мағзи пуч ғоя билан одамларни ишонтиришга уринишган. Ишонтириш қийин кечганидан сўнг, коммунистлар ўзларининг бу аҳмоқона ғояларига кимлар ишонмаганини аниқлашга ҳаракат қилишган. Ишонмаганлар эса саводли, маданиятли ва чуқур фикрловчи одамлар бўлиб чиққан. Шу боис ҳам шўролар 70 йил мобайнида бундай одамларни киришган.

Дунёдаги материалистик ёндашув тарафдорлари сўнгги 50 йилда бирмунча либераллашди. Улар дунёвий давлат динни инкор этмайди, деган нуктаи назарни илгари сура бошлади. Дунёвий давлат тарафдорла-

ри дин ва диний эътиқодга сабр ва бағрикенглик билан ёндашади. Бунга мисол қилиб, АҚШ, Франция, Германия ва бошқа ривожланган дунёвий давлатлар сиёсатини мисол қилиб олиш мумкин.

Дунёвий давлатнинг қатъий қондаси, бу – дин давлат ҳокимиятидан ажратилган ва ўз фаолиятини диний меъёрлар асосида эмас, балки реал қонунлар асосида тартибга солинувчи тузилмаларга эга давлатчилик куриш бўлиб, давлат органларининг қарорлари фақатгина диний асосга эга бўлиши мумкин эмас, деган нуктаи назарни ифода этади.

Дунёвий давлат қонунчилиги диний меъёрларга қисман мос келиши ҳам мумкин. Масалан, абортни тақиқлаш, агар бу диний шартлар билан эмас, балки умумий инсонпарварлик мулоҳазалари (аниқроғи, тиббий ва биологик мақсадга мувофиқлиги билан) асосланса, дунёвий ёндашув умумий жамият қарорига айланиши мумкин.

Дунёвийлик принципи давлатни диний доғмалардан ажратишни назарда тутаяди, лекин динни ижтимоий ҳаётдан бутунлай олиб ташлашга интилмайдди. Аммо у ижтимоий ва сиёсий ҳокимиятни ташкил этишнинг асосий шакли сифатида воқеликка реал ёндашувчи давлат ролини сақлаб қолади. Дунёвий давлатларда фуқароларни маънавий ва сиёсий тарбиялашда дин имкониятларига устуворлик берилмайдди. Диний (теократик) давлатларнинг ўзига хослиги эса, қуйидаларда намоён бўлади:

1) давлат ҳокимияти давлатни ташкил этиш ва бошқариш мақомига эга бўлган муайян диний ташкилотга бўйсунаяди ва унга тегишли бўлган кадриятларга амал қилади;

2) диний эътиқодни тартибга солувчи ҳуқуқий нормалар давлат қонунчилиги ва жамият қоидаларининг асосий манбаини ташкил этади;

3) давлат раҳбари бир вақтнинг ўзида энг нуфузли диний арбоб, олий рухонийлардан сайланади ёки тегишли олий диний ташкилот томонидан тайинланади (масалан, Ватикан давлатида). Умумхалқ сайлов тартиботи мавжуд бўлган давлатларда сайланган давлат раҳбари муайян олий диний муассаса томонидан доимий назорат қилинади. Масалан, Эрон конституциясига биноан Эрон Ислом Республикасида сайланган диний раҳбар Президентдан юқори бўлган Факих назорати остида бўлади;

4) муайян диний эътиқод давлат сиёсатида устувор бўлган давлатларда бошка диний эътиқодга мансуб аҳоли вакилларига тоқат қилиш амалиёти мавжуд бўлади ва ҳатто баъзида давлат идораларида диний озчиликнинг вакили сифатида иштирок этиши мумкин.

Давлат бошқарувида тўлиқ теократик сиёсат юргизувчи мамлакатлар сифатида (диний давлатлар) — Эрон, Марокаш, Покистон, Саудия Арабистони ва бошқаларни келтириб ўтиш мумкин.

Ўзбекистонда маърифий давлатни барпо этиш босқичлари

Мамлакатимизда маърифий давлатчилик асосларини барпо этиш уч босқичдан иборат бўлди. Биринчи босқич, моҳиятан тамомила янги маърифий давлатнинг ҳукукий асослари яратилганлиги, яъни инсон манфаатлари устуворлигини таъминлашга қаратилган 500 дан ортиқ қонун, 2 мингдан кўпроқ фармон ва қарорлар қабул қилиниши ва ҳаётга изчил жорий этилишида намоён бўлди.

Иккинчи босқич, маърифий давлатнинг ташкилий таркибий тузилмаларини шакллантириш билан боғлиқ бўлиб, ўтган 5 йил мобайнида инсон манфаатларини тўғридан-тўғри ҳурмат қилувчи қатор вазирлик

ва идоралар ташкил этилди, мавжудлари эса, мазмунан бойитилди. Бу даврда мамлакатимизда илк дафъа Иқтисодиёт ва камбағалликни қисқартириш, Маҳалла ва оилани қўллаб-қувватлаш, Мактабгача таълим, Уй-жой коммунал хизмат кўрсатиш вазирликлари тузилди.

Аҳолини ҳар томонлама қўллаб-қувватловчи «Саховат ва кўмак», мутахассисларни хорижга тайёрлаш ва ваташдошлар билан мулоқот қилиш бўйича «Эл-юрт умиди», Хотин-қизлар ва оилани қўллаб-қувватлаш давлат мақсадли жамғармалари ташкил этилди.

Учинчи босқич, маърифатли давлатнинг ижтимоий таянчи бўлган маънавиятли жамиятни шакллантириш билан боғлиқ. Бу даврда аҳоли турли табақалари, хусусан, ёшларни ҳаётга муносиб тайёрлашнинг миллий механизми – 5 муҳим ташаббус доирасидаги янги ижтимоий ҳаракат кенг ёйилди. Аҳолини доимий даромад манбаига эга қилиш, ҳар бир оилани «кичик ватанли» қилиш, эҳтиёжманд оилаларни ва аҳоли турли табақалари вакиллари орасидан ижтимоий кўмакка муҳтож фуқароларни манзилли аниқлаб, қўллаб-қувватлашга қаратилган «Темир дафтар», «Аёллар дафтари» ва «Ёшлар дафтари» юритила бошланди. Шунингдек, мамлакатимизнинг барча маҳаллаларида 3 бўғинли «Маҳаллабай» ишлаш тизими йўлга қўйилди. Бутун халқимизни ва ҳар бир инсонни эътиборсиз қолдирмаслик ҳамда рози қилиш бўйича умумжамиyat ҳаракати ишга тушди.

Катталар тажрибаси ва ёшлар шижоати уйғунлашмоқда

Давлат ва жамият тузилмаларида илм-фан ва анланган билим омилига таяниш, катталар тажрибаси билан ёшлар шиддатини уйғунлаштириш фаолиятларнинг ўзагига айланди.

Мамлакатимизда халқ давлатга эмас, давлат идоралари халққа хизмат қилиши керак, деган сиёсатга тўла куч билан амал қилина бошланди. Халқ қабулхоналари, Президент, Бош вазир ва ҳокимлар қабулхоналари одамларни тинглаш, қалбига қулоқ тутиш, муаммоларни жойида ҳал этиш ишлари барқарор тизим сифатида ишлай бошлади. Шу пайтга қадар 3 миллионга яқин фуқаронинг муаммолари ўрганилиб, уларнинг 70 фоизи жойида ҳал этилди. Қолганлари эса, амалдаги қонушлар ва имкониятлар асосида фуқароларнинг фойдаси йўлидаги ечимларни топиш жараёнига қўйилди.

Инсон манфаатларига хизмат қилиш олий инсоний кадриятга айланди. Ҳеч кимнинг давлат ва жамият томонидан безътибор қолдирилмаслиги, инсон саломатлиги ва таълим-тарбиясини яхшилаш мақсадлари устувор сиёсатга айланди. Давлатлараро, жамиятлараро ва инсонлараро муносабатларда ўзаро хайрихоҳлик муҳити шакллантирилди. Дўстлик, елкадошлик, ҳамжиҳатлик, ҳамкорлик ҳаракатлантирувчи куч сифатида кафолатли тинчликка эришиш умумий ҳақиқатга айланди.

Мамлакатимизнинг ички сиёсатида инсонга таъсир – тазйиқ ўтказиш, жисмоний ва маънавий зўравонликларнинг барча кўринишларига барҳам берилди. Билиб-билмай қилинган жиноят ва хатоликларга нисбатан афв институти ишлай бошлади. Маҳалла ва ёшлар ташкилотлари томонидан хатоликларга илк дафъа йўл қўйган ёшлар, аёллар ва бошқа тоифадаги шахсларни кафолатга олиб, қамоқдан озод қилиш амалиёти йўлга қўйилди.

Куч, таъсир ва тазйиқ ўтказиб натижага эришиш маданиятидан тинчликка ялпи интилиш, меҳрлиликни жорий этишдан иборат инсонпарварлик маданиятига ўтилди. Билимлар, касб-ҳунарларни англашга интилиш, ўрганилган нарсаларни ўргатишга интилиш ялпи

ижтимоий ҳаракатга трансформация бўлмоқда. Ватанга, ўз халқи тарихи, улуғ аجدодлар меросига муҳаббат, миллат маънавияти, санъати ва маданиятига садоқат бош қадрият даражасига кўтарилмоқда.

Ўзбекистонда истиқомат қилувчи барча халқлар маънавияти ва миллий ўзлигига бағрикенглик, хурмат қилишга асосланган муносабат барқарор шакллантирилди ва мустаҳкамланмоқда. Барча даражадаги ижтимоий муносабатларда компромисс муҳитидан консенсус муҳитига ўтишга интилиш устувор ҳаракатга айланиб, ҳар бир инсон ички салоҳиятининг тўла рўёбга чиқиши ва касбий ҳамда юксак ахлоқий фазилатга эришиши таъминланмоқда.

Камбағалликдан чиқариш бўйича янги механизм жорий этилади

Ўзбекистон Президенти Шавкат Мирзиёев 2020 йил 29 декабрда Олий Мажлисга қилган Мурожаатномасида камбағалликдан чиқариш бўйича тамойила янги маърифий механизмни таклиф этди. Унга кўра, «Темир дафтар»га киритилган ҳар бир фуқарони камбағалликдан чиқариш бўйича «мотивация, кўникма ва молиявий кўмак» тамойили асосида янги механизм» жорий этилиши белгиланди. Бу маърифий механизм инсонни нафақат доимий даромад манбаи эгаси қилади, балки унинг ўз қизиқиши доирасида фаолият юритиб, доимий касбий такомиллашуви, фаолиятига креатив, яъни ижодий ёндашиб, ўз машғулотидан завқ олиб ишлаши ҳамда ҳаётдан рози бўлишига имкон яратади.

Давлатимиз раҳбари маърифий такомиллашув йўлида инсоннинг ўзига ўзи мотивация ва рағбат бера олиши ва ўзини ривожлантириш учун катта мақсадларга шай қила олиши масаласига алоҳида урғу бериб, шундай деди: «Камбағалликдан чиқиб кетиш учун энг

муҳим омил, бу инсоннинг интилиши, ўз кучига таянган ҳолда, аниқ мақсад сари ҳаракати бўлиши керак».

Айни мақсадда шу йилнинг ўзида мингдан зиёд турли касб-хунарга ўргатувчи марказлар ҳамда туманларда халқаро касбий талаблар ва стандартларга тўла мос келувчи кичик ихтисосликларга ўргатувчи «Ишга марҳамат» мономарказлари ишга туширилиши режалаштирилди. Маърифий ривожланиш учун ҳар бир инсоннинг ўз касбида юксак малака ва маҳоратга эришиши ҳам талаб этилади. Давлатимиз раҳбари айнан ана шу талабнинг ижроси ҳаёт ва фаолиятда ўта зарурлигини таъкидлаш учун Ҳазрат Алишер Навоийнинг «Қуёшлиқ истасанг, касби камол эт», деган ҳикматини келтиргани ҳам бежиз эмас.

Халқаро муаммолар ечимидаги муҳим ёндашув

Мамлакатимизда янги давлат барпо этишга киришишнинг дастлабки кунлариданоқ Президентимиз амалга ошираётган маърифий сиёсатнинг зўравонлик ёки куч ишлатиш сиёсатига тамомила зидлиги, тинчлик, меҳр маданиятига барқарор таяниши дунё ҳамжамиятига аён бўлди. Узоқ йиллар мобайнида яқин кўшни мамлакатлар билан ўзаро муносабатда давлатларнинг бир-биридан бегоналашуви, меҳрсизлик, иллат излаш сиёсати тубдан ўзгарди. Шавкат Мирзиёевнинг давлатлараро муносабатлар барқарорлиги ва кафолатли тинчлигини таъминлашда ўзаро дўстлик ва ҳамкорликни бош омилга айлантиришдан иборат маърифий сиёсати кутилганидан ҳам кўпроқ ижтимоий, сиёсий ва иқтисодий наф келтира бошлади. Чегараларнинг очилиши, ўзаро бож сиёсатини юргизишда берилаётган имтиёзлар, иқтисодий ривожланиш йўлидаги ишончли ҳамкорлик мамлакатлар фаровонли-

гини таъминлашда ва аҳолининг розилигини олишда муҳим аҳамиятга эга бўлмоқда.

Юртимизда ишлаб чиқарилаётган саноат товарлари, озиқ-овқат, мева-сабзавот экспорти улушида яқин хорижий мамлакатлар билан товар айирбошлаш сальдосининг кескин ошишига эришилди. Биргина Тожикистон, Афғонистон ва Қирғизистонга қилинувчи экспорт ҳажми сўнгги 4 йилда 5 баравардан ошгани ҳам айнан маърифий ёндашувнинг маҳсулидир. Давлатимиз раҳбари Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг 75-сессиясида ҳам халқаро муносабатларни тамомила янги изга кўчириш, тинчлик ва маърифатга интилишни умумжаҳон ҳаракатига айлантириш кераклигига эътибор қаратиб, «Биз хавфсизлик ва барқарор тараккиёт йўлидаги умумий хатарларга қарши янгича ёндашувлар асосида ва яқин ҳамкорликда ишлашимиз зарур», деб таъкидлади.

Шунингдек, Президентимизнинг Олий Мажлисга Мурожаатномасида ҳам дунёни янгича 9 йўналишда маърифий идрок этиш борасида амалга оширилиши зарур бўлган концептуал вазифалар янги Ўзбекистонни барпо этиш йўлидаги кенг қамровли ишларимиз бардавом бўлишини таъминлаши ҳақида айтиб ўтилган.

Янги Ўзбекистонда жадал суръатларда барпо этилаётган маърифий давлат ва маърифий жамият мамлакатимизни юксак интеллектуал, маънавий ва индустриал жиҳатдан мисли кўрилмаган юксакликларга олиб чиқиши ҳамда бутун халқимиз ва ҳар бир фуқарони бахтли, саодатли қилиши, шубҳасиздир.

АҚЛ ИННОВАЦИЯСИ

Француз файласуфи Рене Декарт «Фикрляпман, демак мавжудман», деган эди. Дарҳақиқат, бу ёруғ оламда фақат инсонгина фикрлаш, ақл йўриғи билан яшаш, тафаккур қилиш имконига эга. Бу – Аллоҳнинг одам авлодларига берган буюк неъмат. У ўз ҳаётини ақл доирасида куради, умрини тафаккур билан ўтказди, шу туфайли бахтли-саодатли яшайди. Инсон умрининг мазмуни бевосита фикрлаш, тафаккур қилиш, ақлни ишлатиш билан белгиланади.

Беназир аллома Абу Наср Форобий «Инсон моҳияти ақлда, ақл моҳияти хатти-ҳаракатда», деган эди. Албатта, ақлнинг ўлчами, ҳажми, оғирлиги, ранги ё таъми йўқ. Уни инсонларнинг ўзаро муносабатида, юриш-туришида, хатти-ҳаракатида, қандай мақсадлар билан яшаётганида кўриб, билишимиз мумкин. Ана шу ўзаро муносабатлар жараёнида у одам ақлли, бу одам бошқача, деган фикрга борамиз. Ақлнинг даражаси ҳиссиётлар, туйғулар қуршовида мақсадлар билан боғланиб кетади. Ақлли одамларнинг мақсади буюк бўлади. Негаки, улар катта-катта ишларни амалга оширишга қодир бекиёс куч-ғайрат, интилишга эга-да.

«Уйғониш мўъжизаси»

Ақл фалсафаси ҳақида бежиз гапирмаяпмиз. Орзу-умидли халқмиз. Қонимизда жўшқин туйғулар, олижаноб ҳиссиётлар, эзгу мақсадларга эришиш қудрати кўпиради. Бу – қутлуғ ҳодиса. Шундай экан, инсонлар ғамияти орзули оламга айланади. Орзулар эса ҳаёт-

ни безайди. Орзуга интилиш инсоннинг яратувчилиқ, бунёдкорлик имкониятларини кенгайтиради. Натижада, элу юрт назарига тушган, жамоатчилиқ томонидан эътироф этилган, катта ҳурмат ва эътиборга эришган инсон шаклланади. Ана шунда «Уйғониш мўъжизаси» содир бўлади.

Робиндранатҳ Тҳакур «Уйғониш мўъжизаси» ҳақида шундай ёзади:

Уйғондим. Деразам зулмати ўчди.

Уйғондим. Мўъжиза. Мўъжизадир шул.

Бугун Ўзбекистон ана шундай катта эврилишлар оғушида. Халқимизнинг тарих синовларида тобланган ақлий ва руҳий қудрати ҳаётий амалларга кўчмоқда. Бу ҳақда гапиришдан аввал яна бир мулоҳазани айтмоқчимиз. Аёнки, жамиятни ақл, юксак интеллектуал салоҳият билан яшайдиганлар юксалтиради. Ундайлар кўп бўлса ҳаёт фаровонлашади, давлат қудратига қудрат кўшилади. Ялпи тўқинлик, бахтли-саодатли ҳаёт юзага келади.

Янги Ўзбекистон катта ақлга суянган, кенг интеллектуал салоҳиятга таянган, замонавий тафаккурга эга бўлган жамият сифатида мутлақо янги тарихий шароитларда замонавий давлат сифатида дунёга келмоқда, ривожланмоқда, тараккий этмоқда. Бунинг ўзига хос асослари бор.

Халқимиз азалдан меҳнатсевар, бунёдкор, катта яратувчилиқ қобилятига эга бўлган, эзгу мақсадлар билан яшайдиган ва келажакка қатъий ишонч билан қарайдиган халқ. Бундай халқ ҳамиша ҳар нарсага қодир. У ўзининг буюқ келажagini ярата олади ва кейинги авлодларининг фаровон турмушига, ҳаёт тарзига замин яратади.

Бироқ кенг миқёсли ислоҳотлар жараёни қизғин паллага кирган бир вақтда ақл танқислиги, заковат

етишмаслиги, тафаккурнинг чекланганлик ҳолатлари кўзга ташланмоқда. Хусусан, янгича тафаккур қарор топаётган, янгича яшашга интилиш кучайиб бораётган бир пайтда унга эҳтиёж тобора ошиб бораётир.

Буни Президентимиз Шавкат Мирзиёев алоҳида таъкидлаган эди: «Биз ўз олдимизга мамлакатимизда Учинчи Ренессанс пойдеворини барпо этишдек улғу мақсадни қўйган эканмиз, бунинг учун янги Хоразмийлар, Беглар, Ибн Синолар, Улуғбеклар, Навоий ва Бобурларни тарбиялаб берадиган муҳит ва шароитларни яратишимиз керак. Бунда аввало, таълим ва тарбияни ривожлантириш, соғлом турмуш тарзини қарор топтириш, илм-фан ва инновацияларни тараққий эттириш миллий ғоямизнинг асосий устунлари бўлиб хизмат қилиши лозим».

Ана шу мақсадларга эришиш йўлидаги саъй-ҳаракатлар жамиятимизнинг янги қиёфасига асос солди, дейиш мумкин. Қолаверса, ақл инновациясига эришишга ишонч уйғотадиган яна бир моҳият шундаки, Учинчи Ренессанс пойдеворини яратиш мақсадлари Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси асосини ташкил этади.

Дарҳақиқат, таълим-тарбиясиз фан-техникани ривожлантириб бўлмайди. Фан-техника тараққиётисиз ҳама жамият равнақини таъминлаш мумкин эмас. Ана шу мақсаддан келиб чиқиб, Президентимиз узлуксиз таълимнинг барча бўғинларини бутунлай ислоҳ қилишни, таълим сифати ва самарадорлигини оширишни тарғиб қиляпти. Бунинг учун барча моддий ва маънавий юк оғирлигини давлатнинг ўзи зиммасига олган.

Давлатимизнинг таълим-тарбия ва илм-фан сиёсати бутун моҳияти билан ақл инновацияси, интеллектуал салоҳият инновацияси. Бу келажак бунёдкорлари учун сиёсий, маънавий, иқтисодий ва ижтимоий инновациянинг ўзгинаси.

Ёшлар тарбиясига бир зум бўлса-да, бефарқ қарашга ҳаққимиз йўқ

Шу йилнинг бешинчи апрель куни халқ таълими соҳасида амалга оширилаётган ислохотлар натижалари таҳлили юзасидан видеоселектор йиғилиши ўтказилди. Унда соҳадаги бир қатор камчиликлар тилга олинди. Энг муҳими, умумтаълим мактабларида таълим сифати ва самарадорлигини оширишнинг қатор чора-тадбирлари кўрилди. Жумладан, бутунлай янги ўқув-услубий дастурлар яратиш, таълим беришда замонавий педагогик технологиялардан фойдаланиш зарурлиги таъкидланди. Кейинги уч-тўрт йил ичида мактаблардаги барча синф ўқитувчилари янги методика асосида таълим бериши белгиланди. Бунинг учун ҳар бир ҳудуддаги Малака ошириш марказлари негизида педагогларни янги методикаларга ўргатувчи Миллий таълим марказлари ташкил этилади. Уларга аниқ ва табиий фанлар бўйича хориждан энг малакали мутахассислар жалб қилинади. Ҳар бир вилоятда «Тренерлар гуруҳи» шакллантирилиб, улар жойларда мактаб ўқитувчилари малакасини ошириб боради. Тренерларнинг ойлик иш ҳақига юз фоизгача устама тўланади. Мазкур янги тизимни жорий қилиш учун юз миллион доллар қўшимча маблағ йўналтирилади. Абдулла Авлоний номидаги илмий-тадқиқот институти Республика Миллий таълим маркази сифатида қайта ташкил этилади ва Тошкент давлат педагогика университети билан ягона тизимга бирлаштирилади.

Умумтаълим мактабларининг моддий-техник базаси тубдан яхшиланади. Кейинги ўқув йили бошлангунига қадар 960 та мактабда компьютер синфлари ташкил этилиб, 740 таси янгидан жиҳозланиши ўз натижасини бериши шубҳасиз. Умуман олганда, беш мингдан ортиқ компьютер синфи янгиланади. Бунга

республика бюджетидан 200 миллиард сўм, маҳаллий бюджетлардан ҳам шунча маблағ йўналтирилади. Бу айтиш мумкинки, жуда катта воқеа, таълимга давлат тўғиборининг ёрқин кўриниши.

Мактаб таълими хақида гапирганда, бугунги ва келажак кунларимизга катта умид билан қарай бошлаймиз. Чунки Аристотелнинг «Ватан тақдирини ёшлар тарбияси хал қилади», деган гапи ҳеч ёдимиздан чиқмайди. Шундай экан, ҳеч биримизнинг, айниқса, ота-оналар ва биз – педагогларнинг ёшлар тарбиясига бир зум бўлса-да, бефарқ қарашга сира ҳаққимиз йўқ.

Навбат олий таълимга келар экан, мамлакатимиз келажаги, барча соҳалар муваффақияти ҳар томонлама билимли, замонавий фикрлайдиган, ўз соҳасининг суюқ мутахассиси ва, албатта, ғоявий чиниққан, чин ватанпарвар, миллатини кадрлайдиган кадрларга боғлиқлигини ҳам таъкидлашдан чарчамаймиз.

Олий таълим айна ана шундай юксак вазифани бажариши лозим. Шу йилнинг 4 март куни олий ўқув юртлири талабаларининг бандлигини таъминлаш бўйича устувор вазифаларга бағишланган видеоселектор йиғилиши ўтказилди.

Кейинги йилларда мамлакатимизда камбағалликни қискартириш, аҳолининг кам таъминланган қатлами-ни ижтимоий ҳимоя қилиш жараёни қизғин кечмоқда. Олий таълим муассасаларида ўқиётган кам таъминланган талабалар билан алоҳида шуғулланиш, уларни жамиятнинг фаол фуқароларига айлантириш давлат ижтимоий сиёсатининг янги йўналиши сифатида юзатга келди.

Айни пайтда мамлакатимизда 820 минг талаба олий ўқув юртлирида билим олмоқда. Президентимиз топшириғига кўра, талабалар ижтимоий ахволи ўрганилиб, 100 мингга яқинининг ишлаш ва қўшимча

даромад топишга эҳтиёжи борлиги аниқланган. Улар орасида 7,5 минг чин етим ёки ногиронлиги бўлган талабалар бор. Яна 4,5 минг йигит-қиз эса турли ижтимоий ёрдамни назарда тутган «дафтар»ларга киритилган.

Олий таълимда назария ва амалиёт бирлигини таъминлаш, талабаларнинг бўш вақтида ижтимоий фойдали меҳнат билан шуғулланиши чоралари кўрилмоқда. Бунда кам таъминланган талаба, биринчидан, ижтимоий муаммоларини бирмунча ҳал қилиш имкониятига эга бўлади. Иккинчидан, ишлаш, касб маҳоратини эгаллаш орқали соҳани чуқур ўрганган мутахассис сифатида шаклланиб боради.

Талабаларни мутахассислигига қараб, ўз соҳаси бўйича ишга жойлаштириш амалиёти ўзини ҳар томонлама оқлайди. Педагоглар таълим тизимида, тиббиёт мутахассислиги талабалари ўз соҳасида, шунингдек, муҳандислар, кишлоқ хўжалик мутахассислари, меъморлар, алоқа, транспорт, иқтисодиёт соҳасида ўқиётган талабалар ихтисосликлари бўйича ишласа, ҳам назарий, ҳам амалий кўникмаси мустаҳкамланиб боради. Уларда ақлий салоҳият, интеллектуал имконият такомиллашади. Энг муҳими, талабаларда ўзи танлаган касбга бўлган муҳаббати ортади. Катта иштиёқ билан ишлайди. Ана шу муҳаббат ва иштиёқ инсонни камолга етказди. Унинг кучли, иродали, ғайратли, ташаббускор шахс бўлиб шаклланишига асос бўлиб хизмат қилади.

Давлатимиз раҳбарининг таълим соҳаси муаммоларига бағишланган кейинги видеоселектор йиғилишларини кузатар эканман, бир ҳолат диққатимни тортди. Президент жойлардаги раҳбарларга катта ишонч ва қатъий талаб билан қарайди. Дарҳақиқат, давлатнинг Тараққиёт стратегиясини амалга оширишни жойларда

ташқил этадиган, уни самарали натижаларга олиб келадиган инсон ташкилот ва муассаса раҳбарларидир.

Халқ таълими соҳасидаги ислоҳотлар ҳақида гапирар экан, Президент «Агар раҳбарлар, муаллимлар янги Ўзбекистонга муносиб ҳаракат қилса, фарзандларимизни давр талабига мос ўқитишимиз мумкин. Халқимиз бизга энг катта бойлигини – зурриёдини ишониб бераяпти. Бу жуда катта масъулият. Шуни ҳис қилиб, ўзимизни қийнаб, мактабни ислоҳ қилсак, келажакка замин яратамиз», деган эди. Куюнчаклик билан айтилган бу гапда ўзига хос мантиқ бор. Биз миллат келажаги олдида жавобгармиз. Келажакни эса фарзандларимиз яратади. Унга эгаллик қилади. Биз ўз болаларимизни, миллатимиз зурриёдини қандай тарбияласак, ўшандай келажакка асос яратамиз. Халқ ўз кўнгарбандини, ҳаёти ва шажараси давомчисини ишониб мактабга беради. Мактабдаги муҳит эса, унинг раҳбарига боғлиқ. Ҳар бир раҳбар ўз ташкилотида ўзига хос муҳит яратади. Шу ўринда бизга ақлли, ташаббускор, масъулиятни ўз зиммасига ола биладиган, ташкилотчи раҳбарлар керак бўлиши ҳам бор гап.

Давлатимиз раҳбари олий таълим муаммолари ҳақида гапирар экан, «Олийгоҳ катта оила. Бу оиланинг раҳбари – ректор. Ота-оналар энг катта бойлигини, фарзандини сизларга топширган. Шунинг учун ректорлар ҳар бир талаба билан шахсан учрашиши шарт. Бу борада ҳақиқий ҳолатни билиб, талабаларнинг оилавий аҳволи, шароити, қандай ўқиётгани, муаммолари ва таклифлари, хуллас, ҳаммаси ҳақида ҳар ойда ҳисобот беради ва бу масалага шахсан масъул бўлади», деди. Демак, таълим сифати ва самардорлиги ҳар бир муассасада ишнинг қандай ташкил этилгани, масала моҳиятини қандай тушуниб етгани ва муаммоларни ҳал этишда олдимизга қўйилган ва-

зифаларни сўзсиз энг юкори кўрсаткичларда бажариш даражасига боғлиқ. Бу ғоятда мураккаб, изчилликни ва доимий ишлашни тақозо этадиган масъулиятли вазифани чуқур англайдиган кадрлар ҳақида кўп ўйлайман.

Яқинда «Янги Ўзбекистон» газетасида Самарқанд давлат чет тиллар институти ректори Илҳомжон Тўхтасиновнинг мақоласини ўқидим. Умуман олганда, таълим тизими менга бегона эмас. ОТМлар билан алоқаларим мустаҳкам. Хусусан, Самарқанддаги бир қатор ОТМлар фаолиятини яхши биламан. Ушбу мақолани ўқиб, ҳозиржавоблик, берилган вазифани ўз вақтида юкори сифат билан бажара олиш, ички имкониятлардан кенг фойдаланиш, кийин шароитларда ташкилий ишларни белгиланган мақсад сари йўналтира билиш, аввало, ҳар бир ташкилот раҳбарига боғлиқ эканини яна бир бор англадик. Иш жараёнида Тўхтасиновнинг ўзи билан гаплашдим. Унинг киёфасида фикрлари аниқ, жонкуяр, ғайратли ва шижоатли раҳбарни кўрдим. Халқимизда «Ишлашни хоҳлаган одам имконият қидиради, хоҳламаган одам баҳона қидиради», деган гап бор. Ҳақиқий раҳбар масъулиятдан чўчимайди, имконият қидиради.

Олий ўқув юртларида талабалар бандлигини таъминлаш бўйича устувор вазифалар юзасидан ўтказилган видеоселектор йиғилишидан сўнг Самарқанд давлат чет тиллар институти қошидаги бандлик маркази факультетлараро сўровнома ўтказиб, 843 талаба ижтимоий танглик туфайли ишга муҳтож эканини аниқлабди. Бир ой ичида 200 нафар ижтимоий ҳимояга муҳтож талаба институтдаги бўш ўринларга, турли ўқув ва тил ўқитиш марказларига, умумтаълим муассасаларига ишга жойлаштирилган. Қолган 643 ишга муҳтож талабани иш билан таъминлаш режалари тузилибди. Улар-

ни тил ўргатиш марказлари ва институтнинг Нарпай ҳамда Пайарик туманларидаги филиалларига ишга жойлаштириш мўлжалланмоқда экан. Тил билиш даражаси камида В2 ва С1 бўлган талабаларни педагогик фаолиятга жалб этиш йўли билан 150 талаба иш билан таъминланиши айтилган.

Институтнинг ички имкониятларидан фойдаланиб, мавжуд бўш хоналарни талабаларга пуллик ўқув курслари, турли тўгараклар, ахборот технологиялари, спорт, тикувчилик ва бошқа турли хизмат кўрсатиш курсларини ташкил этиш учун бериш, бу билан яна 40 талабани иш билан таъминлаш режалари тузилибди.

Эътиборли тарафи шундаки, мазкур институт ҳозирги пайтда 100 га яқин хорижий нуфузли олийгоҳлар билан ҳамкорлик қилмоқда. Талабаларни иш билан таъминлаш, хорижий тажрибаларни ўрганиш, энг ривожланган давлатлардаги илғор технологияларни ўзлаштириш мақсадида Германиядаги бир қатор таълим муассасалари билан ҳамкорликни йўлга қўйган.

Хусусан, талабаларнинг иш билан бандлигини таъминлаш мақсадида Германиядаги «The Simson Private Academy» ва «Globalconsalt» бандлик фирмалари билан биргаликда немис тили бўйича камида В1 халқаро тил билиш даражасига эга бўлган ёш битирувчиларни биринчи навбатда амалиётга жалб қилиб, сўнгра иш билан таъминлаш бўйича келишиб олинди. Қувончлиси шундаки, германиялик ҳамкорларимиз 3 ой ўқитиб, йўл хақи, ётоқ жой ва 3 маҳал овқат ҳамда 1000–1800 евро атрофида ойлик маош беришни таклиф қилибди.

Жорий йилнинг 29 март куни Германиянинг «The Simson Private Academy» агентлиги раҳбарияти, Тюрингия вилояти малакали ишчиларни ёллаш агент-

лиги ҳамда Самарқанд давлат чет тиллар институти вакиллари иштирокида бўлиб ўтган учрашувда битирувчиларни касбий қайта тайёрлаш марказини ташкил этишга келишилибди ва ҳамкорлик меморандуми имзоланибди.

Ҳамкорлик мақсадига кўра, немис тили бўйича В1 даражага эга бўлган битирувчилар Германиянинг нуфузли фирмаларида турли соҳалар бўйича дастлаб олти ой давомида стажировка ўтайди. Дуал таълим сифатида битирувчилар бир вақтнинг ўзида касб ўрганади ва немис тилини мукаммал эгаллайди. Бу эса битирувчиларнинг келажакда халқаро стандартлар бўйича касб эгаллашига имконият яратади.

Самарқанд давлат чет тиллар институти мисолида юритган фикрларимиз денгиздан томчи, холос. Айтмоқчи бўлганимиз эса катта мақсадларга эришиш йўлидаги саъй-ҳаракатлар самарадорлигини ошириш.

Шундай экан, ривожланган хорижий мамлакатлар тажрибасини ўрганиш, замонавий цивилизация талаблари даражасида кадрлар тайёрлаш буюк келажакимиз устун экинни доимо ёдда тутмоғимиз шарт. Иқтисодий ва ижтимоий тараққиётни кучли, билимли, миллатпарвар ва ориятли кадрлар таъминлайди. Давлатимиз раҳбари таъкидлаганидек, юксак ақлий салоҳият, катта интеллектуал қобилиятгина янги Ўзбекистоннинг жаҳон ҳамжамиятидаги мавқеини мустаҳкамлайди. Энг ривожланган давлатлар қаторига қўшилишига замин яратади. Демак, ақл инновацияси, тафаккур ва билим инновацияси барча ютуқларимизнинг таянчи.

ИНСОН ФЕНОМЕНИ

у маънавиятга асосланади

Очиқ айтиш керак, бугун дунёда маънавий таназзул, ахлоқий инқироз жараёни юз бермоқда. Бу инсоннинг табиий имкониятларини, руҳий кенгликларини маълум даражада чегаралаб қўймоқда. Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Бош котиби Антониу Гутерриш бу ҳолатни катта изтироб билан ифодалаб берди: «XXI асрнинг энг катта фожиаси – бу инсониятнинг кадриятлардан узоқлашишидир». Дарҳақиқат, инсон кадриятлар туфайлигина маънавий баркамолликка эришади, руҳий тозариш имкониятига эга бўлади. Инсонни камолот сари етаклайдиган асос ҳам кадрият саналади.

Ана шундай глобал маънавий муаммолар ва умумбашарий ахлоқий масалалар хусусида гап борганда «Инсон ўзи қандай жонзот? Унинг моҳияти нимада?» деган саволга жавоб излашга тўғри келади.

Буюк америкалик ёзувчи Жек Лондон «Инсон бебаҳо махлуқларнинг энг охиргисидир» деган эди. Бир қарашда бу биров қўполроқ, инсонга нисбатан нафрат туйғуси бордай туюлади. Бироқ унинг кирдикорлари, киндиклари, худбинликлари, соткинликлари, мунофиқликларини, майда бир манфаат учун ҳам энг яқин одамларидан воз кечишга тайёрлигини кўриб, юқоридаги фикрларга қўшилгинг келади.

Буюк немис файласуфи Освальд Шпенглер «Қаерда маданият йўқолса, ўша ерда зоология кучаяди»,

дейди. Демак, инсонни инсонга айлантирадиган, унинг кадрият асосларини белгилайдиган нарса – маданият. Маданият эса тарбияга суянади, маънавиятдан озикланади, маърифатдан куч-кувват олади. Дархақиқат, инсон жонзотлар орасида айни ана шу маданий имкониятлари билан фаркланиб туради.

Инсоннинг феноменал жиҳатларидан бири у ҳамisha ўзига ўзи муаммо яратиб, ўзини ўзи инкор қилиб, ўзини ўзи рад этиб яшайдиган олам эканлигида. Борликда бирон-бир жонзот инсончалик ўзига ўзи муаммо яратмайди. Улар қандай яшаётганини, нимага яшаётганини тушунмайди. Фақат инсонгина орзулар ва мақсадлар олами сифатида ҳаётга интилади. У буюк кашфиётлар, оламшумул ихтиролар қилиш салоҳиятига эга бўлиш билан бирга, шунчалик унинг тескарисини ҳам амалга оширишга қодир бўлган ноёб жонзот. Яхшиликни ҳам, ёмонликни ҳам ақл билан қилади. Ақл эса руҳдан озик олади. Демак, руҳиятимиз тозариши, қалбимиз гўзаллашиши, туйғуларимиз шаффофлашиши лозим экан.

Инсон, унинг олами ҳақидаги тасаввурлар инсоннинг ўзи каби қадимий. Антик даврдаёқ, ибтидоий ҳаёт шароитида одам ҳақидаги илк тасаввурлар пайдо бўлган. Ақл, хис-туйғу билан боғлиқ ва манфаатлар тўқнашуви, яшаш учун кураш ҳолатлари, эзгуликлар каторида худбинлик ва зўравонликлар каби иллатларни ҳам шакллантирган.

Куръони Каримда «Биз сизни муқаррам қилиб яратдик» дейилади. Муқаррамлик нимада? Азизлик, мўътабарлик нимада? Бизнинг назаримизда, оламни яратган буюк Зот жонзотлар орасида фақат инсонгина ақл, хис-туйғу берган. Ана шу улкан имконият инсоннинг бутун кадриятини белгилайди. Бошқача қилиб айтганда, инсонни кадриятга айлантирадиган

гоят кудратли куч – ақл! Инсонни маънавий ва руҳий жиҳатдан эзгуликларга даъват этадиган, ойдин орзулар, эзгу-мақсадлар билан яшашга чақирадиган куч эса – ҳис-туйғудир!

Куръони Каримнинг яна бир жойида «Биз сизни ҳар хил қилиб яратдик» дейилади. Буюк яратувчи нима учун айнан инсонни ҳар хил қилиб яратди? Чунки агар бир хил қилиб яратганида Ер юзидаги миллиардлаб одамлар бир хил кийинган, бир нарса-ни ўйлайдиган, бир томонга қараб юрадиган ҳолатда бўларди. Унда ҳаётнинг мазмуни қолмас эди. Ранг-баранглиги, жозибаси бўлмас эди. Тараққиёт қузатилмасди. Орзуларнинг хилма-хиллиги, мақсадларнинг турфалиги одамларнинг турли соҳалардаги интилиш-дарига асос бўлади. Ҳаёт тараққиётига, инсониятнинг бахтли-саодатли турмушига муҳим манба бўлиб хизмат қилади.

Инсон табиати жиҳатдан ўта мураккаб, зиддият-ли жонзот. Унинг қалб иқлими континентал. Бу олам зиддиятлари, туйғулар ва ҳиссиётлар бўҳронлари шу даражада ўзгарувчанки, баъзан инсон ўз оламига сиғмай қолади. Ёки ўз қарашлари ва хулосаларига қарши хатти-ҳаракатларни ҳам амалга ошириши мумкин бўлади. Ана шу драматик моҳиятдан келиб чиқиб Жалолиддин Румий «Олами Куброда неки бор, олами Суғрода бор», дейди. Олами Кубро – борлик, мавжудот, галактика. Олами Суғро – инсоннинг қалби, одамнинг бутун моҳияти, феъл-атвори. Унинг ички олами. Инсоннинг ахлоқий ва маънавий имкониятлари ана шу қалбнинг ҳолатига, тозалик даражасига боғлиқ. Удуг алломанинг фикрига кўра, ташқи оламда неки бўлса, инсон қалбида шу мавжуд экан. Бўронлар, тўфонлар, қорли-кировли кунлар, баҳор эпкинлари, гўлликлар, табиатнинг бетакрор жозибаси маънавий

ҳолатда, ҳис-туйғулар оқимида инсон қалбида мавжуд. Мусибатли, изтиробли кунлар билан бирга шоду хуррамлик, бахтиёрлик, фаровонлик ҳолатлари қалб оламида мужассам. Ана шу ҳолатдан келиб чиқиб, айтиш мумкинки, ҳар бир одам алоҳида олам. Ҳар бир одам бетакрор дунё. Унинг қалбида турли-туман фазилатлар билан бирга хилма-хил иллатлар ҳам яшайди. Демак, инсоннинг қалби ўзига хос ринг. Унда фазилатлару иллатлар доимий тўқнашиб, бир-бирини маҳв этиб яшайди. Кимнинг қалбида иллатлар ғолиб чиқса, у ёмон одамга, фазилатлар ғолиб чиқса, яхши одамга айланади. Лекин шу нарса аниқки, мутлок яхши одам ҳам, мутлок ёмон одам ҳам йўқ. Бўлиши ҳам мумкин эмас! Ана шундай мураккаб шароитда биз мумкин қадар фазилатларни тарбиялашимиз, фарзандларимизни эзгуликка, мурувватлиликка, бағрикенгликка, садоқатлиликка ўргатмоғимиз лозим. Ҳозирги замонавий цивилизация шароитида бунга катта эҳтиёж сезилмоқда. Худбинлик, кўролмаслик, ҳасад, иғво, гап ташиш одамлар орасида кучайиб бормоқда.

Инсоният майдалашиб боряпти. Иқир-чиқирлар орасида қолиб кетмоқда. Бу эса, тасаввурлар торайишига, тафаккур олами қисқаришига, ақл ўтмаслашишига, ҳис-туйғулар сўнишига олиб келмоқда. Инсоннинг одам шаклидаги бошқа жонзотга айланишига, ёввойилашишига сабаб бўлмоқда.

Миллий қадриятлардан узоклашиш инсоннинг майдалашишига, инсонлик моҳияти йўқолишига олиб келмоқда. Одамлар ивирсиб яшаш, ўзининг тор қобиғидан ташқарини ҳис қилмаслик иллатларига учрамоқда. Натижада, унинг ижтимоий моҳияти, буюк мақсадлар билан яшаш салоҳияти йўқолмоқда. Буни одамнинг инсоний фазилатларини белгиловчи бир қатор омилларда кўриш мумкин. Жумладан:

Эътикодсизлик, бу маълум бир карашларга, эътикодларга олиб борадиган мақсад ва ғоялардан узоқлашишидир. Эътикодсиз одамда нимагадир интилиб кетган хисси бўлмайди. Ўзи билан ўзи овора бўлиб, шунчаки яшаш инстинкти кучаяди.

Демак, эътикодсиз одамдан катта нарсани кутиб бўлмайди. Буюк яратувчилик даврида бундай одамлар таракқиётга хамиша тўсик бўлади.

Ҳамиятсизлик, ориятсизлик оқибатида инсоний қадриятлар йўқолади. Ҳамиятсиз одам ўзини ўзи ҳимоя қила олмайди, ориятсиз одам ўзининг кадру қимматини асрай билмайди. Афсуски, ҳамиятсизлик, ориятсизлик иллатлари кучайиб бормоқда.

Шарм, ҳаё деган Шарқ феноменидаги улуғ қадрият йўқолмоқда. Одамларда бир-биридан уялиш, бир-бирининг олдида хижолат бўлиш ҳисси барҳам топяпти. Бола ота кўзига тик қараб гапирадиган, қиз онасининг пандларини эскилик сарқити деб қарайдиган ҳолатлар юз бермоқда. Метрода бот-бот «Ёш болали, ногирон ва ёши катта йўловчиларга жой беринг» деб такрорланиб турса-да, ёшлар катталарга ўрин бўшатмаслиги оддий ҳолга айланиб қолди. Аслида бу гапимизнинг ўзи ҳам маиший ҳаётдаги бир нуқсон сифатида кичкина ҳолат. Биз ҳам худди майдалашиб бораётганга ўхшаймиз. Бирок буни мажбур бўлганимиздан, бундай нобакорлик, ҳаёсизлик, андишасизлик турмуш тарзига айланиб бораётганидан оғриниб гапираяпмиз, ҳолос.

Андишасизлик гапирётганда юзинг-кўзинг демай бўлгани, иш жараёнида устозлар ўғитларига эътиборсиз бўлиш, ҳаётда эса каттанинг катталигини, кичикнинг кичиклигини ҳурмат қила олмаслик оқибатида юзига келади. Афсуски, андишасизлик юзсизликка, шарму ҳаёсизликка олиб келмоқда. Аждодларимиз

хамиша андишали киши деганда гапираётган гапини ё қилаётган ишини ўйлайдиган, юз-хотирчиликни биладиган, атрофидагилардан уяладиган инсонни тушунган. Андиша инсоннинг туб моҳиятини, хусусан, Шарк ахлоқий ўлчовлари доирасида ўзининг кадру қимматини оширадиган фазилат эканини унутмоқдамиз.

Инсофсизлик инстинктлари кучайиб боряпти. Ҳар бир нарсага адолат билан қараш, виждон амри билан иш тутиш ҳисси йўқолмоқда. Худбинлик, маишатпарастлик, сунистеъмоллик, инсоф деган мўътабар ўлчовни ҳисобга олмаяпти, у чегара билмаяпти. Ваҳоланки, инсоф миллий қадрият сифатида ахлоқнинг маълум бир меъёри, ўлчови ҳисобланади. Инсоф ҳар бир виждонли одам учун жамоа олдидаги, жамият олдидаги ўз хулқ-атвори ва одоби учун маънавий жавобгарлик туйғуси ҳисобланади. Афсуски, бу борада жиддий ўпирилишлар бор.

Юқоридаги иллатлар аста-секинлик билан инсоний ҳамият, инсоний орият фазилатларини сўндирмоқда. Ғурур туйғуси йўқолиб бормоқда. Ваҳоланки, ғурурли одам ўзининг кадру қимматини яхши билади. Айтадиган сўзини билиб айтади, қиладиган ишининг натижасини ўйлаб амалга оширади. Шу билан ўзини асрайди, номини улуғлайди.

Ҳар бир инсоннинг ўзини ўзи ҳимоя қиладиган ички маънавий қудрат сифатидаги ғурур ҳисси тўпланиб жамоа, жамият мақомини эгалласа, у миллий ғурурга айланади. Бугун бутун халқимиз буюк келажакка қатъий ишонч билан қараётган, янгидан-янги ғоялар, улкан мақсадлар билан яшаётган бир пайтда бизни руҳлантирадиган, фаолиятимизга куч-қувват берадиган омил миллий ғурур ҳиссидир. Бизнинг аждодларимиз ориятли бўлган. Орият учун ҳамма

нарсадан воз кечган. Биз аждодлар шажарасини давом эттирмоғимиз, миллий ғуруримизни поймол этмаслигимиз, аксинча, уни жахон меҳварида бутун моҳияти ва маҳобати, баркамоллиги ва нуқсонсиз намоён этмоғимиз лозим. Бунинг учун ҳар биримизда шахсий гурур ҳисси бўлмоғи шарт.

Миллий ғурурнинг юқори чўққиси миллий ифтихордир. Бу миллатни бирлаштирадиган, эзгу мақсадлар ва буюк интилишлар атрофида жипслаштирадиган туйғу. Миллий ифтихор, бу – ўтмишимиз, бугунимиз ва истикболимизни бирлаштириб турадиган, буюк аждодларимизнинг умуминсоний ва умумдунёвий хизматларидан фахрланиб, уларга муносиб келажакни бунёд этишга даъват этадиган қудратли куч. Миллий ифтихор ҳиссини ҳар биримиз ўзимизда чуқур англамоғимиз, қалбимизнинг туб-тубидан ҳис этмоғимиз, фарзандларимизни ҳам ана шундай руҳда ва ўлчовлар доирасида тарбияламоғимиз зарур.

Миллий ғурур, миллий ифтихор инсонни юксакликка кўтарадиган, унинг шаънини ардоқлайдиган, нужудидаги бунёдкорлик қобилиятини кучайтирадиган ҳодиса. Халқимиз буюк истеъдодлар, нодир иқтидорлар ва хайратомуз қобилиятлар ворисидир. Биз ўтмишимиз билан фахрланишга ўрганиб қолганмиз. Аждодларимизнинг буюк истеъдоди ва ноёб қобилияти билан шунчаки фахрланамиз, холос. Ваҳоланки, бу фخر-ифтихор замирида жуда катта масъулият, залворди мажбурият турганини баъзан унутамиз.

Истеъдодли ёшларни рағбатлантиришимиз, уларнинг бунёдкорлик иқтидорини қўллаб-қувватламоғимиз лозим. Бу бизнинг келажак олдидаги муқаддас бурчимиздир.

Умумхалқ салоҳияти ва унинг интеллектуал имконияти халқ даҳолик қудратининг ривожланишига, юк-

салишига олиб келади. Халк даҳоси адолат ҳукмрон бўлган, давлат буюк мақсадларни кўзлаган ва истеъдодларни кўллаб-қувватлаган пайтларда ўзининг ноёб намунасини кўрсатган. Бугун янги Ўзбекистонда янгича тафаккур билан яшаш инстинкти феъл-атворга, характерга, турмуш тарзига айланаётган бир пайтда, халкнинг даҳолик қудрати тобора ошаётганини кўряпмиз. Бирок бу муътабар жараён айна пайтда ҳар биримизнинг масъулиятимизни оширмоқда.

Замонавий цивилизация инсоният тасаввурини ўзгартирмоқда. Айниқса, ёшларнинг мурғак онги етарли даражада ривожланишига, табиий ҳолда тараққий топишига монелик қилмоқда. Турмуш тарзида сунъийлик, бефарқлик, лоқайдлик чуқурлашиб бормоқда. Лоқайдлик ва бефарқлик эса ҳар қандай тараққиётнинг кушандаси ҳисобланади. Донишмандлардан бири бу борада шундай деган экан: «Душманингдан кўркма, зўр бўлса сени ўлдиради. Дўстингдан кўркма, зарур бўлганда сотқинлик қилиши мумкин. Лоқайдлардан кўрк, бефарқлардан кўрк. Лоқайдлик ва бефарқлик мавжуд экан, инсониятга ўлим таҳдид солаверади».

Надомат билан таъкидлашга мажбурмиз: лоқайдлик, бефарқлик, якка тартибда яшаш, ақлни ишлатмай кўп нарсага эришиш, меҳнат қилмай даромад топиш иллатлари ҳаётимизда мавжуд. Ҳаёт ҳақиқати ва инсоният тажрибаси шуни кўрсатадики, буюк мақсадлар билан яшайдиган халқгина буюк келажагини яратиб олади. Бунинг учун жуда катта маърифат, улкан маънавий қудрат керак.

Кейинги беш йиллик ҳаётимиз, тасаввуримизни кескин ўзгартириб юборди. Ҳаётга муносабатларимиз, интилишларимиз улкан мақсадлар ва қатъий ишонч билан уйғунлашиб бормоқда. Бутунлай янги дунёқарашдаги, янги тасаввурдаги янги фуқаролар

шаклланыпти. Бунинг натижасида эса цивилизация-
ланган истикболга аниқ ишонч билан қарайдиган, бу-
тунлай янги типдаги янги Ўзбекистон вужудга келди
ва реал воқеликка айланди. Ана шу жараёнларда мар-
казий масалалардан бири – ҳамма саъй-ҳаракатларни
инсонга, унинг реал манфаатларига, рухий ва интел-
лектуал соғломлигига, маънавий тарбиясига қаратиш
вазифаси. Президентимиз Шавкат Мирзиёев ялпи ян-
гиланишлар ва туб ўзгаришлар моҳиятини худди ана
шу омилларда кашф этиб, ислохотларнинг барча жаб-
ҳаларини айна инсон орқали амалга ошириш назар-
иясини асослаб берди.

Юқорида айтганимиздек, ҳар қандай тараққиёт
кўч даҳолик кудратининг натижаси. Давлат мамла-
кати ривожлантириш стратегиясини ишлаб чиқади.
Уни амалга ошириш бўйича қарорлар, фармонлар ва
қонунлар қабул қилинади. Халқ эса бунёдкорлик кучи,
юксак қобилияти ва интеллектуал салоҳияти орқали
уни амалга оширади.

Ялпи сафарбарлик – тараққиёт омили! Фуқаролар-
нинг ғоявий ва маънавий юксаклиги буюк сакрашга
олиб келадиган кудратли куч. Ҳар қандай тараққиёт-
нинг асоси – ахлоқ! Ҳар қандай таназзулнинг асоси –
ахлоқсизлик! Ўзбекистон халқи бир неча цивилизация-
ларни кўрган эл сифатида буни бутун дунёга исботлаб
берди.

Биз янги Ўзбекистон шароитида буни тобора чуқур
қилиб этмоқдамиз. Тараққиёт моҳиятини англаш ис-
тиқлол тушунчаси мазмунини, инсоннинг инсонлик
моҳиятини тушунишга олиб келмоқда. Унинг инсоний
моҳияти тобора чуқурлашмоқда. Янгича тафаккур,
янгиланаётган онг бевосита ислохотлар мазмунини
англаш орқали улкан ижтимоий, цивилизациявий жа-
раёнга, янги Ренессанс ҳодисасининг илк жараёнла-
рига боғланиб бормоқда.

Беш йил ичида янги Ўзбекистон шаклланди. Буни албатта, шаҳар ва қишлоқларимиз қиёфаси тубдан ўзгарганида, ишлаб чиқариш соҳаси бутунлай ислох қилинганида, ижтимоий соҳани ривожлантиришда энг замонавий технологиялар жорий қилинаётганида яққол кўрамиз. Бироқ янги Ўзбекистоннинг моҳияти фақат шундангина иборат эмас. Унинг туб мазмуни, ижтимоий қадрияти, инсон тафаккурининг кескин ўзгарганида баҳоланади. Бугунги фуқаро беш йил олдинги фуқаро эмас. У ижтимоий-биологик мавжудот ёки битта паспорт эгаси сифатида ўша одам бўлиши мумкин. Лекин янгиланган тафаккур, замонавийлашган онг, покланаётган маънавий-руҳий олам нуктаи назаридан бутунлай бошқа одамга айланди. Аслида эса, серқирра ислоҳотларнинг бутун моҳияти ана шу ерда очилади.

Демак, янги Ўзбекистоннинг цивилизациялашган янги фуқароси шаклланди!

Дарҳақиқат, одамлар, ижтимоий ҳодиса сифатида, ўзини англапти, ўзини ўзи қадриятга айлантира бошлапти. Ҳеч ким ҳеч кимдан кам эмаслигини, у тўлақонли бахтли, саодатли яшашга ҳақли эканини тушунмоқда. Ўзининг сиёсий, иқтисодий, ҳуқуқий ва ижтимоий эҳтиёжларини, талабларини ўртага ташламоқда. Бу ялпи миллий уйғонишнинг ўзгинасидир. Яъни ялпи жамият тафаккур жиҳатдан ўзгарди. Онгли, маърифатли ҳаёт тарзи қарор топмоқда. Бу эса, ўз-ўзидан умуммиллий уйғонишга, умуммиллий тараққиётга асос бўлмоқда. Одамларда ички рағбат, ўз соҳаси доирасида ижодий ёндашув, янгича муносабатлар қарор топмоқда. Маданий-маърифий жараён тобора чуқурлашиб, ҳаёт мазмуни янада ўзгартирмоқда. Уни ижобий натижаларга эриштирмоқда. Демак, одамлар тасавури орқали жамиятнинг маънавий-ахлоқий қиёфаси ўзгариб, такомиллашиб бормоқда.

Кишилик тарихи шундан далолат берадики, қачонки жамиятда ялпи ўзлигини англаш, якка тартибда ҳар бир инсон ўзининг инсоний моҳиятини тушуниб, кадриятга айлантиришга эҳтиёж сезган даврда, тараққиётнинг бутунлай янги, замонавий босқичи бошланган. Зотан, ҳар қандай тараққиёт онг ва тафаккур маҳсули. Ҳар қандай тараққиёт юксак ахлоққа, замонавий билимга, кенг тафаккурга суянади. Жаҳолат, залолат, кабоҳат сингари инсоний кадриятларнинг шавқатсиз душманлари барбод этилади. Натижада, ялпи ривожланишнинг янги даври бошланади. Бу эса, ўз-ўзидан янги Ренессанс даврининг дебочаси ёки остонаси ҳисобланади.

Дарҳақиқат, бугунги кунда Ўзбекистоннинг ҳозирги тараққиёт даражаси, жамиятнинг маънавий-маърифий имкониятлари асосида шаклланган янгича тафаккурдан келиб чиқиб, айтиш мумкинки, халқимиз тарихи ва иқболида янги сакраш даври бошланди. Бу – таъкидлаганимиздек, ўзига хос Ренессанс ходисасининг асоси ҳисобланади.

МИЛЛАТЛАРАРО ТОТУВЛИК ВА БАҒРИКЕНГЛИК – ДЕМОКРАТИК ЖАМИЯТНИНГ АСОСИЙ ТАМОЙИЛИ

Президентимиз Шавкат Мирзиёев ташаббуси билан ишлаб чиқилган 2017–2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясида миллатлараро тотувлик ва бағрикенгликни таъминлаш, хорижий мамлакатлар билан маданий-маърифий алоқаларни кенгайтириш масаласи ҳам устувор вазифа этиб белгиланган.

Бугунги кунда мамлакатимизда истиқомат қилаётган 130 дан зиёд миллат ва элат вакиллари Конституция ҳамда қонунларимизда қайд этилган тенг ҳуқуқ ва имкониятлардан фойдаланиб, иқтисодийнинг турли тармоқларида, илм-фан, маданият, ижтимоий соҳаларда самарали меҳнат қилиб келяпти. Ватанимизнинг гуллаб-яшнашига ва унинг мустақиллигини мустаҳкамлашга, халқаро майдондаги обрў-эътибори ва имижини оширишга муносиб ҳисса қўшмоқда.

Конституциямизда Ўзбекистон ўзининг ҳудудида яшовчи миллат ва элатларнинг тили, урф-одати ва анъаналарига ҳурмат билан муносабатда бўлиши, уларни ривожлантириш учун шарт-шароитлар яратиши қафолатланган.

Конституциямизда Ўзбекистон ўзининг ҳудудида яшовчи миллат ва элатларнинг тили, урф-одати ва анъаналарига ҳурмат билан муносабатда бўлиши, уларни

ривожлантириш учун шарт-шароитлар яратилиши кафолатланган.

Давлатимиз раҳбарининг 2017 йил 19 майдаги «Миллатлараро муносабатлар ва хорижий мамлакатлар билан дўстлик алоқаларини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги фармониغا асосан, Вазирлар Маҳкамаси ҳузурида Миллатлараро муносабатлар ва хорижий мамлакатлар билан дўстлик алоқалари кўмитаси ташкил этилди. Мазкур кўмита ўз фаолияти доирасида жамиятда миллатлараро тотувлик ва бағрикенгликни таъминлаш бўйича давлат сиёсатини изчил ҳамда самарали амалга ошириб, 150 та миллий маданий марказ билан ҳамкорлик қилмоқда.

Миллатлараро муносабатлар соҳасида давлат органларининг фуқаролик жамияти институтлари билан ўзаро ҳамкорлик даражасини янада ошириш мақсадида 2019 йилнинг 15 ноябрида давлатимиз раҳбарининг «Миллатлараро муносабатлар соҳасида Ўзбекистон Республикаси давлат сиёсати концепциясини тасдиқлаш тўғрисида»ги фармони қабул қилинди. Ушбу ҳужжат асосида Миллатлараро муносабатлар соҳасида Ўзбекистон Республикаси давлат сиёсати концепцияси тасдиқланди. Ушбу соҳада давлат сиёсати амалга оширилиши учун масъул бўлган давлат органлари фаолияти устидан жамоат назоратини кучайтириш мақсадида парламент ва жамоат назорати механизми ҳам йўлга қўйилди. Шунингдек, кўмита ҳузурида миллатлараро муносабатлар соҳасида давлат сиёсати амалга оширилиши учун масъул бўлган давлат органлари фаолияти устидан жамоатчилик назоратини кучайтириш мақсадида Вазирлар Маҳкамасининг 2017 йил 25 декабрдаги қарорига мувофиқ жамоатчилик кенгаши ташкил этилди.

Шуни ҳам қайд этиш лозимки, ёшларда фуқаролик бурчини англаш, ватанпарварлик, шаън ва кадр-киммат, фуқаролик масъулияти, шунингдек, турли тиллардаги китобхонлар ўртасида, бағрикенгликка асосланган миллатлараро муомала маданияти ҳис-туйғусини мустаҳкамлашга қаратилган танловлар ўтказилиб келинмоқда.

Яна бир гап. Ўзбекистонда барча миллатларнинг ўз она тилида таълим олиш имкониятини таъминлаш даражасини ошириш мақсадида таълим қардош тилларда олиб борилаётган умумий ўрта таълим мактабларидаги ҳолат ўрганиб чиқилди. Натижада тайёрланган таълим 7 та қардош тилда олиб борилаётган умумий ўрта таълим мактабларини бадий адабиётлар билан таъминлаш ва китобхонликни тарғиб қилиш тўғрисидаги таклифлар асосида ҳамижрочилар билан биргаликда Вазирлар Маҳкамасининг «Ўзбекистон Республикасининг хорижий давлатлардаги элчихоналари, консуллик муассасалари ва ўзбек миллий маданий марказларини ҳамда таълим қардош тилларда олиб борилаётган умумий ўрта таълим мактабларини бадий адабиётлар билан таъминлаш ва китобхонликни тарғиб қилиш тўғрисида»ги фармойиши лойиҳаси ишлаб чиқилди. Шу тўғрисида республикамизда фаолият юритаётган 38 та дўстлик жамияти «халқ дипломатияси» механизмидан фойдаланган ҳолда, чет элдаги ватандошларимиз билан мунтазам ва ўзаро фойдали муносабатларни йўлга қўйган. Хорижий мамлакатлар билан дўстона муносабатларни ва маданий-маърифий алоқаларни ҳар томонлама ривожлантиришга салмоқли ҳисса қўшиб келмоқда.

Миллатлараро муносабатлар соҳасида тизимли асосда илмий, шу жумладан, ижтимоий тадқиқотлар,

шунингдек, мазкур йўналишдаги жараёнлар ривожининг мониторинги олиб бориляпти.

Вазирлар Маҳкамаси ҳузурида Миллатлараро муносабатлар ва хорижий мамлакатлар билан дўстлик алоқалари қўмитаси томонидан миллатлараро муносабатлар бўйича илмий-амалий тадқиқотлар ўтказиш, илмий мақолалар, китоблар, илмий-тадқиқот материаллари, ахборот-таҳлилий шарҳлар тайёрлаш мақсадида соҳага оид катор китоб ва илмий мақолалар нашр қилинганлиги ҳам таҳсинга сазовор.

2017–2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясини «Илм, маърифат ва рақамли иктисодиётни ривожлантириш йили»да амалга оширишга оид Давлат дастури тўғрисида»ги Президент фармонида Илм-фан соҳасини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини ишлаб чиқиш белгиланган эди.

Шу муносабат билан 2020 йил 29 октябрда Президентимизнинг, «Илм-фанни 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида»ги фармони қабул қилинди.

Шуни алоҳида таъкидлаш жоизки, мазкур фармон иктисодиёт тармоқлари ва ижтимоий соҳани жадал ривожлантириш, илмий-интеллектуал ҳамда молиявий ресурсларни тўлиқ сафарбар этган ҳолда илмий-инновацион салоҳиятдан кенг фойдаланиш, истиқболда илм-фанни мунтазам ислоҳ қилиб боришнинг устувор йўналишларини белгилаш, замонавий билимга эга ва мустақил фикрлайдиган юқори малакали кадрлар тайёрлаш, илмий инфратузилмани модернизация қилиш ишларини сифат жиҳатидан янги босқичга кўтаришга хизмат қилиши билан аҳамиятлидир.

Қўмитанинг таклифи асосида юртимизда фаолият юритаётган олий таълим муассасаларида бакалав-

риятнинг антропология ва этнология таълим йўналиши ва тегишли магистратура мутахассисликлари бўйича кадрлар тайёрлаш тизими йўлга қўйилди. Ҳозирда 2020–2021 ўқув йилида 80 нафарга яқин талаба, магистр ва изланувчилар таянч докторантурада таҳсил олмоқда.

Жамият тараққиётини илм-фан ривожисиз тасаввур қилиб бўлмайди. Чунки илм-фан ишлаб чиқариш, унинг моддий асосини яратиш, технологик ривожлантириш ва энг асосийси, кадрлар билан таъминлаш вазифаларини ўз зиммасига олади. 2020 йил май ойида Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон миллий университетида «Амалий этнология» лабораторияси ҳамда жорий йилда эса университетнинг тарих факультетида «Антропология ва этнология» кафедраси ташкил этилди.

Бу ҳаракатлар самараси ўларок, мамлакатимиздаги миллатлараро муносабатлар масалаларини таҳлил қилиш, этник низоларнинг олдини олиш ва уларнинг салбий оқибатларини камайтиришга эришиш вазифаларини бажаришга қаратилган тадбирларни амалга ошириш учун кагор масалалар кўзда тутилган.

Қўмита миллатлараро муносабатлар соҳасидаги муаммоларни ўрганиш ва уларни ҳал этишда хорижий тажрибани таҳлил қилиш ҳамда Ўзбекистон шароитида ана шу тажрибадан фойдаланиш бўйича таклифлар ишлаб чиқиш, етакчи маҳаллий ва хорижий олимлар, экспертлар ҳамда мутахассислар иштирокида соҳада илмий-назарий ва илмий-амалий конференциялар, анжуманлар, семинарлар, давра суҳбатлари, маърузалар ва бошқа тадбирларни ташкил этиш ва ўтказишда ҳам жонбозлик кўрсатяпти.

Айни пайтда кўплаб хориждаги ватандошларимиз иқтисодиётимиз, ижтимоий соҳа, илм-фан, маданият,

спорт ва бошқа йўналишларни ривожлантиришга, ўзларининг тарихий Ватани – Ўзбекистоннинг обрўсини ошириш ҳамда унинг ташқи дунё билан муносабатларини янада мустаҳкамлашга муносиб ҳисса қўшиб келмоқда.

Президентимиз томонидан имзоланган «Халқлар дўстлиги кунини белгилаш тўғрисида»ги қонун билан Ўзбекистонда 30 июль – Халқлар дўстлиги куни этиб белгиланди. Мамлакатда миллатлараро тотувлик ва ягона катта оила муҳити туйғусини мустаҳкамлаш, Ўзбекистоннинг миллатлараро тотувликни мустаҳкамлаш соҳасидаги обрўсини кенг тарғиб қилиш ва дунё ҳамжамияти олдидаги ижобий имижини ошириш мақсадида юртимизда ушбу санага бағишлаб «Дўстлик» ҳафталиги ва «Дўстлик» халқаро форум-фестивалини ташкил этиш режалаштирилган.

Вазирлар Маҳкамасининг 2021 йил 1 июндаги «Халқлар дўстлиги» кўкрак нишонини таъсис этиш тўғрисида»ги қарори миллий маданий марказлар ва дўстлик жамиятлари вакиллари меҳнатини муносиб рағбатлантиришнинг муҳим асосидир.

Бу борада ҳам кўмита ўзининг саъй-ҳаракатлари билан жонбозлик кўрсатиб келмоқда. Мазкур қарорга кўра, ушбу кўкрак нишони билан юртимизда яшаётган барча миллат ва элат вакиллари ўртасида миллатлараро дўстлик ва тотувлик муҳитининг мустаҳкамланишига муносиб ҳисса қўшган, миллий маданий марказлар ва дўстлик жамиятлари фаолияти самарадорлигини ошириш борасида фидокорона меҳнат қилган, шунингдек, хорижий мамлакатлар халқлари билан дўстлик ва ҳар тарафлама ҳамкорликни ривожлантиришда самарали нагижаларга эришган маҳаллий ва хорижий давлат органлари ходимлари, нодавлат нотижорат ташкилотлари, тадбиркорлик субъектлари, ижтимоий соҳа ва

оммавий ахборот воситалари вакиллари ҳамда чет элдаги ватандошлар тақдирланади.

Мамлакатимизда аҳоли, айникса, ёшларнинг китобхонлик маданиятини ошириш, маданият ва санъат соҳасини ривожлантириш, ҳудудларда маданият, санъат, таълим йўналишларини такомиллаштиришга оид кўплаб ҳужжатлар қабул қилинди.

Давлатимиз раҳбарининг «Ёшларни илм-фан соҳасига жалб этиш ва уларнинг ташаббусларини кўллаб-қувватлаш тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарорига мувофиқ ёшларни илм-фан соҳасига жалб этиш ва уларнинг ташаббусларини кўллаб-қувватлаш, илмий-тадқиқот ишлари олиб боришлари учун зарур шарт-шароитлар яратиш мақсадида Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги ташаббуси билан истеъдодли ёшларни кўллаб-қувватлаш «Улуғбек» жамғармаси ташкил этилган эди. Бугун бу жамғарма фаолиятдан барча мамнун.

Яқинда мазкур жамғарма томонидан чоп этилган «Дўстлик хамсаси» китоби – Марказий Осиё халқлари, жумладан, ўзбек, козок, туркман, қирғиз ва тожик халқларининг буюк мутафаккирлари – Алишер Навоий, Абай Қўнонбоев, Чингиз Айтматов, Абдурахмон Жомий, Махтумқулининг таржимаи ҳоли ва ижод йўли ҳақида маълумотлар, халқ мақоллари, ҳикматли сўзлар биринчи марта икки тилда – аслиятда ва ўзбек тилида нашр этилди.

Ушбу мажмуанинг «Дўстлик хамсаси» деб номланишида чуқур маъно бор. У Марказий Осиё халқларининг умумий илдизга эга хамсачилик анъаналарининг давомийлиги намунаси. Ҳозирги даврда халқлар, миллат ва элатлар ўртасидаги дўстлик Ўзбекистонда ижтимоий барқарорликни таъминлашнинг муҳим шартларидан бири. Зеро, давлатимиз раҳбари таъкид-

лаганидек, «Марказий Осиёда кўп асрлар давомида турли миллат ва элат, маданият ва дин вакиллари тинч-тотув яшаб келган. Меҳмондўстлик, эзгулик, қалб саховати ва том маънодаги бағрикенглик бизнинг халқимизга доимо хос бўлган ва унинг менталитети асосини ташкил этади».

Ишончимиз комилки, мана шундай ғояларни ўзида мужассамлаштирган ушбу китоб Марказий Осиё халқларининг азалий ва абадий дўстлиги, маънавий-руҳий яқинлиги ва муштараклигининг рамзи сифатида минтақада аҳиллик ва ҳамкорликни ривожлантиришга хизмат қилади.

Мамлакатдаги ёшларни аниқ фанлар, рақамли технологиялар ҳамда робототехника соҳасидаги интеллектуал салоҳиятини ривожлантириш, уларни кўллаб-қувватлаш ва рағбатлантиришга йўналтирилган тадбирлар ташкил этиш инновацион ва илмий фаолиятни шакллантириш чоралари кўрилмоқда.

Давлатни инновацион асосда ривожлантириш, бу соҳага масъул бўлган идоралар, илмий-тадқиқот марказлари ва венчур компаниялар ўртасида ҳамкорликни кенгайтириш ҳам энг зарур йўналишлардан ҳисобланади. Айниқса, туризмни ривожлантириш бўйича улкан имкониятлар, маданий-гуманитар алоқалар мустаҳкамлиги ҳам халқларни янада яқинлаштиришини таъкидлаш жоиз.

Ҳозирги кунда мамлакатда турли миллатга мансуб фуқароларнинг ижтимоий-иқтисодий, сиёсий-ҳуқуқий, маънавий-маърифий ҳаётдаги фаол иштирокини таъминлаш, уларнинг миллий ўзлигини англаши ҳамда этник кадриятларини сақлаб қолишлари учун кенг имкониятлар яратилди. Шунингдек, миллатлараро тотувлик ва диний бағрикенглик, энг аввало, бой тарихий-маънавий мерос, миллий кадрият, урф-

одат ва анъаналар асосида миллий ўзлигини англаган, миллий ғурур-ифтихори юксалган, умуминсоний кадриятлар, замонавий технологиялар, илм-фан ютуқлари асосида дунёкараши шаклланган баркамол авлодни тарбиялашни кўзда тутди.

Жамиятда миллатлараро тотувликни кучайтириш бағрикенглик муҳитини мустаҳкамлаш гарови эканлигини яна бир карра исботлайди. Ўзбекистонда кейинги йилларда миллатлараро муносабатлар масаласига катта эътибор қаратилаётганлигини алоҳида эътироф этиш жоиз. Қолаверса, бугунги кунда хорижий экспертлар Ўзбекистонда кучли давлат тизими шаклланишини мамнуният билан таъкидламоқда.

ДАВЛАТ ИСТИНОДИ

маърифий уйғониш саодати билан қудратли кучга айланади

Юнон олими Аристотель «Ватан тақдирини ёшлар тарбияси хал қилади», деганида ҳақ эди.

Бу фикрни тарих саҳифалари доим исботлаб келган. Бизнинг заминдан қўр олган Биринчи ва Иккинчи Ренессанс ҳосиласи ҳам тарбия ва таълим уйғунлигида етилгани тобора равшанлашиб бормоқда.

Бу ҳақда сўз борганда, аввало, Президентимиз Шавкат Мирзиёевнинг узок йиллар «мудрок таълим исканжаси»да яшаб келган устоз ва мураббийлар, ёшлар таълим-тарбиясига алоҳида эътибор қарата бошлагани, уйғок фикрни тарбиялаш йўлидаги жонкуярлиги кўз олдимизга келади. Шунингдек, Ўзбекистонда илк бор «Инсон капитали» тушунчаси пайдо бўлди. Орадан кўп ўтмади – бугун биз давлатимиз истинодида Учинчи Ренессанс ҳодисасига асос солиш йўлидамиз.

«Янги Ўзбекистон мўъжизаси»

Куни кеча давлатимиз раҳбари халқ таълими соҳасидаги ислоҳотлар натижадорлиги таҳлилига бағишланган навбатдаги йиғилишини ўтказди. Бугун мен, узок йиллик ҳаётий тажриба ва илм-фан йўлидаги заҳматли йўллар гувоҳи сифатида, шу йиғилишни, унда Президентимиз билдирган фикрлар, ташаббуслар ва таълифларни тарихий эврилиш, дея баҳоладим.

Нега дейсизми? Рамзий маънодаги мўъжиза ўз-ўзидан содир бўлмайди. У содир этилади. Шу маънода, Ўзбекистонда «тафаккур дастурлари» иш бошлагани ҳар биримизнинг, айниқса, келажак авлодларимизнинг толеи баланд бўлишидан гувоҳлик беради.

Энди «Янги Ўзбекистон мўъжизаси» ҳақида айтиладиган бўлсак, аввало, Президентимизнинг мана бу гапи қайта-қайта тилимизга кўчади: «Янги Ўзбекистон – барчамизнинг эзгу орзумиз, меҳнаткаш, тинчликсевар халқимизнинг орзуси!».

Таҳликали замонда яшайпмиз. Дунё кўздаги ёш каби қалқиб турибди. Яқин-йироқ мамлакатларда оналар фарзанди очликдан ўлмасин учун азиз жонини сотмоқда, оталар болаларига бир бурда емак топиш илинжида ўзини ўтга ҳам, чўққа ҳам урмоқда, уларнинг кўксига зардоб қайнапти. Лекин одам авлодларининг яхши ҳаёт йўлидаги орзуси сўнгани йўқ, сўнмасин ҳам!

Янги Ўзбекистон ва биз эса тараққиёт йўлида собитмиз. Бугунги кунда бизнинг ўз танлаган йўлимиз бор ва у, давлатимиз раҳбари таъбири билан айтганда, ортга қайтмас тус олган. Бу йўлда Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси ҳаётбахш хусусият касб этмоқда.

Бежизга бу мулоҳазаларга бормадик. Тараққиётга эришиш ва яхши яшашга йўл очиш ҳам буюк санъат. Шундай экан, биз эришаётган барча натижалар замирида билим, илм-фан, капитални тўғри йўналтириш санъати бўй кўрсатмоқда.

Бахт белгиси – билим, деймиз. Кеча Президентимиз «Агар раҳбарлар, муаллимлар янги Ўзбекистонга муносиб ҳаракат қилса, фарзандларимизни давр талабига мос ўқитишимиз мумкин. Халқимиз бизга энг катти бойлигини – зурриёдини ишониб берапти. Бу жуда кат

та масъулият. Шуни ҳис қилиб, ўзимизни қийнаб, мактабни ислоҳ қилсак, келажакка замин яратамиз», деди.

Шу ҳақда ҳеч ўйлаб кўрдикми? Айтишга осон, «зурриёдини ишониб беряпти», «муносиб ҳаракат қилсак», «ўзимизни қийнаб, мактабни ислоҳ қилсак», деган жумлалар ортида яширин буюк дард ва қалб тўрида яшнаётган орзулар мужассам. Ана шу қудратли истак жамиятимизга сапчиб, «Янги Ўзбекистон орзуси» номини олади. Бу ҳаммамизга муборак бўлсин!

Мирзо Улуғбек ворислари

Халқимиз орасида «Гўзаллик илму маърифатда» деган ҳикмат юради. Янги Ўзбекистондаги катта ислоҳотлар бош асоси ҳам шу мақсад учун қурилгани кейинги йилларда тобора ойдинлашиб бормоқда.

Бу нималарда ўз аксини топади? Аввало, ёшлар сиёсатида. Жумладан, мамлакатимизда ёшлар таълим-тарбияси, ҳуқуқ ва манфаатларига алоҳида аҳамият қаратилмоқда. Юртимизда таълим, илм-фаннинг барча соҳаларига эътибор ва замонавий ислоҳотлар, ёшларнинг билими, иқтидорини ривожлантириш мақсадида мутлақо янги шакл ва мазмунда барпо этилган Президент мактаблари, ижод ва ихтисослашган мактаблар тизими, барча вилоятларда яратилаётган Ёшлар технопарклари ва бизнес-акселераторлари, ёшлар учун ташкил этилаётган турли танловларни бунинг исботи, дея оламиз.

Яқинда эълон қилинган ва юртимизнинг барча ҳудудларини камраб олган «Мирзо Улуғбек ворислари» танлови ҳам ана шу ислоҳотлар доирасида ташкил қилинмоқда.

Ушбу танлов мамлакатимизда иқтидорли ёшларнинг ташаббусларини қўллаб-қувватлаш борасида мамлакатга оширилаётган ишларни янада жадаллашти-

риш, уларни илмий-техник фаолиятга кенг жалб қилиш, иктидорли ёшларнинг, жумладан, олис ҳудудларда истиқомат қилаётган йигит-қизларнинг билим, кўникма ва малакасини ошириш, инновацион ғояларини амалиётга татбиқ этиш ҳамда ҳаётда ўз ўрнини топишига кўмаклашишга қаратилган. Мазкур эзгу ниятни амалга оширишда ҳозирда Истеъдодли ёшларни қўллаб-қувватлаш «Улуғбек» жамғармаси, Инновацион ривожланиш вазирлиги, Ёшлар ишлари агентлиги, Олий ва ўрта-махсус таълим вазирлиги, Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳар ҳокимликлари ҳамкорликда фаолият юритмоқда.

Замон шиддат билан ривожланмоқда – давлатимиз томонидан инсон капитални ривожлантиришга қаратилган саъй-ҳаракатлар натижасида юртимизнинг барча ҳудудларида билимга чанқоқ, қобилиятли ёшлар сони ортиб борапти. Ёшларнинг ҳали очилмаган иктидорларини намоён этиш, билимини ошириш, олган билимларини ҳаётга татбиқ этиш ва янгилик яратиш салоҳиятини «уйғотиш» билан жамиятимизнинг бунёдкорлик салоҳиятини янги сифат даражасига кўтариш давлат сиёсатининг, шу жумладан, эълон қилинган танловнинг ҳам асосий мақсадидир.

Сирасини айтганда, Ўзбекистон ёшларининг замонавий билимларни ўрганиши учун шижоати ҳам, матонати ҳам етарли. Ўз ўрнида ҳар бир ёш ўзи туғилиб-ўсган муҳит маданиятидан, урф-одатларидан ва ўзига хос хусусиятларидан тўла хабардор. Бошқача айтганда, ёшларни очилмаган бир кўрик ёки эндигина гул очган бир боғ десак ҳам бўлади. Танловдан мақсад – ана шу навнихол ёшларимиздаги иктидорни аниқлаб, унга тўғри йўналиш бериш, яратувчанликка ва бунёдкорликларга рағбатлантириш, бошқа ёшларга ўрнак ва ибрат қилиб кўрсатишдан иборат.

«Мирзо Улуғбек ворислари» танлови 2022 йилдан бошлаб ҳар йили февраль-май ойларида республика бўйлаб 3 босқичда ўтказилади ҳамда унда 16 ёшдан 25 ёшгача бўлган Ўзбекистон Республикаси ёшлари иштирок этиши мумкин.

Бугунги кунга қадар танловда иштирок этиш истагини билдирган ёшлар сони 24 мингга яқинлашди. Лекин бу, менинг назаримда, жуда кам. Ушбу танлов жиддий ва улуғвор вазифаларни мақсад қилиб олиш билан бирга, мамлакатнинг энг чекка ҳудудларидаги олис қишлоқлар ёшларигача, ихтисослаштирилган турли-туман ўқув муассасаларидан то, айтайлик, ҳарбий мактабларда таҳсил олаётган ёшларгача камраб олиними кўзда тутилган.

Ушбу танлов илм йўналишида бўлгани учун ҳам, унинг ўзига хос жиҳатлари бор. Мисол учун, танловда иштирок этишни хоҳлаган ёшлар алоҳида IQ тест, яъни интеллектуал сифат тести топширади. Бу билан талабгорнинг аклий ва мантикий фикр юритиш даражаси аниқлаб олинади ва танловда ҳақиқатан ҳам юксак салоҳиятга эга ёшлар иштирок этиши таъминланади. IQ тестида 110 баллдан ошиқ натижа кўрсатганлар танловнинг биринчи босқичида иштирок этиш ҳуқуқига эга бўлади.

«Мирзо Улуғбек ворислари» танловининг 1-босқичи февраль-март ойларида туман (шаҳар)ларда ўтказилди ва унда энг юқори натижага эришган 5 нафардан номзод танлаб олиниб, 2-босқичга йўлланма олди.

Жорий йилнинг 1 февраль куни танлов ўтказилиши туғрисида эълон берилди ҳамда унда иштирок этиш истагини билдирган ёшлар рўйхатдан ўтиши учун www.vorislar.uz платформаси ҳамда @vorislar_tanlovi_bot телеграм боти ишга туширилди. Иштирокчилар

мазкур платформалар орқали жорий йилнинг 28 февралига қадар рўйхатдан ўтди.

Мазкур платформалар орқали талабгорлар танлов тўғрисида қўшимча маълумотларни олиши, ўз инновацион лойиҳаларини Инновацион ривожланиш вазирлигига юбориши ҳамда танловда иштирок этиш учун IQ тести топшириши мумкин.

Иштирокчилар ўз интеллектуал салоҳиятини синаб кўриш учун жорий йилнинг 1 мартдан 4 мартга қадар IQ тестдан ўтди.

Шунга кўра, танловнинг туман ва шаҳарлар бўйича биринчи босқичи 4 мартдан бошланди.

Рақамларга юзланадиган бўлсак, шу йилда илк маротаба ўтказилаётган ушбу танловга ёшларимизнинг кизикиши даражасини кўриш мумкин:

Танлов ташкилотчилари мамлакатимизнинг барча туманларидаги ёшлар орасида танлов тўғрисида кенг тарғибот ишларини доимий олиб боради. Барча туман ва шаҳарларда танлов иштирокчиларини баҳолаш комиссиялари тузилиб, танловни ўтказиш дастури ва графиклари ишлаб чиқилган.

Танловга кизикиш билдирган ёшларга қулайлик яратиш мақсадида ўқув қўлланмалари ишлаб чиқилиб, ташкилотчилар томонидан тарғибот учрашувларида ёшларга тарқатилди.

Танловнинг шаффоф ҳамда адолатли ўтишини таъминлаш мақсадида иштирокчиларнинг IQ тест ҳамда инновацион лойиҳаларини топшириш жараёнлари www.vorislar.uz махсус платформи орқали амалга оширилиши йўлга қўйилган.

Танловнинг 2-босқичи апрель ойида Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳрида ўтказилади ҳамда Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳрида ҳар биридан энг юқори

натижага эришган 20 нафар ёш навбатдаги боскичга йўлланма олади.

Танловнинг 3-боскичи май ойида бўлиб ўтади. Унда энг юкори натижага эришган 100 нафар ёш танловнинг республика боскичи ғолиби деб топилади ва кимматбаҳо совғаларга эга бўлиш билан биргаликда, жамғарма томонидан ташкил этиладиган мақсадли ўқув курсларида бепул таҳсил олади. Ўқишни муваффақиятли тамомлаган ёшлар мунтазам равишда кўллаб-қувватланади ҳамда худудлар бўйича ишлаб чиқариш ташкилотлари ва тадбиркорлик субъектларига ихтиёрийлик асосида бириктирилади, «Ёшлар академияси» ва «Келажак лидерлари клуби»га жалб этилади.

* * *

Номидан ҳам кўриниб турганидек, «Мирзо Улуғбек ворислари» танлови – янги ва замонавий билимларни пухта ўрганиш, бу йўлда матонат ва шижоат кўрсатишга ундайдиган кенг кўламли ижтимоий тадбир. Айни пайтда, бирор фан ёки соҳага кизикқан, аммо қандай йўл тутишни билмай турган ёки имконият топа олмаётган минглаб ёшлар учун катта имконият ҳамдир.

Бугунги янги Ўзбекистон юксак билимли, замонавий фикрлайдиган, катъий позицияга эга ёшлар мамлакатига, ундаги ёшлар эса, мамлакатнинг эртанги тараққиётида тобора ҳал қилувчи кучга айланиб боришти, дея ишонч билан айтиш мумкин. Ўтган йили юртимиз бўйлаб 6 миллионга яқин ғайрати баланд, интилувчан ўғил-қизларимиз иштирокида «Янги Ўзбекистон ёшлари, бирлашайлик!» шиори остида ўтказилган фестиваллар барчанинг ёдида. Эндиликда эса, яна бир шундай кўламли илм-фан фестивалига старт берилмоқда.

Шу ўринда, юртимиз илм-фани соҳасида хизмат қилган бир олим, давлат ва жамоат арбоби сифатида ёшларимизга айтадиган икки оғиз сўзим бор. Дунё илм-фан тараққиётига улкан ҳисса қўшган буюк олим Абу Райҳон Берунийнинг ёшлиги қандай ўтганидан кўпчиликнинг хабари бўлса керак. Ўсмирлигида ота-онасидан эрта айрилган Абу Райҳон мадрасада устози ва ҳомийси Мансур ибн Ирок кўмагида билим олади ҳамда ўзидаги салоҳият туфайли ўша давр илмларини қисқа фурсат ичида пухта эгаллаб, ер юзининг илк глобусларидан бирини ясашга муваффақ бўлади. Айни ўша дамларда, ҳали ўн олтига қириб-қирмаган яна бир йигитча – Абу Али ибн Сино ўзининг тиббиёт ва фалсафа соҳасидаги салоҳиятини намоён қилади ва салтанат кутубхонасидан фойдаланиш ҳуқуқига эга бўлади. Айни шу ўринда Биринчи Шарқ Ренессансининг бошланғич нуқталарини, яъни заковат куртагининг униб, япроқ ёзганини кўриш мумкин. Бундай мисол келтиришимнинг сабаби: эндиликда жонажон Ватанингиз, она-юртингиз сизнинг заковатингизга кўз тикиб, ҳомийлик қанотини кенг ёймоқда.

Илк Ренессанс давридаги ижтимоий-сиёсий вазият билан бугунги имкониятларни солиштириб бўлмайди, албатта. Шу билан бирга, «Дорул-ҳикма вал-маориф», яъни «Ҳикмат ва маърифат уйи»нинг аҳамияти катта бўлганини ҳам таъкидлаб ўтиш жоиз. Бугун ана шундай ҳикмат ва билим уйи – Янги Ўзбекистонимиздир. Мамлакат раҳбари шу сабабдан ҳам «Бугун ҳеч бир соҳа йўқки, ёшлар муваффақиятга эришмаётган бўлса. Ёшларнинг йўлини очиб берсак, уларга елкадош бўлсак, янада улкан натижаларга эришамиз. Менинг энг катта ишонган кучим, давлатимизнинг энг катта бойлиги – бу ёшлар», деб таъкидлади.

Шу боисдан, ватанимизда Учинчи Ренессанс пой-деворини яратишдек улуғвор мақсад вазифа қилиб қўйилган экан, бугунимизнинг Хоразмийлари, Берунийлари ва Мирзо Улуғбекларини бу улкан жараёнда иштирок этишга чорлаб қоламан. Шундай дедик-у, қутилмаганда яна бир хушхабарга кўзимиз тушди: Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университети QS by Subject Rankings’да математика соҳасида эришган натижаларига кўра, дунёнинг кучли 500 та-лик университетлар қаторидан 451–500 ўринни эгаллабди. Бу ҳам маърифий уйғониш саодатининг навбатдаги ифодасидир.

Дарвоқе, маърифий уйғониш саодати ҳақида. Имом Бухорий бобомиз келтирган ҳадисда айтилганидек, «Барча амаллар ниятга қараб бўлади». Бугун давлатимиз раҳбари бошчилигида яхши ниятлар билан катта марраларни белгилаб олганмиз. Унинг бошида ўса маърифий уйғониш саодатига эришиш мақсади турибди. Бу инсон капиталини ривожлантириш орқали содир бўладиган ҳодиса. Шу боис, эътибор берсак, инсон капиталини ривожлантириш келгуси беш йиллик стратегиямизнинг асосий мақсадига айланган.

Энг муҳими, бу йўлда биз танлаган йўл яхлит маънавий асос ва бош мезонга айланиб улгурди. Мулоҳазаларимизни Президентимизнинг «Янги Ўзбекистон стратегияси» китобида келтирган қуйидаги гапи билан мухтасар қилсак: Энг катта бойлик – бу ақл-заковат ва илм, энг катта мерос – бу яхши тарбия, энг катта кашшоқлик – бу билимсизликдир!

ЯНГИЛАНАЁТГАН МАЪНАВИЯТ – МУВАФФАҚИЯТЛАР ОМИЛИ

Бугун мамлакатимизда жамият тараққиётининг маънавий тамойилларига алоҳида аҳамият берилмоқда. Хусусан, жамиятимиз маънавий ҳаётидаги ўзгаришларни белгилайдиган омилларни мустаҳкамлаш, бу йўналишда иқтисодий ва ижтимоий соҳалардаги барча имкониятлардан фойдаланиш масалалари ҳам давлатимиз фаолиятининг муҳим таркибий қисмига айланди.

Ўзбекистоннинг янги қиёфасини яратишга астойдил ҳаракат қилинаётган бугунги глобаллашув даврида жамиятимизнинг маънавий тараққиётини таъминлаш жараёнини чуқур таҳлил қилиш муҳим аҳамият касб этмоқда. Ўз навбатида, бу янги Ўзбекистон жамиятининг маънавий ҳаётига хос жараёнларнинг мазмун-моҳияти ва намоён бўлиш хусусиятлари, мустақиллик йилларида тўпланган тажрибани чуқур ва ҳар томонлама ўрганиш имконини яратади. Айни пайтда ушбу масалаларнинг давлатимиз маънавият соҳасидаги сиёсати учун ниҳоятда долзарб аҳамиятини кўрсатиш, шунингдек, қайд этилган жабҳадаги услубий муаммоларни аниқлаш ва тадқиқ этиш асосида баъзи хулосалар ва амалий таклифларни ишлаб чиқишга ёрдам беради.

Бизнинг давримизга келиб, жамиятимиз маънавий ҳаёти ва давлат сиёсати инсон камолоти ва юрт тараққиётига фаол таъсир кўрсатаётган ижтимоий омиллар тизимининг марказий бўғинларидан бирига айланди.

Бунинг сабаблари кўп, албатта.

Биринчидан, бугунги маънавият, маънавий ҳаётдаги янгиланишлар жаҳон ва Шарқ алломалари меросига, асрлар оша ўтиб келаётган мерос, ота-боболаримиз қолдирган кадриятларга таяниши шубҳасиз. Ватанимизда азалдан маънавиятга таяниб яшаш, комилликка интилиш, ҳар томонлама баркамоллик олий кадрият даражасига кўтарилган. Асосий ўлчов – инсоннинг инсонлигини улуғлаш, инсон деган муқаддас номга муносиб бўлиш бош мезон қилиб олинган. Азалдан бу заминда нодонлик ва хурофот кораланган, маърифат ва тафаккурга кенг йўл очиб берилган.

Иккинчидан, юртимизда рўй берган Ренессанс даврларида дунёвий илмлар, инсонни кадрлаш маданияти назарияси ва фалсафаси уйғун ҳолда тараққий топди, турмуш тарзига айланиб қолди. Шу асосда шаклланган бой маънавият ва маърифат турли даврларда кескин ижобий бурилишларга сабаб бўлган, улкан тараққиётга пойдевор яратган.

Учинчидан, халқимизга хос маънавийликнинг бугунги кун учун муҳим бўлган моҳияти шундан иборатки, унда инсон омили, шахс манфаатлари муаммоси ҳамма даврларда ҳам жамиятда адолатли тақсимот таъмоилини тақозо этиб келган. Ғарбдаги моддий, реал манфаатлар устуворлиги кадриятидан фарқли ўларок, Шарқ халқлари учун бош кадрият маънавий омиллар, айниқса, инсон шаъни, обрў-эътибори, нафсонияти, орияти, виждони ҳисобланиб келган.

Тўртинчидан, маънавият қанчалик бойиб борса, жамият ва миллат шунчалик раванқ топади. Маънавийли одам яшашдан мақсад нималигини аниқ билади, умрини мазмунли ўтказиш йўлини излаб топади, муомала қилиш маданиятини эгаллайди, ҳар бир масалага инсоф ва адолат нуқтаи назаридан ёндашади. Виждон

нима, ёлгон ва рост нима, ор-номус нима, ҳалол ва ҳаром нима – буларнинг ҳаммасини бир-биридан ажрата олади, ҳаётда ёмонликка бошловчи хатти-ҳаракатлардан воз кечади, яхшиликка бошловчи амалларни ба-жаради.

Бешинчидан, маънавиятда инсон ҳаётининг мазмуни акс этади. Ватанни севиш, ватанпарварлик инсон маънавиятини белгиловчи асосий омиллардан биридир. Маънавият камол топган жамиятларда қобилият, истеъдод эгалари шу жамиятнинг, миллатнинг юзи, ғурури, обрў-эътибори ҳисобланади. Маънавиятли жамиятда ақл, соғлом фикр, адолат ва яхши хулқ устувордир. Бундай жамиятда халқнинг эртанги кунга ишончи кучли бўлади. Инсонга номуносиб бўлган турли иллатлар барҳам топади. Миллатнинг асрлар давомида шаклланган илдизлари, унинг тарихий тажрибалари ва ижтимоий-маданий ривожланишисиз маънавиятни тасаввур қилиш қийин.

Олтинчидан, илгари ҳам, ҳозир ҳам халқимизда отага эҳтиром, онани эъзозлаш, ака ва укага ҳурмат, кавму қариндошларнинг тотувлиги, қўни-қўшнилар аҳиллиги ўзига хос қадрият сифатида қадрланиши бежиз эмас. Бу жиҳат шарқона турмуш тарзининг маромини белгилаб турувчи мувозанат меъёри, жараёнларнинг бир оқимида кечиши кафолати ҳамда энг асосий тамал тошларидан биридир. Қадриятлар қаторидаги тартибларнинг бузилиши жамиятнинг, давлатнинг кучсизланишига сабаб бўлгани тарихдан маълум.

Айни шунинг учун ҳам мамлакатимизда янги жамият асосларини барпо этишнинг энг муҳим таркибий қисми маънавият ва маърифат соҳасида шахсни мунтазам камол топтириш борасида узлуксиз иш олиб бориш ва бундай тарбиявий тизим марказида халқимизнинг азалий ўлмас қадриятларига садоқатни тарбиялашга интилиш устувор бўлмоғи лозим.

Шу сабабдан ҳам мамлакатимизда Ўзбекистоннинг янги қиёфасини яратиш, кучли фуқаролик жамиятини барпо этиш мақсад этиб белгиланган бугунги кунда миллий ва маънавий, ижтимоий ва диний кадриятларни уйғунлаштириш, демократик тамойилларни амалда жорий этиш муҳим аҳамият касб этмоқда.

Бу жихатдан фуқаролар ижтимоий-сиёсий фаоллигини ва шахс эркинлигини ошириш, сиёсий жараёнларни эркинлаштириш, демократик меъёрлар асосида кўппартиявийлик тизимини такомиллаштириш, давлат бошқаруви органларининг айрим ваколатларини босқичма-босқич жамоат ва ўзини ўзи бошқариш органларига бериш каби вазифаларни бажариш асносида умуминсоний ва миллий кадриятларни барқарор этишга ҳаракат қилинаётгани ҳам бежиз эмас.

Бугунги кунда мазкур йўналишдаги ишларнинг мазмун-мундарижасини тубдан яхшилаш ва ушбу соҳанинг мақсадию моҳиятини белгилайдиган тизимли тадбирлар амалга оширилмоқда.

Биринчидан, Ўзбекистон Президенти Республика Маънавият кенгаши раиси экани белгилаб қўйилди.

Республика Маънавият ва маърифат маркази Республика Маънавият кенгашининг ишчи органи сифатида қайта ташкил этилди, унинг фаолият мезонлари ва бу борадаги устувор вазифалари аниқ-тиниқ белгиланди.

Маънавий-маърифий ишлар самарадорлигини янада ошириш, аҳолининг интеллектуал салоҳияти ва дунёқарашини юксалтириш, мафкуравий иммунитетини мустаҳкамлашга доир чора-тадбирлар дастури тасдиқланди ва бу бўйича тизимли фаолият амалга оширилмоқда.

Мамлакатимиздаги ижтимоий-иқтисодий ислохотлар, қабул қилинаётган қонун ҳужжатлари, давлат

дастурлари мазмун-моҳиятини аҳолининг кенг қатламларига етказишга қаратилган тарғибот ишларини тизимли ва изчил амалга ошириш чоралари кўрилмоқда.

Иккинчидан, мамлакат миқёсида маънавий-маърифий ишларнинг кўлами ва миқёсини кенгайтириш, унинг янги ва замонавий тизимини шакллантириш, ушбу соҳа ходимлари меҳнатига ҳақ тўлашнинг барқарор тизимини йўлга қўйиш, соҳада фаолият кўрсатаётган муассаса ва ташкилотлар ишини мувофиқлаштириш ва улар фаолиятининг самарасини оширишга қаратилган устувор йўналишлар белгилаб олинди.

«Тафаккур» ва «Маънавий ҳаёт» журналлари ҳамда «Маънавият» нашриёти Республика Маънавият ва маърифат маркази тасарруфига ўтказилди.

Ушбу соҳага жами 121 миллиард сўм, хусусан, Республика Маънавият ва маърифат марказига 10 миллиард сўм, унинг жойлардаги бўлимларига 90 миллиард сўм, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасига 20 миллиард сўм, «Маънавият» нашриётига 1 миллиард сўм миқдорида маблағ ажратилди.

Учинчидан, жамиятимизнинг барқарор ривожланишига тўсқинлик қилаётган ички таҳдидлар – эл-юрт тақдирига лоқайдлик, маҳаллийчилик, уруғ-аймоқчилик, оилавий кадриятлар ва ёшлар тарбиясига эътиборсизлик каби ҳолатларга барҳам беришга қаратилган комплекс тадбирлар дастури ишлаб чиқилди ва у ҳаётга татбиқ этилмоқда.

Бу борада кенг жамоатчилик, олимлар, мутахассислар, ижодкор зиёлилардан иборат «Маърифат» тарғиботчилар жамияти шакллантирилиб, унинг фаолияти тизимли ва доимий асосда йўлга қўйилди.

Тўртинчидан, Республика Маънавият ва маърифат маркази ҳузурида Ижтимоий-маънавий тадқиқотлар институти ташкил этилди.

Институт қошида «Маънавият тарихи ва назарияси», «Маънавий тарбия», «Маънавий жараёнлар ва технологиялар» каби йўналишларда докторлик диссертациялари химоясини ташкил этиш учун махсус ихтисослашган кенгаш шакллантириляпти.

Маънавий-маърифий тарғибот ишлари самарадорлигининг илмий асосланган мониторингини таъминлашга қаратилган социологик тадқиқотлар ўтказиш, бу соҳани ҳар томонлама ўрганиш ва қўлга киритилган натижалар асосида амалиёт учун таклифлар ва тавсиялар ишлаб чиқиш жараёнини тизимли ташкил этиш чоралари кўрилмоқда.

Бешинчидан, Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, Иқтисодий тараққиёт ва камбағалликни қисқартириш вазирлиги, Ахборот ва оммавий коммуникациялар агентлиги 2021/2022 ўқув йилидан бошлаб олий таълим тизими таълим йўналишлари ўқув режаларига бакалавриат босқичида «Маънавиятшунослик», магистратура босқичида «Касбий маънавият» фанлари киритилди, «PR менежер» мутахассислиги бўйича кадрлар тайёрланишини йўлга қўйиши белгилаб берилди.

«Маънавият тарихи ва назарияси», «Маънавий тарбия», «Маънавий жараёнлар ва технологиялар» каби фанлар илм-фан ихтисосликлари классификаторига киритилди.

Олтинчидан, маънавий-маърифий, илмий-ижтимоий мавзуларда долзарб мақолалар, жамоатчилик вакилларининг илғор фикрлари, шунингдек, мафкураравий жараёнлар таҳлили, соҳага оид янгиликларни тўплаш, тайёрлаш ва тарқатиш мақсадида «oyna.uz» электрон маънавий-маърифий портали ишга тушди.

«Madaniyat va ma'rifat» телеканали, Халқаро пресс-клуб ва бошқа оммавий ахборот воситалари билан биргаликда аҳолининг интеллектуал салоҳияти ва

дунёқарабини юксалтиришга, мафкуравий иммунитетини мустаҳкамлашга, баркамол авлодни тарбиялашга қаратилган мақолалар, ток-шоулар, ижтимоий роликлар, кўрсатувлар, публицистик чиқишлар ва эшиттиришлар ташкил этилди.

Мамлакатимиз ёшларини маънавий-ахлоқий ва жисмоний баркамол этиб тарбиялаш, уларга таълим-тарбия бериш тизимини сифат жиҳатидан янги босқичга кўтариш бўйича комплекс чора-тадбирлар дастури амалга оширилмоқда.

Еттинчидан, таълим ташкилотларида маданий-маърифий ишлар самарадорлигини ошириш бўйича мутахассис, ҳар бир умумтаълим муассасасида ижодий-маданий масалалар бўйича тарғиботчи лавозими жорий этилди ва ойлик маоши давлат бюджети маблағлари ҳисобидан олий маълумотли ўқитувчи учун ўрнатилган базавий тариф ставкаси миқдорида белгиланди.

Давлат олий таълим муассасалари ва уларнинг филиалларида, талабалар сонидан қатъи назар, ёшлар масалалари ва маънавий-маърифий ишлар бўйича проректор (директор ўринбосари) лавозими жорий этилди.

Саккизинчидан, ҳудудларда ижтимоий-маънавий муҳит барқарорлигини мустаҳкамлаш, аҳоли, айниқса, ёшлар онги ва қалбида маънавий фазилатларни юксалтириш, оила ва маҳаллаларда ҳамжиҳатликни мустаҳкамлаш мақсадида барча туман ва шаҳарларда Маънавият ва маърифат масканлари ташкил этилмоқда.

Барча ҳудудлар, давлат органлари ва фуқаролик институтлари раҳбарларининг ўз ҳудуди ва ташкилотида маънавият кенгаши раиси сифатидаги мақоми тасдиқланди, уларнинг чора-тадбирлар дастурлари ва «йўл харитаси» ишлаб чиқилиб, амалиётга жорий қилинмоқда.

Туққизинчидан, «Маънавият ҳам бир соҳа, жамият ҳаётининг таркибий қисми, узлуксиз бир жабоҳдир. Унда ҳам яхшилик ва ёмонлик, эзгулик ва жаҳолат ёнма-ён юради», деган фикр бежиз айтилмаган.

Жамият маънавияти ҳамма вақт ҳам фақат эзгуликлардан иборат бўлавермайди. Яъни маънавиятни фақатгина яхшиликлар сандиғи, ижобий хислатлар мажмуи сифатида тушуниш унчалик тўғри эмас.

Бу борада ҳам бир-бирига зид тушунчалар, мутлақо келишмайдиган томонлар, қарама-қарши тамойиллар бор, бўлган ва бўлади. Маънавий ҳаёт диалектикаси, унинг энг асосий қонуниятларидан бири ана шундай.

Шу нуктаи назардан, маънавий-маърифий ишлар тизимини тубдан янгилаш бўйича чора-тадбирлар дастурига «Маънавият» луғатини чоп этиш тўғрисидаги бандни киритганимиз ҳам бежиз эмас.

Негаки, айнан шундай асарлар орқали кўпчилик маънавиятдек серқирра ҳодисанинг мазмун-моҳияти, турли жиҳатлари ва хусусиятларини билиб олиши, бу ҳақда аниқ-тиник ва яхлит тасаввурга эга бўлиши мумкин.

Ўнинчидан, миллий ғоя тарғиботи ва маънавий-маърифий ишлар йўналишида илмий-тадқиқот ишларида давлат буюртмаси доирасида максадли фундаментал, амалий ва инновацион лойиҳаларни шакллантириш ва белгиланган тартибда молиялаштириш тартиби жорий қилинди.

Маънавий-маърифий ишларни юқори савияда амалга ошириш, юксак ижтимоий-маънавий муҳитни шакллантиришдаги самарали меҳнати ва ибратли фаолияти учун давлат органлари ва ташкилотлар ҳодимларига топшириладиган «Маънавият фидойиси» кўкрак нишони таъсис этилди.

Буларнинг барчаси аввалги йилларда бўлгани каби жамиятимиз маънавий тараққиётида муҳим аҳамият-

га эга барча долзарб масалалар ва ўз ечимини кутиб турган муаммоларни камраб олган серкирра фаолият юритилаётганидан далолат беради.

Мазкур соҳадаги баркарор ривожланишни таъминлаш, халқимиз маънавиятини янги босқичга кўтариш, маънавий баркамол авлодни вояга етказиш ва ҳар томонлама қўллаб-қувватлашга қаратилган кенг қўламли вазифаларни назарда тутувчи дастурлар амалга оширилмоқда.

Айни пайтда мамлакатимизда Учинчи Ренессанс пойдеворини барпо этишдек улуғ мақсадга эришиш учун янги Хоразмийлар, Берунийлар, Ибн Синолар, Улуғбеклар, Навоий ва Бобурларни тарбиялаб берадиган муҳит ва шароитларни яратиш лозим.

Бунда, аввало, баркамол авлодни шакллантириш, таълим ва тарбияни ривожлантириш, соғлом турмуш тарзини қарор топтириш, илм-фан ва инновацияларни тараққий эттириш маънавий тараққиётимиз ва миллий ғоямизнинг асосий устунлари бўлиб хизмат қилиши зарур.

Барча фуқароларимиз, айниқса, ёшларда Ватанга садоқат, мафкуравий иммунитет, масъулиятлилиқ, бағрикенглиқ, инновацион фикрлаш каби муҳим фазилатларни болалиқдан бошлаб босқичма-босқич шакллантириш вазифалари ҳам долзарблигича қолмоқда.

Оммавий ахборот воситалари, шу жумладан, интернет оркали тарқатилаётган ғаразли ахборотлар, одоб-ахлоқни емирувчи иллатлар, ёшларни залолатга бошловчи бузғунчи ғояларга қарши соғлом дунёқарашни шакллантириш масалалари ҳам доимий диққат-эътиборимизда бўлиб келмоқда.

Узлуксиз маънавий тарбияни ташкил этишда давлат ташкилотлари, фуқаролик жамияти институтлари, оммавий ахборот воситалари ва хусусий секторнинг ҳамкорлигини самарали йўлга қўйиш мақсадида мах-

сус концепция ва уни амалга ошириш чора-тадбирлари режаси қабул қилинди.

Жамиятимиз аъзоларида Ватанга муҳаббат, миллий ғояга садоқат, мардлик, жасорат, фидойилик, ҳалоллик, ростгўйлик, ҳожатбарорлик, виждонлилик, вазминлик, йигитлик ғурури, ор-номус, меҳр-оқибатлилик каби фазилатлар, тадбиркорлик ва оилапарварлик малакаларини шакллантиришга қаратилган тренинглари дастурларини амалга ошириш механизмлари ишлаб чиқилди.

Дунёда юз бераётган мураккаб геосиёсий ва ғоявий-мафкуравий жараёнларнинг мазмун-моҳиятини ҳар томонлама чуқур ёритиб бориш, терроризм, диний экстремизм, ақидапарастлик, сепаратизм, одам савдоси, «оммавий маданият», нарқобизнес ва бошқа таҳдидларга қарши самарали ғоявий кураш олиб бориш методологияси амалиётга татбиқ этилмоқда.

«Янги Ўзбекистон» ғоясини юртимизда яшаётган барча миллат ва элатлар, ижтимоий тоифа вакиллари ўртасида кенг тарғиб этиш, унинг бунёдкорлик руҳини ялпи ижтимоий ҳаракатга айлантириш, эртанги кунга ишонч туйғуларини кучайтириш маънавият соҳасидаги ишларимизнинг бош мезони бўлиши лозимлигини барчамиз яхши англаймиз.

Шу муносабат билан маънавий-маърифий ва тарғибот-ташвиқот ишларида аҳолининг ҳудудий, касбий ҳамда ёш хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда мутаносиб, мақсадли ва мазмунли ёндашувни жорий этиш ишларини янги босқичга олиб чиқиш ниҳоятда муҳим заруратга айланмоқда.

Бу эса, ўз навбатида, маънавиятнинг, ушбу соҳадаги янгиланишларнинг муваффақиятлар омили бўлаётганидан, мазкур жабҳага янада кўпроқ эътибор қаратиш зарурлигидан далолат беради.

ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОННИНГ ШИДДАТКОР БУГУНИ ВА ЁРҚИН ЭРТАСИ ТАВСИФИ

Президентимиз Шавкат Мирзиёевнинг «Янги Ўзбекистон» газетаси бош муҳарририга берган интервьюсида мамлакатимизда амалга оширилаётган кенг кўламли ислохотларнинг илк залворли натижалари ва ёрқин эртасининг ишонч руҳи билан суғорилган тавсифи баён этилади.

Мустақиллигимизнинг 30 йиллик байрамига қандай натижалар билан келаётганимиз, бу борадаги ютуқлар ва сабоқлар, қатта режалар, хайратомуз истиқболимизнинг янги манзараси кўз ўнгимиздан ўтиб, калбимизни ғурур ва ифтихорга тўлдиради.

Шу ўринда савол туғилиши табиий: мустақиллик байрамига қандай натижалар ва тарихий ўзгаришлар билан бормокдамиз? Бунга жавоб бериш учун ўтган 25 йил ва кейинги 5 йилда амалга оширилган ишларни сарҳисоб қилиш тўғри бўлади.

Энг аввало, эришилган ютуқлар қаторида халқимиз менталитети, турмуш тарзи, дунёқараши, мақсад ва режалари тубдан ўзгарганини таъкидлаш жоиз. Бу ўзгаришлар икки муҳим омил кучига, яъни буюк келажакка ишонч ва мақсадли ҳаракатланишга таяниш ҳисобига юз бераётганига амин бўламиз.

Президентимиз мустақиллигимиз тантаналарига тубдан ўзгарган мамлакат, янги давлат, янги жамият, янги имиж, ўзгарган дунёқараш, залворли мақсадлар негизида эришилган зафарлар билан келаётганимизни алоҳида таъкидлади. Ана шу тарихий ютуқлар зами

рида 2017–2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясида белгиланган вазифаларнинг мантикий ҳосиласи сифатида барпо этилаётган янги Ўзбекистон, моҳиятан янги иқтисодий фаолият, янги конституцион тузум, инсонни асраш ва эъзозлашга қаратилган янги суд-ҳуқуқ тизими, самарали ташқи сиёсат, тинчлик, барқарор юксалиш, инсон манфаатлари ва ҳуқуқлари, тиббиёт, таълим, фан, маданият, маънавият, саноат, қишлоқ хўжалиги ва бошқа соҳалардаги оқилона ҳамда бунёдкорона ишлар тилга олинди.

Аниқ мақсадлилик – таракқиёт асоси

Президентимиз аввал бошданок аниқ мақсад билан катта ислохотларни бошлагани эришилган муваффақиятларимиз бош омили бўлди. Шу боис, халқимиз бугун ўз олдига мисли кўрилмаган катта мақсадларни кўйиб яшамокда. Зеро, мақсад буюк ишларга ундовчи ва ҳаракатлантирувчи куч бўлиб, у инсонларга ҳар қандай машаққатга шайлик қудратини беради. Давлатимиз раҳбари таъкидлаганидек, улкан мақсадни ўз олдига кўйган халқ, миллат оғир, машаққатли ва мураккаб таракқиёт йўлини босиб ўтади.

Президентимиз «янги» сўзига ҳам алоҳида эътибор қаратди. Қадимги олтой тиллари оиласига мансуб туркий халқларнинг маънавий меросида «ян» ва «ин» тусунчалари муҳим ўрин тутди. «Ин» сусайиш, ортга қараб иш тутиш, ўзлигини намоён этишдан тийилиш, «ўз инида бўлиш»ни, «ян» эса янгиланиш, қайта бунёд бўлиш, ўзлигини намоён этиш, ўзиб кетиш маъноларини ифода этади.

Шавкат Мирзиёев мамлакатимизни янгилаш жараёни кўп минг йиллик тарихий силсилага эга бўлганини, улуғ аждодларимиз ҳаракати билан дунё таракқиётини тубдан ўзгартириб, янги изга солган икки

ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОННИНГ ШИДДАТКОР БУГУНИ ВА ЁРҚИН ЭРТАСИ ТАВСИФИ

Президентимиз Шавкат Мирзиёевнинг «Янги Ўзбекистон» газетаси бош муҳарририга берган интервьюсида мамлакатимизда амалга оширилаётган кенг кўламли ислохотларнинг илк залворли натижалари ва ёрқин эртасининг ишонч руҳи билан суғорилган тавсифи баён этилади.

Мустақиллигимизнинг 30 йиллик байрамига қандай натижалар билан келаётганимиз, бу борадаги ютуқлар ва сабоқлар, қатта режалар, ҳайратомуз истикболимизнинг янги манзараси кўз ўнгимиздан ўтиб, қалбимизни ғурур ва ифтихорга тўлдиради.

Шу ўринда савол туғилиши табиий: мустақиллик байрамига қандай натижалар ва тарихий ўзгаришлар билан бормоқдамиз? Бунга жавоб бериш учун ўтган 25 йил ва кейинги 5 йилда амалга оширилган ишларни сарҳисоб қилиш тўғри бўлади.

Энг аввало, эришилган ютуқлар қаторида халқимиз менталитети, турмуш тарзи, дунёқараши, мақсад ва режалари тубдан ўзгарганини таъкидлаш жоиз. Бу ўзгаришлар икки муҳим омил кучига, яъни буюк келажакка ишонч ва мақсадли ҳаракатланишга таяниш ҳисобига юз бераётганига амин бўламиз.

Президентимиз мустақиллигимиз тантаналарини тубдан ўзгарган мамлакат, янги давлат, янги жамият, янги имиж, ўзгарган дунёқараш, залворли мақсадлар негизида эришилган зафарлар билан келаётганимизни алоҳида таъкидлади. Ана шу тарихий ютуқлар зами

рида 2017–2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясида белгиланган вазифаларнинг мантикий ҳосиласи сифатида барпо этилаётган янги Ўзбекистон, моҳиятан янги иқтисодий фаолият, янги конституцион тузум, инсонни асраш ва эъзозлашга қаратилган янги суд-ҳуқуқ тизими, самарали ташқи сиёсат, тинчлик, барқарор юксалиш, инсон манфаатлари ва ҳуқуқлари, тиббиёт, таълим, фан, маданият, маънавият, саноат, қишлоқ хўжалиги ва бошқа соҳалардаги оқилона ҳамда бунёдкорона ишлар тилга олинди.

Аниқ мақсадлилик – таракқиёт асоси

Президентимиз аввал бошданок аниқ мақсад билан катта ислохотларни бошлагани эришилган муваффақиятларимиз бош омили бўлди. Шу боис, халқимиз бугун ўз олдига мисли кўрилмаган катта мақсадларни қўйиб яшамокда. Зеро, мақсад буюк ишларга ундовчи ва ҳаракатлантирувчи куч бўлиб, у инсонларга ҳар қандай машаққатга шайлик қудратини беради. Давлатимиз раҳбари таъкидлаганидек, улкан мақсадни ўз олдига қўйган халқ, миллат оғир, машаққатли ва мураккаб таракқиёт йўлини босиб ўтади.

Президентимиз «янги» сўзига ҳам алоҳида эътибор қаратди. Қадимги олтой тиллари оиласига мансуб туркий халқларнинг маънавий меросида «ян» ва «ин» тусунчалари муҳим ўрин тутди. «Ин» сусайиш, ортга қараб иш тутиш, ўзлигини намоён этишдан тийилиш, «ўз инида бўлиш»ни, «ян» эса янгиланиш, қайта бунёд бўлиш, ўзлигини намоён этиш, ўзиб кетиш маъноларини ифода этади.

Шавкат Мирзиёев мамлакатимизни янгилаш жараёни кўп минг йиллик тарихий силсилага эга бўлганини, улуғ аجدодларимиз ҳаракати билан дунё таракқиётини тубдан ўзгартириб, янги изга солган икки

катта Ренессанс ҳам янгиланишга интилишнинг маҳсули бўлгани, XX асрда мустамлака тузумдан халос бўлиш учун замонавий тараккиётга эришиш ва дунёвий билимларни эгаллаш орқали озодликка чиқишга интилган жадидчилик ҳаракати ҳам моҳият-эътиборига кўра янгича яшаш ва фаолият юритиш мақсадидаги буюк интилиш бўлганини таъкидлагани бежиз эмас.

Интервьюда мақсад омилининг мазмуний иерархиясига ҳам ишора қилиниб, бугун мамлакатимизда илгари сурилаётган катта мақсадлар шунчаки хаёл, фантазия, хоҳиш ёки истак эмас, балки кучли ишонч билан йўғрилган аниқ мақсад экани таъкидланади. «Мақсаднинг аниқлиги – ҳаракатлар самарасини таъминлайдиган энг муҳим мезондир», деб қайд этилади.

Янги Ўзбекистон ғояси дабдурустдан кеча ёки бугун пайдо бўлиб қолган эмас. Унинг пойдевори бундан 5 йил илгари қабул қилинган Ҳаракатлар стратегияси мазмунида ўз ифодасини топган бўлиб, ҳозирги ривожланиш ҳолати ўша пайтда аниқ белгиланган режаларнинг мантиқий ҳосиласидир. Бундан ташқари, мамлакатимизнинг янги киёфасини яратиш халқимизнинг характери, унинг инсонпарварлик табиати, ҳар ишда биринчи ва намуна бўлишга шайлик хислати, илм ва маърифатга ташналик фазилати билан асосланади. Президентимиз алоҳида таъкидлаганидек, «Янги Ўзбекистонни барпо этиш – бу шунчаки хоҳиш-истак, субъектив ҳодиса эмас, балки туб тарихий асосларга эга бўлган, мамлакатимиздаги мавжуд сиёсий-ҳуқуқий, ижтимоий-иқтисодий, маънавий-маърифий вазиятнинг ўзи такозо этаётган, халқимизнинг асрий интилишларига мос, унинг миллий манфаатларига тўла жавоб берадиган объектив заруратдир».

Айниқса, интервьюда Шавкат Мирзиёев тилга олган «инсон ҳуқуқ ва эркинликлари», «қонун усту-

ворлиги», «очиклик ва ошкоралик», «сўз эркинлиги», «дин ва эътиқод эркинлиги», «жамоатчилик назорати», «гендер тенглик», «хусусий мулк дахлсизлиги», «иктисодий фаолият эркинлиги» сингари бугун кенг таомилга кирган сўз ва иборалар кечагина одамлар ишонмайдиган, мажхул, чалажон тушунчалар эди. Энди улар тирилди ва ўзининг асл мазмунини ифода-лай бошлади.

Давлатимиз раҳбари томонидан фаол муомалага киритилган яна бир сўз, яъни «ҳаракат» тушунчаси ҳам араб тилидаги асл мазмунига кўра, «туриб қолган нарса ёки жисмни кўзғатиб юбориш», «жойидан силжитиш» «жадаллаштириш» маъноларини ифода этади. Янги Ўзбекистонда ҳаётимизнинг барча жабҳалари жадал ўзгаришга юз тутганига ҳаммамиз гувоҳ бўлиб турибмиз. Президентимиз ҳаракатни барокат билан боғлаб, қуйидагиларни алоҳида таъкидлади: «Ҳаракатда – баракат» деганларидек, биз энг қийин босқичдан ўтдик, яъни йўлимизни аниқ белгилаб, катта ишларни бошладик. Энди ҳамма гап ислохотлар йўлини қатъият билан давом эттириш ва мантиқий якунига етказишда. Бу, албатта, осон эмас, аммо биз бунга кодирмиз. Муҳими, кейинги йилларда бундай улкан ва мураккаб вазифани амалга ошириш учун етарли сиёсий-ҳуқуқий, ижтимоий-иктисодий, ташкилий-институционал замин яратилди».

Прагматик сиёсатнинг амалий рўёби

Президентимиз ўз интервьюсида «прагматик сиёсат» атамасини тилга олиб, унга алоҳида тўхталди. Прагматик сиёсат давлат бошлиғи, раҳбарлар ёки муайян шахснинг характери, майл-хоҳиши, ёқтирган нарсаларига мойиллигидан келиб чиқиш асосидаги ёндашув бўлмасдан, ҳамиша халқ учун манфаатли бўлган

ишларни амалга ошириш, ҳар қандай нарсаларга объектив муносабатда бўлишни англатади. Шунингдек, прагматик сиёсат бошланган ишларга изчиллик билан ёндашишни ҳам ифода этади. Мамлакатимизда сўнгги беш йилда бажарилган улкан бунёдкорлик ишларини давлатимиз раҳбари камтарлик билан изоҳлаб, амалга оширилиши кутилаётган ўзгаришларнинг бошланиши, деб атади: «Биз эски тизимни батамом ўзгартириб, ўз олдимизга қўйган мақсадга тўлиқ эришдик, деб айтишга ҳали эрта. Такрор айтаман, биз ҳар куни изланишдамиз. Бу йўлда дастлабки қадамларни қўймоқдамиз, ҳолос. Лекин «Бу ўзгаришлар – вақтинчалик кампания, ўтади-кетди», деганлар янглишади. Бу – Президент ва унинг командаси узоқни кўзлаб юритаётган прагматик халқчил сиёсатнинг энг устувор йўналишларидан бири ва уни халқимиз билан биргаликда албатта охиригача олиб борамиз, ҳеч қачон ортга қайтмаймиз».

Дарҳақиқат, мамлакатимизда барпо этилган минглаб завод ва фабрикалар, гигант корхоналар, янги шаҳар ва қишлоқлар, юзлаб таълим ва тиббиёт муассасалари, замонавий йўллар ва, энг муҳими, ўзгарган дунёқараш ҳам моҳият эътиборига кўра, амалга оширилаётган ислохотларнинг реал самараларидир. Президентимиз таъкидлаганидек, «Бугунги кунда биз эришган энг муҳим натижа ҳам аслида шу – демократик ислохотларимиз ортга қайтмайдиган тус олди».

Прагматик сиёсатнинг яна бир жиҳати барча соҳалардаги, хусусан, иктисодиёт, саноат, қишлоқ хўжалиги, суд-ҳуқуқ тизими, таълим ва тиббиёт, ташки сиёсат билан боғлиқ катта муаммолар прагматик ечим йўлларига киргани бўлди. Прагматик ёндашув аҳолининг тадбиркорликка қизиқиш, тафаккур тарзи, маънавий ва сиёсий қарашларида туб бурилишга асос солди.

Кечагина халқимизда ҳаёт ўзгаришлари, ўз тақдирини яратишга бўлган иштиёқ, янгиликларга бефарқлик, ахборотларга лоқайд ва, бошқача айтганда, қарахт муносабат мавжуд эди. Президентимиз мазкур масала хусусида ҳам тўхталиб, «Бугун одамлар уйғонмоқда, жамият уйғонмоқда. Маънавий уйғоқ жамият – бу, ҳеч шубҳасиз, қудратли қучдир», деб таъкидлади.

Тўғрилиқ ва ҳақиқат йўли

Тўғрилиқ йўли инсониятнинг онгли ҳаётидаги энг мураккаб ва оғриқли нуқта бўлиб келган. Бу масала муқаддас динимиз инсоният тақдирига кириб келган биринчи кунларданок энг долзарб масала сифатида қўйилган. Пайғамбаримизга икки муқаддас вазифа юкланган бўлиб, биринчиси ислом динини жорий этиш бўлса, иккинчиси сидқни, яъни жамиятнинг барча жабҳаларига тўғрилиқни, ҳалолликни сингдириш бўлган. Муқаддас ислом дини зўр муваффақият билан бутун дунёнинг катта қисмида эътиқод йўлига айланган бўлса-да, тўғрилиқ ва ҳалолликни одамлар онги ва шуурига сингдириш ҳамиша жиддий муаммо бўлиб келмоқда.

Шавкат Мирзиёев давлат раҳбари сифатида иш бошлаган биринчи кундан бошлаб тўғрилиқ ва ҳақиқат йўлини тутди. Давлат сиёсатини юритиш ва жамиятда ислоҳотларни амалга оширишда сохтагарчилик, ёлғончилик, иккиюзламачилиқдан холи ижтимоий-маънавий муҳит яратилди. «Очиқ айтмоқчиман: менинг табиатим бундай сохта ҳаётни мутлақо қабул қилолмайди. Халқимиз менга ишонч билдирди, ана шу юксак ишончни оқлаш, эл-юртимизга муносиб ҳаёт шароитини яратиб бериш мен учун ҳаётимнинг маъно-мазмунидир. Мен миллионлаб инсонларнинг тақдирини учун масъулиятни зиммамга олган эканман,

ислохотлар борасида бошқача йўл тутишим, ҳаммасини аввалгидек қолдиришим асло мумкин эмас».

Президентимиз томонидан изчиллик билан жорий этилаётган тўғрилиқ йўли барча юртдошларимизнинг ягона миллий йўли сифатида қарор топаётгани ҳаммамизни қувонтирмакда. Хусусан, ўтган беш йил кўпгина иқтисодий ва ижтимоий соҳалардаги иллатларни ортда қолдирди. Давлатимиз раҳбари тўғри таъкидлаганидек, «Ҳозирги вақтда электрон карточкадаги пулларни банкоматлар орқали нақд пулга айлантириш, миллий валюта курсининг «қора бозор»да – бир хил, банкларда эса бошқача бўлиши, хорижий валюталарни сотиб олиш, фуқароликка эга бўлиш, Ўзбекистоннинг исталган ҳудудидан уй-жой ва мол-мулк сотиб олиш ҳамда уларни рўйхатга қўйиш билан боғлиқ муаммолар тарихда қолди».

Ўзбекистон – жаҳон эътирофидаги давлатга айланмокда

Мамлакатимизнинг ташқи ва ички сиёсати жаҳон сиёсатчилари диққат марказида алоҳида муҳокама мавзусига айланди. Яқин қўшнилар билан иттифоқчилик оғир муаммо эди. Бугун Марказий Осиёдаги беш давлатнинг яқин қўшничилик, дўстлик ва ҳамкорлик муносабати дунё учун андозага айланди. Ўтган тарихан қиска даврда юртимизнинг Марказий Осиё минтақаси ва жаҳон миқёсидаги сиёсий ўрни ва нуфузи кескин ошди. Дунёда янги Ўзбекистонга нисбатан ишонч руҳи ва мамлакатимиз билан ҳамкорликка интилиш тамойиллари кучайди.

Мамлакатимиз Туркий тилли давлатлар ҳамкорлик кенгашига аъзо бўлди, Евросиё иқтисодий ҳамкорлик иттифоқи ҳузурида кузатувчи мақомини олди. Ўзбекистон ўз тарихида биринчи марта БМТнинг Инсон

хуқуқлари бўйича кенгашига аъзо этиб сайланди ва унинг 2021 йил 22 февралда Женева шаҳрида видеонанжуман шаклида бўлиб ўтган 46-сессиясида муваффақиятли иштирок этди.

Президентимиз нафақат кўшни давлатлар, балки бутун дунё мамлакатлари билан фаол ҳамкорлик қилишга алоҳида эътибор қаратмоқда. Хусусан, Марказий ва Жанубий Осиё минтақасида алоқалар узлуксиз ривожланмоқда. Бунинг яққол исботи шу йил 15-16 июль кунлари Тошкент шаҳрида «Марказий ва Жанубий Осиё: минтақавий боғлиқлик. Таҳдидлар ва имкониятлар» мавзусида ўтказилган халқаро конференция ҳисобланади.

Хуллас, Президентимизнинг «Янги Ўзбекистон» газетасига берган интервьюсини мамлакатимизни жадал ривожлантириш, ёрқин ва фаровон, эркин ватанга айлантиришнинг яхлит концепцияси, дейиш мумкин.

МАЪНАВИЯТ – МИЛЛАТ ХАЛОСКОРИ

Барча миллат ўз тарихий тараккиёти, эволюцион ривожланиш босқичларига эга. Минг йилликлар мобайнида ҳар бир замон ўз дунёқараши, ҳаётга муносабатлари жиҳатидан инсон камолотининг ўзига хос даврини белгилайди.

Муайян маконда ўрнашган дастлабки одамлар турмуш шароитини яхшилаш, кундалик эҳтиёжларини қондириш мақсадида ўз яшаш тарзига, анъаналарига эга бўлган. Табиий муҳит, ҳаётга муносабат йиллар давомида муайян аймокнинг ўзига хос қоидаларига, расм-русумларига айланган. Ана шу умумэтироф этилган қоидаларга ҳамма бирдек бўйсунган, риоя қилган. Шу ҳолатнинг ўзи миллий менталитетнинг, миллий ўзига хосликнинг, миллий колоритнинг дастлабки куртаклари эди.

Халқлар ривожланиш жараёнида инсон тафаккурининг янгидан-янги қирралари очилган. Унинг интеллектуал салоҳияти, онгу шуури ҳаётий эҳтиёжлар орқали ривожланиб борган. Ривожланиш жараёни умумий тарзда муайян маконда яшаб келган одамларнинг руҳиятини, кайфиятини, орзу-умидларини, мақсад ва интилишларини шакллантирган. Ўзбек халқи ҳам бошқа халқлар катори ана шундай узундан-узок, ғоят шуқухли, айрим пайтларда ситамли тараккиёт йўлини босиб ўтган.

Бундан уч минг йиллар олдин қадимий Хоразмда зардуштийлик дини ибтидоий ҳаёт шароитида, антик

даврда цивилизациявий ҳодиса сифатида дунёга келди. Умуман олганда, дунёвий динларнинг барчасида цивилизациявий моҳият бор. Динлар дунёга келган пайтда у тарқалган ҳудудда яшаётган одамлар тафаккурида ўзига хос бурилиш, онгида янгилиниш ҳодисаси юз берган. Одамлар қарашлари, ҳаётга муносабати ўзгарган.

Зардуштийлик дини дастлабки аждодларимиз ҳаётига маданият олиб кирди. Маърифий ҳаёт, онгли турмуш тарзига замин яратди. Гиёҳларни босма, ҳашаротларга, қушларга озор берма, сувга тупурма, оловга густоҳлик қилма қабалидаги оддий маиший тарбиявий меъёрлардан тортиб, инсон ва табиат, одам ва олам билан муносабатларгача бўлган глобал ахлоқий меъёрларни турмуш тарзига жорий этиш ғоясини илгари сурди. Кўрган нарсасига эътикод кўйиб, унга сиғинган, кўпхудолик шароитида бир-бирини маъв этиш билан шуғулланиб юрган турли қабилалар, уруғлар, аймоқларни бирлаштириб, яккахудолик ғоясини илгари суриб, йирик жамоалар вужудга келишига, кишилик жамияти дастлабки элементлари пайдо бўлишига хизмат қилди. Эътиқодлар бирлиги умумжамоавий моҳият касб этиб, мақсадлар муштараклигига олиб келди. Бу, албатта, ўзига хос цивилизациявий ҳодиса эди.

Миллат турмуш тарзи, анъаналари, қадриятлари орқали ўзининг қиёфасини намоён этади. Урф-одатлар, анъаналар миллат руҳияти ижтимоий-психологик оламининг ўзгинасидир.

Шайх Муҳаммад Содик Муҳаммад Юсуф ҳазратлари одамнинг пайдо бўлиши, унинг генетик асослари, соғлом ва барқамол вужуднинг шаклланиш омиллари хусусида гапирар экан, улуғ аждодларимиз таълимотида мавжуд бўлган тўрт унсурга алоҳида эътибор беради. Ҳаво, тупроқ, сув ва қуёш инсон камолотининг

асоси, дейди. Йилнинг тўрт фасли мукамаллиги, табиий муҳит, географик шароит инсон танаси ривожланишига катта таъсир кўрсатади. Фаслларнинг ўз вақтида ва тўла ҳолда келиши одам руҳияти, кайфияти, қалб кечинмалари тўлақонли шаклланишига имкон беради.

Абу Райҳон Беруний «Қадимги халқлардан қолган ёдгорликлар» асарида халқларнинг, миллатларнинг пайдо бўлиши асослари ҳақида гапирар экан, табиий муҳит, географик шароит, ҳаво ва қуёшнинг қай даражадалиги одамлар ва миллатлар шаклланишига асос бўлган, дейди. Жамоа бўлиб яшаётган улкан ҳудуддаги одамлар руҳияти яшаш шароити ва табиий муҳит таъсирида шаклланган.

Ўзбек халқи, ана шу талаблардан келиб чиқиб айтиш мумкинки, Ер шарининг энг баркамол масканида дунёга келган ва шаклланган. Одамлар руҳияти покизаллиги, фикрати тиниклиги, онгу шуури гўзаллиги айна шу табиий муҳит билан уйғунлашиб кетган ҳодиса, дейиш мумкин. Буни илк аждодларимиз қарашларида яққол кўрамиз. Ҳали ёзув пайдо бўлмаган ибтидоий ҳаёт шароитида дастлабки аждодларимиз ўз мақсадлари, интилишлари, орзулари ва армонларини оғзаки ифода этган. «Алпомиш», «Гўрўғли», «Кунтуғмиш» сингари ўнлаб дostonларни яратган. Уларда эзгулик ва ёвузлик, муҳаббат ва нафрат, умид ва умидсизлик зиддиятлари, ҳасад, кўролмаслик сингари иллатлар ва қатор фазилатлар эхтирос билан ифода этилган. Дostonларнинг барчасида қучли қалб оғриқлари, изтироблари драматик тарзда баён қилинган. Уларнинг охирида эса эзгулик, яхшилик, муҳаббат ғалаба қилади. Худди шундай ҳолат эртақларда ҳам бор. Ҳар бир эртақ эзгулик ва ёвузлик, яхшилик ва ёмонлик, муҳаббат ва нафрат ўртасидаги ашаддий тўқнашувлар оқимида

давом этади ва уларнинг барчаси бир хил яқин тоналди. Яъни яхшилик билан тугайди. «Улар мурод-мақсадларига етишди», деган гап барча эртақларнинг яқини ҳисобланади. Ана шунинг ўзи илк аждодларимизнинг хаёлотига қай даражада гўзал, фикрати теран, орзулари рангин, ниятлари покиза бўлганини кўрсатади. Бу руҳий поклик ўзбек халқининг кўп минг йиллик тараққиётида асос бўлиб келмоқда.

Иккита буюк цивилизация ҳодисасини кўрган мўътабар маконда бугун бутунлай янги тарихий шароитларда янги Ўзбекистон вужудга келгани, унинг реал воқеликка айлангани, янги Ренессанс остонасида тургани халқимиз маънавий ва ақлий қудратининг буюк ижодкорлик ва яратувчилик салоҳияти натижасидир.

Биз ахборот хуружи даврида яшаймиз. Ер шари ахборот тўри ичида балиқдай типирчилаяпти. Бир-бирига зид, бир-бирини инкор қиладиган, миллий маданиятларни, қадриятларни поймол қиладиган турли ахборотлар кўпаймоқда. Маълумот олиш, тўплаш, саралаш ва тарқатиш имкониятлари ақлга сиғмайдиган даражада кенгайиб кетди. Кичкинагина қўл телефонининг битта мурватини босиш билан Ер шарининг хоҳлаган нуқтасига ахборот юбориш мумкин. Ана шундай тезкор ахборот алмашиши жараёнида ахборотларни танлаш ва саралаш қудратига эга бўлган кучли миллий менталитет, миллий тафаккур, миллий руҳият, маънавий ирода зарурлигига эҳтиёж сезамиз.

Замонавий цивилизация шароитида қирғинбарот урушлар, оммавий қирғин қуроллари ибтидоий ҳодисага айланди. Миллатларни йўқ қилиш ёки уларни забт этишнинг беозор ва самарали воситаси юзага келди. «Юмшоқ куч» деб аталадиган бу жараён миллатлар онгига ва қалбига таъсир этиш йўли билан уни ўзлигидан айириш, миллий қадриятлардан узоқлаштириш,

Ўтмиши ва аждодларини танимайдиган манқуртга айлантириш тенденциясини кучайтириб юбормоқда. Шундай ғоят хавфли, мафкуравий, ғоявий бўҳронли жараёнда миллатнинг ўзини ўзи асраш инстинктини, ички даъватини, қалб ҳайкириғини кучайтирмоғимиз лозим. Бунинг учун фақат маънавият ва маданиятга эътиборни кучайтириш, уни тарғиб қилишнинг самарали воситалари, усуллари ва услубларини, замонавий ва таъсирчан технологияларини жорий этиш мақсадга мувофиқ.

Ҳар бир инсонда миллатга мансублик, ўтмишга дахлдорлик, истиқболга умид ва катта ишонч билан интилиш туйғуси бор. Фақат бу ноёб туйғу ҳар кимда ҳар хил. Бировда кўпроқ, бошқасида камроқ. Хусусан, замонавий шароитда ёшлар дунёкарашини ўзгартириш, миллий кадриятлардан узоқлаштириш, миллатга мансублик ҳиссиётини ўлдириш осон. Чунки улар ҳали катта ҳаётий тажрибага ва аниқ позицияга эга эмас. Биологик, физиологик ва интеллектуал жиҳатдан қараганда ёшига муносиб равишда уларда ақлдан кўра ҳиссиёт кучлилик қилади. Бундай пайтда уларни йўлдан уриш, хоҳлаган кўйга солиш, онгига исталган ғояни сингдириш осон кечади. Мамлакатимиз аҳолисининг асосий кўпчилигини ёшлар ва болалар ташкил этган бир пайтда бу масалага жиддий қарашимизни ҳаётнинг ўзи тақозо этмоқда.

Буюк немис файласуфи Освальд Шпенглер «Қаерда маданият йўқолса, ўша ерда зоология кучаяди», деган эди. Дарҳақиқат, инсон бошқа жонзотлардан хис-туйғуси, аклий имкониятлари билан фарқ қилади. Ана шу иккита катта омил унинг инсон ва шахс бўлиб етишишига хизмат қилади. У маданиятдан узоқлашгани сайин вужудидаги ижобий фазилатлар камайиб, иллатлар микдори кўпайиб, ҳайвоний инстинктлар

кучайиб боради. Натижада инсон одам кифоасини бошқа жонзот, йирткич ва ёввойи махлукка айланади.

Инсоннинг ягона ва бирдан-бир халоскори — маънавият! Уни олий кадриятга айлантирадиган куч маданият ва маърифат. Юксакларга кўтарадиган, кадр кимматини оширадиган, олам меҳварига олиб чиқарадиган бекиёс Қудрат! Миллий туйғу, миллатга мансублик хисси инсоннинг ҳаётда омонат, сунъий урчирилган жонзот эмас, у буюк тарихнинг, бой ўтмишнинг ва улуғ аждодлар вориси эканини билдиради.

Агар унинг кадриятлари топталмаса, агар урф-одатлар, анъаналар қадранса, агар одамлар ўтмишига катта ҳурмат, аждодларига эътиборли бўлса, улар қолдирган ҳаётий ва маданий кадриятларни ҳурмат қилса, миллат ўлмайди!

Янги Ўзбекистонда миллий кадриятлар ва урф-одатларнинг барқарор ривожини учун кенг имкониятлар яратилган. Миллат кифоасини, миллий кечинмаларини ўзида ифода этган турмуш тарзи тобора чуқурлашмоқда. Бунга давлатнинг ўзи ҳомийлик қилмоқда.

Дунё калкиб турган бир пайтда, турли ғоявий ва ахборий ҳуружлар кучайиб бораётган бир шароитда миллатнинг ўзини ўзи асраш инстинктини кучайтириш лозим. Бу бевосита маънавият ва маърифат билан боғлиқ. Ўзини ўзи ҳимоя қила оладиган, ўзини ўзи асрай билардиган одамда маърифат кучли бўлади. У ҳар қандай шароитда юксак маданиятини намоён қила биларди. Агар ҳар бир одам ана шундай имкониятга эга бўлса, ялпи жамиятнинг маънавий кифоаси баркамоллашади. Кучли, қудратли ўзбек жамияти юзага келарди. Бу эса миллатнинг истикболдаги равангини, жаҳон ҳамжамиятидаги ўрни ва мавқеини, умумсайёра миқёсида баркамол миллий кифоасини намоён қилиш имконини беради.

Президентимиз Шавкат Мирзиёев «Ҳар бир мактаб ўқувчиси битта миллий мусиқа асбобини чалишни билиши керак», деганида жуда катта ижтимоий муаммони, миллат қиёфаси ва унинг миллий кадриятлари билан боғлиқ масалани ифодалаб берган эди. Айни мусиқа оркали қалб қиёфасини баркамоллаштириш, ёшлар хаёлотини гўзаллаштириш, фикратини ёрқинлаштириш, мақсад ва интилишларини эзгулик сари буриш мумкин. Бу Ўзбекистондай ёшлар мамлакатада жуда муҳим миллий ва ижтимоий моҳиятга эга.

Болага эътибор – миллат истикболига эътибор. Миллат генофондини соғломлаштиришнинг энг тўғри ва самарали усули. Соғлом бола дунёга келиши бутун миллат жисмоний ва интеллектуал баркамоллигининг муҳим омили. Бу борада мамлакатимизда кенг миқёсда ишлар олиб борилмоқда.

Атоқли адиб, жаҳон маданиятининг йирик намоёндаси Чингиз Айтматов хулосаларига кўра, она қорнидаги ҳали одам шаклига кирмаган икки ҳафталик эмбрион ташқи муҳитни ҳис қилар, унинг таъсирида ўсиб, характери шаклланар экан. Мана дунёни асрайдиган, оламни безайдиган, инсонни баркамоллаштирадиган манба қаерда?! Давлатимиз, хусусан, Президентимиз Шавкат Мирзиёевнинг ижтимоий сиёсатида айни шу масала энг муҳим ва долзарб вазифага айлантирилган. Соғлом она ва соғлом бола ғояси миллатни асрашнинг энг самарали воситаси бўлиб қолди. Тинч ва фаровон оила, соғлом турмуш тарзи, одамлар ўрғасидаги меҳр ва муҳаббат туғилажак боланинг, миллат келажагининг таянчи!

Узоқ йиллар мобайнида миллий кадриятларга бенисандлик билан қараш ва тоталитар режимнинг турли ғайриинсоний қарашлари оқибатида ўзбек генофонди геноцидга айлана бошлаган эди. Бугун янги Ўзбекистон

тонда ушбу масалага катта эътибор берилмоқда. Ҳар томонлама соғлом, интеллектуал жихатдан бақувват, ижодкорлик, бунёдкорлик имкониятлари кенг баркамол миллатни вужудга келтириш чоралари кўрилмоқда. Бу эса ҳаммамиз учун ғоят шарафли, дилларни қувнатадиган, кўзларни яшнатадиган, буюк келажакка катъий ишонч билан қарашга даъват этадиган ҳодиса.

Президентимиз шу йил 26 январь куни Ўзбекистоннинг 2022–2026 йилларга мўлжалланган Тараққиёт стратегиясини белгилаш ҳамда уни жорий йилда амалга ошириш масалалари муҳокамаси юзасидан ўтказилган видеоселектор йиғилишида бажариладиган вазифаларни аниқ кўрсатиб берди. Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегиясидаги 7 та устувор йўналиш доирасидаги «Инсон кадри учун» йўналишида 100 та мақсад белгиланди. Уларга эришиш учун жорий йилнинг ўзида умумий қиймати 55 триллион сўм ва 11,7 миллиард долларлик 398 та чора-тадбирни амалга ошириш кўзда тутилган.

Тараққиёт стратегиясининг бешинчи устувор йўналиши – маънавий тараққиётни таъминлаш ва соҳа ривожини янги босқичга олиб чиқиш масалаларига доир концептуал режалар тузилган. Таъкидлаш керакки, стратегия математик аниқликда ишлаб чиқилган. Ҳар бир чора-тадбир учун масъул шахс ва бажариладиган муддат аниқ белгиланган. Уларни бажаришнинг мўлжалли-ташқилий асослари ишлаб чиқилган. Бундай реал воқелик билан боғланган, конкрет масалаларга тўғри ва очиқ ёндашилган расмий ҳужжат биринчи марта яратилди. Бу Президент Шавкат Мирзиёевнинг бошқарув фаолиятидаги ўта аниқликни кўрсатади.

Маънавий баркамоллик маърифатлиликдан бошланади. Маърифатли жамият ҳар қандай ислохотларга

кодир бўлади. Ана шу ҳаётий ақидадан келиб чикиб, давлатимиз раҳбарининг муҳим методологик аҳамиятга эга қуйидаги фикрларини эсга олиш ўринлидир: «Биз янги Ўзбекистонни барпо этишда иккита мустаҳкам устунга, яъни бозор тамойилларига асосланган кучли иқтисодиёт ҳамда аждодларимизнинг бой мероси, миллий ва умумбашарий ғояларга асосланган кучли маънавиятга таянамиз. Маънавият – жамиятдаги барча сиёсий-ижтимоий муносабатларнинг мазмуни ва сифатини белгилайдиган пойдевордир. Бу пойдевор қанча мустаҳкам бўлса, халқимиз ҳам, давлатимиз ҳам шунча кучли бўлади. Фақатгина ана шундай заминга таянган ҳолда, биз юртимизда Учинчи Ренессанс асосларини барпо эта оламиз».

Кўришиб турибдики, ҳаётимизнинг барча соҳалари каби маънавий-маърифий тараққиёт борасидаги вазифалар ижроси ҳам бош мақсадимиз – Учинчи Ренессанс асосларини шакллантиришга хизмат қилади. Яна бир муҳим жиҳат шундаки, жамиятдаги барча сиёсий-ижтимоий муносабатлар мазмуни ва сифати айнан маънавий-маърифий ишларни қандай олиб боришимизга боғлиқ.

Бу муҳим йўналишда улкан амалий ишлар бошланганига барчамиз гувоҳимиз. Президентимизнинг 2022 йил 28 январдаги фармони билан тасдиқланган 2022–2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегиясини «Инсон кадрини улуғлаш ва фаол маҳалла йили»да амалга оширишга оид давлат дастурига мувофиқ, юртимизда маънавий тараққиётни таъминлаш ва соҳа ривожини янги босқичга олиб чиқиш бўйича кенг қўламдаги ишлар олиб борилмоқда. Ушбу йўналишда белгиланган 8 та мақсад ва 30 та топшириқни амалга ошириб, маънавий-маърифий ишларнинг маъно-мазмуни ва сифати тубдан яхшиланмоқда.

Президентимиз «Янги Ўзбекистон стратегияси» китобида бу қадриятларнинг инсон, давлат ва жамият ҳаётидаги ўрни ва аҳамиятига атрофлича тўқталиб, қуйидаги фикрларни алоҳида таъкидлаб ўтгани, албатта, бежиз эмас: «Энг катта бойлик – бу ақл-заковат ва илм, энг катта мерос – бу яхши тарбия, энг катта қашшоқлик – бу билимсизликдир. Шу сабабли ҳаммамиз учун илғор билимларни ўзлаштириш, чинакам маърифат ва юксак маданият эгаси бўлиш узлуксиз ҳаётий эҳтиёжга айланиши керак».

ОНА СИМФОНИЯСИ

Инсоният яралибдики ҳаёт ҳақида, ҳаёт бешиги – она ҳақида энг азиз, энг жозибали сўз айтгиси келади. Ваҳоланки, сўзнинг ҳам, ҳаётнинг ҳам, турмуш завқи, сурури ҳам онадан бошланади.

Айтишларича, файласуфлардан бири қалбининг туб-тубидан ситилиб чиқадиган ҳиссиётлари, илтижолари, таваллолари изҳорини «Аллоҳ ҳақида Сўз» дея атаган экан. Сўз нима? Одам сўзни қандай ўрганади? Бир парчагина суяксиз тил қандай қилиб сўзни ифодалайди? Сўзнинг ўзи аслида она қалбининг қат-қатидан, минг бир ҳужайрасидан ситилиб чиққан нидо эмасми? Бу каби саволлар кўп. Назаримизда жавоб битта: Сўзнинг буюк ижодкори – Она. Шу боис, сўз – ҳаёт аввали. Мурғаккина бола илк бора она бағрида, унинг қалб тўлғонишларида, меҳр ва умид изҳориди сўз эшитади. Демак, она борликнинг мўъжизаси, буюк ва бетакрор қудрати, бебаҳо неъмат. Шундай экан, бу рангин олам, бу сержило дунё она туфайли гўзал, мазмундор, мафтункор.

Борлик маҳобатли, чексиз-чегарасиз мажмуа. Унда фалсафа, тафаккур, ранг, оҳанг, мусика бор. Фақат уни англаш, ҳис қилиш лозим. Бунинг учун эса уни бутун борлиғи ва салмоғи билан идрок эта оладиган қалб керак бўлади. Ана шу қалбни, бебаҳо гавҳарни, инсон моҳиятини ўзида мужассам этган олмосни она ҳадя этади.

Дунё ўзгаряпти, маънавий-ахлоқий таназзул Ер шарини камраб олмоқда. Инсоният қалби хувиллаб

коляпти. Бу сайёравий фожиадан изтироб чеккан БМТ Бош котиби Антонио Гуттериш «XXI асрнинг буюк фожиаси шундаки, инсоният кадриятлардан узоклашмоқда», деган эди. Инсон кўп ҳолларда робот шаклидаги ҳиссиз, туйғусиз, қалби хувиллаган тирик мавжудотга айланмоқда. Бу бизни дунёга келтирган, бу ёруғ оламни яшнатиш, яшартириш, ҳаёт деган ғоят жозибадор ва гўзал имконият мазмунини бойитишни орзу қилган онани унутишга олиб келмоқда. Ваҳоланки, она буюк кашфиётлар, оламшумул ихтиролар, бетакрор гўзалликлар, хайратомуз нафосат ижодкорларини дунёга келтиради. У инсонийликни асраш, ривожлантириш, камолотга етказиш орқали кишилик ҳаётининг буюк халоскори эканини унутмоқдамиз.

Борлик маҳобатли, чексиз-чегарасиз мажмуа. Унда фалсафа, тафаккур, ранг, оҳанг, мусика бор. Фақат уни англаш, ҳис қилиш лозим. Бунинг учун эса уни бутун борлиғи ва салмоғи билан идрок эта оладиган қалб керак бўлади. Ана шу қалбни, бебаҳо гавҳарни, инсон моҳиятини ўзида мужассам этган олмосни она ҳадя этади.

Дунё ўзгаряпти, маънавий-ахлоқий таназзул Ер шарини камраб олмоқда. Инсоният қалби хувиллаб коляпти. Бу сайёравий фожиадан изтироб чеккан БМТ Бош котиби Антонио Гуттериш «XXI асрнинг буюк фожиаси шундаки, инсоният кадриятлардан узоклашмоқда», деган эди. Инсон кўп ҳолларда робот шаклидаги ҳиссиз, туйғусиз, қалби хувиллаган тирик мавжудотга айланмоқда. Бу бизни дунёга келтирган, бу ёруғ оламни яшнатиш, яшартириш, ҳаёт деган ғоят жозибадор ва гўзал имконият мазмунини бойитишни орзу қилган онани унутишга олиб келмоқда. Ваҳоланки, она буюк кашфиётлар, оламшумул ихтиролар, бетакрор гўзалликлар, хайратомуз нафосат ижодкорларини дунёга келтиради. У инсонийликни асраш,

ривожлантириш, камолотга етказиш орқали кишилик ҳаётининг буюк халоскори эканини унутмоқдамиз.

«Таъмирланган», «сунъий тарбияланган» инсонни вужудга келтиришдек нобакор ғоя инсониятни азалий ва абадий кадриятларидан узоқлаштирмоқда. Бу инсон табиатидаги, умуман инсоният руҳиятидаги оғир ўпирилишларга сабаб бўляпти. Бу хавфли, хатарли жараёндан бизни асрайдиган ягона қудрат – Она. Биз меҳрдан узоқлашаяпмиз, муҳаббатни чўпчакка айлантираяпмиз. Уларнинг барчасини асрагувчиси ва халоскори Она, деган кадриятдан узоқлашаяпмиз.

Онанинг ҳаётга мазмун киритадиган, унинг мохиятини бойитадиган қудрати ҳақида ўйлар эканман, болалигимни эслайман. Онам оддийгина аёл эди. Бирок чанковуз чалишини, куй оҳангидан роҳатланиб, тўлқинланиб туришини кўп кўрганман. Бу сирли оҳангни вужудим билан эшитар эдим. Чанковузнинг бироз ҳазин ва бўғик садосидан ўзим билмаган ҳолда алланечук бўлиб кетардим. Бу синоатли тўлқинларда ҳаёт нашидаси, онамнинг зоҳиран оғир-босик, тинч-осуда, аммо ботинан денгиздай қалб пўртаналари бор эди. Ифодалаб бўлмас кечинмалар оғушида онамга катта ҳайрат ва ҳаяжон билан қарардим. Эҳтимолки санъатга, адабиётга иштиёқим ана шу лаҳзаларда туғилгандир.

Онамнинг болалигимда айтган аллалари ҳамон қулоғим остида жаранглайди. Бироз маънос, аммо умидвор, баъзи ҳолатларда ғамгинлик, эзгинлик билан аллақандай кўтаринкилик, завқ қоришиб кетган бахтиёр онанинг ғоятда ёқимли овози янграрди. Эҳтимолки меҳр-мурувватнинг зуваласи ғамгинликдан яралгандир. Онамнинг овози жуда ёқимли, сирли, синоатли эди. У кишининг аллаларида қандайдир самовий, киши қалбини жунбишга келтирадиган қудрат

борлигини мурғак қалбим билан ҳис қилардим. Алла айтган пайтлари беихтиёр, ўзим билмаган ҳолда югуриб бориб онамнинг пинжига текилардим. Тиззасига бошимни қўйиб йиғлагим келарди. Бўғзимга нимадир текилиб қоларди. Оҳанг сеҳридан этларим жунжикиб, юрагим хаприкиб кетарди. У фақат қўшиқгина эмас, айна пайтда ифодалаб бўлмас меҳр тўлкини эди. Бу оилага, ҳаётга, фарзандларига муҳаббатнинг тушунтириб бўлмайдиган садоси эди. Алла оҳанглари ғоятда сирли, синоатли, жуда ёш бўлишимга қарамасдан бутун вужудимда титроқ уйғотиб, ўзим англамаган эзгуликларга чақираётгандай бўларди. Бу она қалбининг нидоси, орзу-армонлари қўшилиб кетган муножоти эди. Айна пайтда, оҳангнинг туб-тубида таърифлаб бўлмас даражадаги муҳаббат, иштиёқ, ишонч ва шижоат ётарди.

Аслини олганда аксарият оналар алла айтаётганида бирон қўшиқни ёдлаб айтмайди. У ўзининг қалб қўшиғини, эзгу орзулари нидоларини, мурғаккина бола бахту иқболи билан боғлиқ бўлган ҳиссиётларини куйлайди. Аслида эса оналикнинг буюк чўққиси, такрорланмас намунаси ана шу эди.

Ҳар бир инсон камолотида отанинг ўрни катта. Бирок у оилани моддий таъминлаш, кам-кўстини тўлдириш, хонадон фаровонлиги, мустаҳкамлиги учун масъул. У кўча одами. Она эса аёллик назокати, ла-тофати, муштипарлиги ва меҳр-муҳаббати тимсоли. Унда эзгуликлар, садоқат, соғинч ва илҳом мужассам.

Жаҳон адабиётининг мумтоз вакилларида бири Лев Толстой аёл ва унинг кадрияти хусусида гапирар экан, қуйидагиларни баён этади: «Аёл ва эркакнинг мақсади бир: Худога хизмат қилиш. Аммо ҳар икки жинс вакилларида Худога хизмат қилиш йўллари турлича ва улар аниқ белгиланган. Шунинг учун ҳар

бир жинс ўзига хос йўл билан Худога хизмат қилиши лозим. Аёллар учун энг асосийси ва фақат уларга тегишлиси – болалар туғиш ва уларни бошланғич тарбияси ҳисобланади. Шунинг учун ҳам бу ишга ва у билан боғлиқ жараёнларга аёлнинг бор кучи ва эътибори қаратилиши керак. Аёл эркак киши қиладиган ҳамма ишни бажариши мумкин, лекин эркак аёл қиладиган ишларни қилишга қодир эмас. Шунинг учун ҳам аёл бутун кучини фақат ўзигина бажара оладиган (бола туғиш ва унинг дастлабки тарбияси) ишга тўла сафарбар этмоғи лозим».

Атоқли адиб айни пайтда буюк файласуф эди. У одам ва олам, инсон ва инсоният тақдири ҳақида чуқур кайғурган, ҳаёт баркамоллиги ва етуклиги ҳақида нодир тафаккур гавҳарларини мерос қолдирган улуғ инсон эди. Ёзувчи Лев Толстой ҳаёт моҳиятини, унинг қадриятий асосларини Аёл ва Она тушунчасида кўради. Уни юксак қадрлаб, шахсий ва ижтимоий моҳиятини очиб беради ва «Болани дунёга келтириш аёл учун ўзидан воз кечишни англатади. Аёл ўзида ўзидан воз кечиш маҳоратини тарбиялагани ҳолда уни ҳаётнинг бошқа жараёнларида кўллаш олади», дейди. Бу – жуда катта маънавий қудрат, рухий ирода.

Албатта, ҳар бир даврнинг ўз юки, масъулияти, жавобгарлиги бўлади. Бугуннинг онаси дунё қалқиб турган бир пайтда етти миллиарддан ортик инсон билан бирга эзгулик ва ёвузлик, муҳаббат ва нафрат, садоқат ва хиёнат оралиғида яшамокда. Ер шари ана шу бир-бирига зид, бир-бирини мавҳ этишга тайёр турган туйғуларнинг маҳобатли рингига айланган. Бундай чуқур драматизм ҳолатида онанинг кечинмаларини, изтиробларини ҳис қилиш қийин эмас. Зотан, она эзгулик, яхшилик, мурувватлилик, муҳаббат ва бошқа қатор фазилатлар волидаси. Унинг беқиёс тимсоли.

Она ҳеч қачон фарзанди ёмон бўлишини хоҳламайди. Онанинг ёмони йўқ. Она, аёл булоқ сувидек покиза ва шаффоф, дарёдек шиддатли, уммондек бағрикенг. Бу улуғворлик, майинлик, назокатлилик, латофатлилик билан уйғунлашиб кетган фазилатнинг туб моҳиятида тоғдек виқор ва абадий орият ётади. Она оламининг ғоятда ранг-баранглиги, маҳобатлилиги ана шунда. Аёлнинг бутун моҳияти ва қадриятини кучи унинг тириклик ижодкори, ҳаёт манбаи, яшаш ва улуғ мақсадлар билан умргузаронлик қилиш қудратида.

Она миллатнинг таянчи, асоси. У ҳеч қачон айнимайди, зангламайди олтин. Миллий қадриятлар ва ўзига хосликнинг бебаҳо гавҳари, юксак ахлоқ, эзгуликлар жавҳари. Миллат она туфайли мангу яшайди. Авлодлар шажараси у туфайли давом этади. Миллат шаъни, орияти, ғурури тимсоли. Она нафасида олам оҳанги, борликнинг мусикаси мужассам, унинг илик, ёқимли сасида ҳаётбахш куч бор. Биз у орқали, фақат у орқалигина оламини кашф этамиз, унинг қатларини очамиз. Олам ичра олам бўлиб яшаймиз. Бир лаҳза бўлса-да ундан узилолмаймиз. Ана шунда ўктам, жасур, ботир, мард ўғлонлар – учкур тулпорлар, қалби меҳрга тўла мушфиқ, меҳрибон, сувратию сийрати гўзал кизлар – шонли, шарафли, баркамол авлодни дунёга келтиришга умрини бағишлайдиган мўътабар оналар дунёга келади.

Она муҳаббати – бола ҳаёти, бола эҳтиёжларининг нажот манбаи, битмас-туганмас қудрати. Зотан, мурғаккина гўдак, авваламбор, меҳрга, муҳаббатга, эркалатишларга мойил бўлади. У ички сезим орқали ҳаммадан олдин онани ҳис қилади. Унга соғинч ва интилишларини билдирилмаса-да, интиқ бўлиб кутади. Унинг илик, хузурбахш ҳароратидан, ёқимли ва жонбахш хидидан ором олади. Она ва бола ўртасида кўз-

га кўринмайдиган, қалб ва руҳ билан боғлиқ бўлган алоқа, муносабат шаклланади.

Оналик меҳри, она муҳаббати, фақатгина болага ғамхўрлик ёки жавобгарликкина эмас, айти пайтда у ўз оламининг нақадар улуғвор ва баркамол экани, ҳаёт деган олий кадриятга нур ва тириклик бахш этаётгани тимсолидир. Бу муҳаббат бола ҳаётини сақлаб қолиш, унинг бекаму кўст, соғлом ўсиши билан боғлиқ бўлган ва бутун оламга меҳр улашадиган мўъжизага айланади.

Ана шу табиий-биологик, маънавий-руҳий ҳолат фарзандда ҳаётга интилиш, яшаш учун кураш, тириклик завқи, ўзининг борлигини ҳис қилиш каби соф инсоний феъл-атворни шакллантиради, фазилатларини бойитади ва муҳаббат ҳисларини кучайтиради.

Она қалбидан сассиз садо келади: «Сенинг туғилишинг мен учун мўъжиза, буюк саодат! Сенинг дунёга келишинг умримнинг бутунлиги, ҳаётнинг бардавомлиги! Сенинг туғилишинг – менинг мангу барҳаётлигим!»). Бу умидли сас мурғак боланинг шунчаки яшашини эмас, балки ҳаётга чексиз муҳаббатини уйғотади. Бу еру кўкни, осмону заминни – бутун борликни камраб олган меҳр эди. Оламни гўзалликларга, эзгуликларга ўраб олган буюк муҳаббат эди. Ана шу тарзда она инсоният ҳаётини тўхтовсиз ҳаракатга келтирувчи илоҳий қудратга айланади.

Она муҳаббати, илик меҳри ҳар қандай хавф-хатардан, ҳатто ўлимдан устун. Она фарзанди учун ҳамма нарсага ҳамиша тайёр. Жигаргўшаси, бир парча гўшт ҳолидаги палапони хатар олдида бўлса ҳеч иккиланмай ҳаётнинг барча завку шафқидан, суруридан иккиланмай воз кечади. Ўзини қурбон қилиб бўлса-да фарзандини асрайди. Она ана шундай руҳий ва маънавий қудрати билан баъзи ҳолатларда эркаклардан устун турадиган ноёб хилқат. Фарзандини асраб қолиш учун

хаётидан воз кечишдан тоймайдиган, қайтмайдиган буюк кудрат тимсоли.

Бола вояга етгунча она унинг таянчи, химоячиси, меҳри ва муруввати билан мадад бўлгувчи хилқат. Бирок фарзанди вояга етгач ундан узоқлашса она буниям шодлик билан кутиб олади. Фарзандини мустакил инсон, ўз тақдирини ўзи белгилашга қодир бўлган одам сифатида кўриб қувонади. Она ва фарзанд ўртасидаги бундай мустакиллик, алоҳидалик уларнинг ўзаро муҳаббатига путур етказмайди, аксинча, бир-биридан куч олиб, бир-биридан рағбатланиб истикболга қатъий ишонч ва буюк саодат кўзи билан қарашади. Ана шунда она инсоний худбинликдан, манфаатпарастликдан, фарзандига эгаликдан ўзини устун қўя оладиган етук ва баркамол ирода тимсолига, фарзанд камолотини рағбатлантирувчи кудратли кучга айланади. Берган меҳр ва мурувватларидан натижа кутмасдан унинг камолини тилайди.

Таниқли шоира Шарифа Салимова онанинг меҳрли олами, унинг қалб изтироблари хусусида ўз қалб туғёнлари, оналик ҳисси, майин ва хазин кечинмаларидан келиб чиқиб она сувратию сийратини хайратланарли даражада бетакрор ифодалайди: «Тоғда бир гиёҳ бор, тунда етилар. У гиёҳ кўп сирли – меҳриги ёхдир. Минг битта дардларга даво бўлар у. Бемор вужудларга мушфик панохдир. Тунда у ўт қаби ловуллаб ёнар. Зулматни парчалаб, ёғду сочади. У нопок қўлларга ўзни тутқизмас. У мунис дилларга бағрин очади. Аёл ҳам бамисли шу сирли гиёҳ. Сиру синоати қалбида пинхон. У улуғ тупроқдан кудрат олади. Шунда томир отар, гуллар берар жон. Она шер қудрати унда мужассам: ғаним кўзин бир шахд ила ўяди. Гўдаги инграса, қалб қони билан миллат жароҳатин боғлаб қўяди. Улуғ момоларин қутлуғ рўмоли артар кўкраги-

дан асрлар доғин. У пок, озгин, нозик кўллари ила ҳеч кимга бермайди миллат байроғин! Унинг алласидан уйғонар дунё: миллат уйғонади, халқ уйғонади. Асрлар кунжида мудраган карахт улуғ сўз уйғонар, қалб уйғонади. У гўё миллионлаб нур куқунлари: миллат дарди ила кулиб қўяди. У эркни падардек, оғадек суйиб, жонида гўдакдек олиб юради. У – она, у – сабр, у – ишк, у – вафо, у – табиб, у – ҳабиб, у – бутун бахтдир, аёл уйғонмаса, уйғонмас миллат, у тўрт фасл гуллаб турган дарахтдир!»

Она қалби олам оҳанги. У мангу сўнмас, ҳеч қачон тугамайдиган кўшиқ, сирларга, синоатларга тўла тилсимот. Бу оҳангнинг жонбахш ва ҳузурбахш, ғоят ҳароратли куйнинг эса қирралари кўп, жилолари беқиёс. Худди олмос сингари.

Мусика санъатида ҳар қандай мўъжизавий куй етита нотадан яралади. Она қалби ноталари ҳам худди шундай. Бироқ бу ноталарнинг ҳар бирида етти минг қочирим, етти минг нола, етти минг хониш, етти минг усул бор. Унда янграган оҳанг бутун борликни ўзида ифода этган буюк ва маҳобатли симфония. Унда дунёнинг, серқирра ҳаётнинг биз англаган-англамаган синоатлари мужассам. Гоҳ дилхуш, гоҳ дилхун, баъзан қувноқ, баъзан маҳзун оҳанглар она қалби севинчу изтиробларининг акс-садоси. Унда ҳаёт драмаси – бутун фожиасию кулгулари ўз ифодасини топган. Она симфонияси янграб турар экан, хатто тошга айланган юракларни ларзага солиб, унда эзгу ҳисларни уйғотар экан, ҳаёт абадий ва гўзалдир.

Она симфониясида ҳаётнинг турли-туман оҳанглари, товушлари, ранглари уйғунлашиб кетган. Унда камалак гўзаллиги ва мафтункорлиги мужассам. Ранглар ва оҳангларнинг ўзаро бирлашишидан Она ва Ҳаёт моҳияти, унинг буюк фалсафаси юзага келади.

ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН «БАҲОР»И ЮРТИМИЗНИНГ «ТАШРИФ ҚОҒОЗИ»ГА АЙЛАНСИН!

ёхуд Мукаррама хоним қизлари хиром айлаганда...

Ҳар қандай мамлакатни дунёга танитишда, ёш авлодни миллий қадрият ва анъаналар асосида тарбиялашда санъатнинг роли катта. Президентимизнинг яқинда эълон қилинган «Маданият ва санъат соҳасини янада ривожлантиришга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги қарори ҳам аҳоли, айниқса, олис ҳудудларда истиқомат қилаётган фуқароларга маданий-маърифий дам олиш хизматлари кўрсатиш даражасини ошириш, маданият ва санъат соҳасида истеъдодли ёш ижодкорларни излаб топиш ва қўллаб-қувватлаш, таълим муассасаларини миллий чолғулар, мусика дарсликлари, ноталар тўплами ва ўқув-методик адабиётлар билан таъминлашнинг яхлит тизимини яратиш борасида муҳим вазифалар белгилангани билан долзарб аҳамият касб этади.

Бир пайтлар жуда мураккаб вазиятларда ҳам ўзбек санъати «Баҳор» давлат рақс ансамбли орқали жаҳонга танилган эди. Лекин ўтиш даврининг бир қатор қийинчиликлари туфайли шундай машҳур жамоа фаолиятини яқунлашга мажбур бўлди. Бу нафақат ўзбек рақс санъати мухлисларини, балки бутун халқимизни ўйлантираётган масала эди.

2020 йил 4 февраль куни Президентимизнинг «Миллий рақс санъатини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги оламшумул қарори қабул

килинди. Ушбу қарорга мувофик, Маданият вазирлиги ҳузурида давлат муассасаси шаклида «Муқаррама Турғунбоева номидаги «Баҳор» давлат ракс ансамбли» фаолияти қайта ташкил этилди ва унинг асосий вазифалари белгиланди.

Хўш, бевосита «Баҳор» ансамбли ташкил этилишидан бошлаб унинг доғруғ қозонишигача бўлган жараёндаги асосий мезонлар қандай бўлган? Янги «Баҳор» ансамбли янада зафарли бўлиши учун нималар қилиниши зарур?

Давр тўсиқларини енгган жасоратли аёл

– Президентимиз Шавкат Мирзиёев ташаббуси билан сўнгги йилларда мамлакатимизда маънавият, маърифат, маданият ва санъатга бўлган эътибор тубдан ўзгарди, – дейди академик Оқил САЛИМОВ. – Ушбу соҳаларда йиғилиб қолган муаммолар, мавжуд камчиликларни бартараф этиш бўйича аниқ таклифлар ўртага ташланди, топшириқлар берилди. Натижада ўзгариш эпкинлари ўзбек миллий ракси эшикларидан ҳам кириб борди, унга янгиланиш ҳавосини бахш этди. Бинобарин, Президентимиз Шавкат Мирзиёевнинг 2020 йил 4 февралдаги «Миллий ракс санъатини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида» ҳамда «Ракс санъати соҳасида юқори малакали кадрлар тайёрлаш тизимини тубдан такомиллаштириш ва илмий салоҳиятни янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарорлари шу каби муаммолар ечимида айни муддао бўлди. Айниқса, ҳозирги кунда Урганч шаҳрида минг ўринли санъат саройи бунёд этилаётгани кишини қувонтиради. Қелгусида ушбу масканда Хоразм лазгиси анъаналарини сақлаш, ўрганиш ва кенг ёйиш учун замонавий шароит яратилиши, турли

тадбирлар, концертлар ўтказилиши мўлжалланмоқда. Яқинда Президентимиз Қорақалпоғистонга ташрифи давомида ҳам, «Охирги беш йилда кўп нарсани ўргандик, илгари ишонилмаган нарсаларга ишондик. Мен биринчи келганимда «маданият Мўйноқдан бошланади» дегандим», дея бежиз таъкидламади. Бугунги кунда юртимиздаги ислохотлар мамлакатимизнинг энг чекка ҳудудларигача нафақат кириб бормоқда, балки янгиликлар нафаси айна шу ҳудудларда акс этмоқда. Шунингдек, барча янгилик ва ўзгаришлар асосида устоз санъаткорларимиз тажрибаси ва маҳорат мактабидан ибрат олишга ҳаракат қилинаётгани ҳам эътиборга моликдир.

Давлатимиз раҳбари ўз маърузаларида рақс санъатида ҳам устоз-шоғирд аъъанаси муҳим ўрин тутишини таъкидлаб, Ўзбекистон халқ артисти Мукаррама Турғунбоева ўз санъати билан халкимиз маданиятини, санъатини дунёга танитишда жуда катта меҳнат қилганини бежиз эътироф этмади. Чиндан ҳам бир пайтлар Ўзбекистонни кўп давлатлар танимас эди. «Баҳор» ансамбли эса Ўзбекистон номини дунёга танитди, мамлакатнинг ташриф қоғозига айланди. Айна пайтда янги Ўзбекистон «Баҳор»и ҳам юртимизнинг ташриф қоғозига айланиши учун барча шарт-шароитлар муҳайё!

Сухбатдошимиз таъкидлаганидек, «Баҳор» ансамбли тарихига назар солсак, Мукаррама Турғунбоева шахси кўз ўнгимизда гавдаланади.

Ўзим ҳар жойдаман, кўнглим сандадур...

Болалик хотираларимдаги кўзгуда Мукаррама хоним сиймоси у хиром айлаган «Тановар» оҳангларида ўзгача жилваланади. Ҳар гал телевизор экранида ўша кадрдон кўшиқ янграй бошласа, Турсуной бувим кўз-

ларига ёш олиб шивирлай бошларди: «Ўзим ҳар жойдаман, кўнглим сандадур...»

Фаранг рўмоли билан юзини пана қилган малак ибоси, ажабтовур майда кадамлари, нафис ҳаракатларини томоша қилар эканман, ўша пайтдаги ақлим билан бувижонимнинг изтиробларини тушунмас эдим. Бобожоним ҳам бундай пайтда телевизор қаршисидан кетолмас, «Мана асл санъат маликаси», дея беихтиёр алқаб кўярди...

Нима учун халқимиз Мукаррама хонимни шунчалар яхши кўрган? Ҳар қандай инсонни сеҳрлайдиган, қалбларимизни мумтоз санъатимизнинг ўлмас ришталарига чамбарчас боғлаб кўядиган бу илоҳий истеъдоднинг номи нима экана...

Тарихий маълумотларга кўра, Мукаррама Турғунбоева болалигида етимликнинг тошдек қаттиқ ноидан татиб кўрган. Кўхна Марғилон боғларида, кўчаларида, хонадонларида ҳаёт синовларидан ўтган тийраккина кизалоқ бир куни ўз истеъдоди билан нафакат Ўзбекистон, балки бутун дунёда ном қозонади, деса ким ҳам ишонарди?.. Бирок Яратганнинг мўъжизалари чексиздир! Юсуфжон қизиқ Шакаржонов, Уста Олим Комилов ва Тамара хонимдек буюк санъаторлар назарига тушган бу кизалоқ ўзбек санъати тарихида ёрқин из қолдирди. Кейинчалик хорижий сафарлардаги учрашувларда Мукаррама опа: «Мен қаерда бўлмайин, кўхна Марғилонимни, Ўзбекистонимни ҳамиша юрагимда олиб юраман. Хорижий сафарларда она халқимнинг иссиқ тафтини, буюк қалбини, мумтоз санъатимизга бўлган юксак муҳаббатини жамлаган – «Тановар»ни янада чуқурроқ ҳис қиламан», дея таъкидлаган.

Шу қадар гўзал ва нафис рақслар борлигини билмаган эканман...

1957 йилда Мукаррама Турғунбоева ўзи сахна-лаштирган «Пахта» ва «Пилла» рақслари билан Москвада ўтказилган 6-Жаҳон фестивалида қатнашади. Ижодий жамоа бу фестивалда олтин медални қўлга киритади ва Мукаррама хонимга миллий рақс ансамблини тузишни маслаҳат беришади. Шундай қилиб, 1957 йилнинг октябрь ойида Зулайхо Раҳматуллаева, Валя Романова, Аъло Раҳимжонова, Ира Расулхўжаева, Дилбар Абдуллаева каби 12 нафар раққосадан иборат ансамбль ўз фаолиятини бошлайди. Опа «Ўзбекконцерт»да ишлаётган шоир Камтар Отабоевдан ансамблга муносиб ном топиб беришни илтимос қилади. Эртаси куни у келиб, «Ансамблнинг номи «Баҳор» бўлади!» деганида ҳамма қарсак чалиб юборади. Шундан сўнг Ўзбекистон халқ артисти Муҳаммадjon Мирзаев «Баҳор вальси»ни басталашга киришади. Бирин-кетин 15 та дастур яратилади. Ўша кундан буён ансамбль қаерга сафарга борса, ҳамиша дастур аввалида «Баҳор вальси», охирида эса «Пахта сюитаси» ижро этилган.

– 1960 йили «Баҳор» ансамбли давлат рақс ансамблига айлантирилди, – дейди Ўзбекистон халқ артисти Хайрулла Лутфуллаев. – 1967 йилда ансамбль Ёшлар мукофотиغا, орадан бир йил ўтиб эса, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган ансамбль унвонига эга бўлди. Ансамбль Ливия, Марокаш, Жазоир, Тунис, Ҳиндистон, Сингапур, Малайзия, Покистон, Афғонистон, Жанубий Корея, Япония каби мамлакатларда гастролда бўлди. У турли халқаро фестиваллар иштирокчиси ва совриндорига айланди.

«Баҳор» ансамбли доврўғи бутун оламга ёйилган пайтларда устоз санъаткорлар Қаҳрамон Дадаев ҳамда

Бахтиёр Йўлдошевнинг тавсияси билан Хайрулла Лутфуллаев ишга келади.

– Канадага борганимизда концертдан сўнг ёши кексароқ бир олима аёл, «Атлас деб аталган сеҳрли матодан кўйлак кийиб, ироқи дўппи кийиб олган бу ўзбек нозанинлари фаришталарнинг ўзи-я... Ёруғ оламда шу қадар ҳам нафис ва гўзал рақслар борлигини билмаган эканман. Қалбларни, кўзларни қувнатадиган, яшнатадиган либосларингиз ва санъатингиз шайдоси бўлиб қолдим», деган ҳайратланиб... Мана, ҳозир Ўзбекистонимизда қанчалар улкан ўзгаришлар содир бўляпти. «Баҳор» ансамблининг қайта тикланиши ана шу ўзгаришлар ва янгиланишлар даврига жуда ярашди. Миллий мусиқаларимиз, рақсларимиз ва мумтоз кўшиқларимизга қаратилаётган бу эътибор халқимиз маънавиятига бўлган эътибор, деб биламан.

Уруш бўлаётган юртларда ҳам концерт берганмиз

Санъатшуносларнинг таъкидлашича, Тамара хоним, Уста Олим Комилов, Галия Измайлова ҳам ўзбек санъатини чет элларда намоиш қилган. Лекин ўзбекча оммавий рақсларни, асосан Мукаррама Турғунбоева дунё сахнасига олиб чиқди ва тарғиб қилди. Хориж сафарларида концертдан сўнг мухлислар «Баҳор» санъаткорларини ўраб олишар, қаердан келдингиз, дунёда Ўзбекистон деган юрт борми, қаерда жойлашган бу афсонавий ўлка, дея саволга тутишар, юртдошларимизнинг жавобини зўр қизиқиш билан тингларди.

– «Баҳор» маликалари ҳатто уруш кетаётган ўлкаларга ҳам бориб концерт берган, – дейди Ўзбекистон халқ артисти Маъмура Эргашева. – Айниқса, Анголада бўлган бир воқеа эсимда қолган. Ансамбль бир шаҳардан иккинчисига концерт бериш учун учиб ке-

таётганида учувчилардан бири салонга кириб самолётга ўқ узишаётганини, зудлик билан ортга қайтиш зарурлигини маълум қилади. Шунда Мукаррама опа бу хабардан чўчиш ўрнига, «Энди концертимиз нима бўлади?» деган ташвиш билан. Афғонистонга бўлган сафарларимиз давомида ҳам хатарли вазиятларга қарамасдан Мукаррама опа сафнинг энг олдига ўтиб олар, қизлар тез-тез юринглар, биз асосий вазифамизни бажаришимиз керак, дер эди шижоат билан қадам ташлаб...

– Дастурларимиз доира рақслари билан бетакроп эди. Ансамбль билан 110 та давлатда сафарда бўлганмиз, – дейди Ўзбекистон халқ артисти Талъат Сайфиддинов. – Шуни таъкидлашни истардимки, Мукаррама опа билан тайёрлаган дастурларимизда доира рақсларига алоҳида эътибор қаратилган. «Учрашув»ни турмуш ўртоғим Гулсанам Сайфиддинова билан бирга ижро этганмиз. «Пилла», «Катта ўйин», «Чўпон» рақсларини ҳам ўзгача шижоат ва ҳаяжон билан ижро этар эдик. Ўша пайтлари доира ўйинлари жуда машҳур бўлган. Ҳар бир чиқишимизни зўр олқишлар билан кутиб олишган.

Ансамбль ижодкорлари қаерга борса ўша давлатнинг миллий рақсларини ўрганиб қайтар, шу билан бирга, миллий ўзбек рақсларини ҳам бошқа миллат вакилларига ўргатишдан чарчамас эди.

– Ҳиндистонга борганимизда машҳур давлат ва жамоат арбоби Жавоҳарлал Неру, «Ҳиндистонни биринчи марта Бобур Мирзо забт этган бўлса, иккинчи марта «Баҳор» ансамбли ўз санъати билан забт этди», деганида бутун зал ўрnidан туриб қарсак чалган, – дейди Талъат Сайфиддинов. – Биз ўзга миллат куйлари ва рақсларини жуда тез ўзлаштирар эдик. Лекин улар бизнинг рақсларимизни ўрганишда жуда қийнал-

ган. Мусиқаларимизни ҳам чала олмас эди. Айникса, «Гиря», «Феруз», «Сегоҳ»ларни бирдан ўрганиб бўлмайди-ку... Ҳозирги кунда «Баҳор»да фаолият олиб бораётган шогирдим, маҳоратли доирачи Маъмуржон Мирдадаевдан умидимиз катта.

Йигирма йиллик танаффус ва... янги тақдимот ҳаяжонлари

– Опам Насиба Мадраҳимова билан «Баҳор»нинг концертларига бориб турар эдик, – дейди Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист, Қорақалпоғистон Республикаси халқ артисти, «Баҳор» давлат рақс ансамбли бадий раҳбари Зиёда Мадраҳимова. – Ўша пайтлари ансамблнинг бадий раҳбари Мукаррама Турғунбоевнинг санъатга бўлган мухаббатини кўриб менинг ҳам ниятларим, орзуларим қатъийлашган.

Мукаррама опа Турғунбоева «Баҳор» ансамблига 25 йил раҳбарлик килди.

200 дан ортиқ рақс саҳналаштирди. «Баҳор» дунё кезди. Мукаррама опадан сўнг Қундуз Миркаримова, Равшаной Шарипова, Маъмура Эргашева «Баҳор» ансамблининг бадий раҳбари бўлиб фаолият олиб борди. Кейинчалик давр ўзгариб, «Баҳор» ансамбли фаолияти тўхтаб қолди.

– 2019 йилда мустақиллик байрами арафасида Президентимиз Шавкат Мирзиёев Тошкент давлат миллий рақс ва хореография олий мактаби янги биносини очгани келди, – дейди суҳбатдошимиз. – Шу муҳим тадбирда давлатимиз раҳбари «Баҳор» ансамблини тиклаш борасида ҳам гапирдилар. Шу қадар қувондимки... 2020 йилда «Баҳор» ансамблини тиклаш ҳамда Тошкент давлат миллий рақс ва хореография олий мактаби негизида давлат ОТМ шаклида Маданият вазирлиги тизимида Ўзбекистон давлат хорео-

графия академияси ташкил этиш тўғрисидаги муҳим ҳужжатга имзо чекилди.

Тақдимот маросимида Мукаррама опанинг «Тановар» ракси янги йўналишда сахналаштирилди. Композицияга кўра, сато оҳанглари остида ёш раққоса Ёкутхон Ҳасанова Мукаррама Турғунбоева тимсолида сахнага чиқиб келади. «Қани «Баҳор», қани менинг қизларим», дея сахнани гир-гир айланиб томошабинларга савол назари билан мурожаат қилади. Кейин бирдан «Тановар» бошланиб кетади ва ёш раққоса қизлар сахнага кириб келади.

Тақдимотда бу сахна кўриниши кўплаб олқишларга сазовор бўлди. Кучли ҳаяжондан ўрнидан туриб кетган мухлисларни кўриб ансамбль бадиий раҳбари ҳам, қизларнинг ўзлари ҳам йиғлаб юборди. Сахнада, шундай қилиб, битта Мукаррама опа 25 та паривашга айланди. Демак, устоз санъаткор бошлаган ишлар яна давом этади!

Ансамбллар, раққосалар кўп, лекин «Баҳор»нинг қайтиши чиндан ҳам тарихнинг қайтарилиши бўлди. Ўша куни тақдимотда иштирок этган юртдошларимиз «Баҳор»ни қанчалар соғинганига, Президентимиз эса ана шу соғинчни жуда чуқур ҳис қилганига гувоҳ бўлди.

– Айни пайтда «Баҳор» ансамблида 30 нафар ёш раққоса ижод қилмоқда. – дейди Зиёда опа. – Қизларнинг санъатга қизиқиши ва меҳнатсеварлиги юкори даражада. 2021 йил 14 декабрь куни бўлиб ўтган тақдимотдан сўнг барчамиз олдимизда жуда катта масъулият турганини ҳис қилдик. Айниқса, қизларимиз Мукаррама Турғунбоева сахналаштирган «Наманган олмаси», «Баёт», «Зор этдинг», «Фарғона рубойиси», «Гулруҳ», «Андижон полкаси», «Йўлларим», «Самарқанд баҳори», «Пилла», «Пахта», «Кўнги

ган. Муסיкаларимизни ҳам чала олмас эди. Айниқса, «Гиря», «Феруз», «Сегоҳ»ларни бирдан ўрганиб бўлмайти-ку... Ҳозирги кунда «Баҳор»да фаолият олиб бораётган шогирдим, маҳоратли доирачи Маъмуржон Мирдадаевдан умидимиз катта.

Йигирма йиллик танаффус ва... янги тақдимот ҳаяжонлари

– Опам Насиба Мадрахимова билан «Баҳор»нинг концертларига бориб турар эдик, – дейди Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист, Қорақалпоғистон Республикаси халқ артисти, «Баҳор» давлат рақс ансамбли бадий раҳбари Зиёда Мадрахимова. – Ўша пайтлари ансамблнинг бадий раҳбари Мукаррама Турғунбоевнинг санъатга бўлган муҳаббатини кўриб менинг ҳам ниятларим, орзуларим қатъийлашган.

Мукаррама опа Турғунбоева «Баҳор» ансамблига 25 йил раҳбарлик қилди.

200 дан ортиқ рақс саҳналаштирди. «Баҳор» дунё кезди. Мукаррама опадан сўнг Кундуз Миркаримова, Равшаной Шарипова, Маъмура Эргашева «Баҳор» ансамблининг бадий раҳбари бўлиб фаолият олиб борди. Кейинчалик давр ўзгариб, «Баҳор» ансамбли фаолияти тўхтаб қолди.

– 2019 йилда мустақиллик байрами арафасида Президентимиз Шавкат Мирзиёев Тошкент давлат миллий рақс ва хореография олий мактаби янги биносини очгани келди, – дейди суҳбатдошимиз. – Шу муҳим тадбирда давлатимиз раҳбари «Баҳор» ансамблини тиклаш борасида ҳам гапирдилар. Шу қадар қувондимки... 2020 йилда «Баҳор» ансамблини тиклаш ҳамда Тошкент давлат миллий рақс ва хореография олий мактаби негизида давлат ОТМ шаклида Маданият вазирлиги тизимида Ўзбекистон давлат хорео-

графия академияси ташкил этиш тўғрисидаги муҳим хужжатга имзо чекилди.

Тақдимот маросимида Мукаррама опанинг «Тановар» рақси янги йўналишда сахналаштирилди. Композицияга кўра, сато оҳанглари остида ёш раққоса Ёкутхон Ҳасанова Мукаррама Турғунбоева тимсолида сахнага чиқиб келади. «Қани «Баҳор», қани менинг қизларим», дея сахнани гир-гир айланиб томошабинларга савол назари билан мурожаат килади. Кейин бирдан «Тановар» бошланиб кетади ва ёш раққоса қизлар сахнага кириб келади.

Тақдимотда бу сахна кўриниши кўплаб олқишларга сазовор бўлди. Кучли хаяжондан ўрнидан туриб кетган мухлисларни кўриб ансамбль бадий раҳбари ҳам, қизларнинг ўзлари ҳам йиғлаб юборди. Сахнада, шундай қилиб, битта Мукаррама опа 25 та паривашга айланди. Демак, устоз санъаткор бошлаган ишлар яна давом этади!

Ансамбллар, раққосалар кўп, лекин «Баҳор»нинг қайтиши чиндан ҳам тарихнинг қайтарилиши бўлди. Ўша куни тақдимотда иштирок этган юртдошларимиз «Баҳор»ни қанчалар соғинганига, Президентимиз эса ана шу соғинчни жуда чуқур ҳис қилганига гувох бўлди.

– Айни пайтда «Баҳор» ансамблида 30 нафар ёш раққоса ижод қилмоқда. – дейди Зиёда опа. – Қизларнинг санъатга кизиқиши ва меҳнатсеварлиги юкори даражада. 2021 йил 14 декабрь куни бўлиб ўтган тақдимотдан сўнг барчамиз олдимизда жуда катта масъулият турганини ҳис қилдик. Айниқса, қизларимиз Мукаррама Турғунбоева сахналаштирган «Наманган олмаси», «Баёт», «Зор этдинг», «Фарғона рубойси», «Гулрух», «Андижон полкаси», «Йўлларим», «Самарқанд баҳори», «Пилла», «Пахта», «Кўнгил

таронаси» каби рақсларни қайтадан тиклашга катта қизиқиш билан қарамоқда. Ўзбекистон халқ артисти Қундуз Миркаримованинг «Хамса», «Мустаҳзод», «Доира рақси», «Ўзбекистон юлдузлари» каби рақсларини ҳам сахналаштириш режамиз бор. Шунингдек, «Кўча боғи», «Фигонким» каби классик композициялар устида ҳам иш олиб боряпмиз. «Хоразм сюитаси» рақсини сахналаштириш жараёнига Ўзбекистон халқ артисти Гавҳар Матёкубовани таклиф қилмоқчимиз.

– Келиним «Баҳор»да ишласагина раққоса бўлишига рухсат бераман. Оилалиман, фарзандим бор, – дейди «Нихол» мукофоти совриндори, «Баҳор» ансамбли раққосаси Ёкутхон Ҳасанова. – Фарзандли бўлганимдан кейин турмуш ўртоғим ва қайнонам сахнага қайтишимга рухсат бермади. Жуда сиқилиб юрган эдим, бир куни қайнонам, «Президентимиз «Баҳор» ансамблини тиклаш бўйича қарор чиқарибди. Қизим, агар шу ансамблда ишласангиз, мен сизга рухсат бераман, лекин бошқа ансамблга рухсат бермайман», деди. Бу гапни эшитиб, шунчалар хурсанд бўлиб кетдимки... Югуриб юриб хужжатларимни топширдим.

Ёкутхоннинг сўзларида жон бор. Шундай одамлар борки, раққосаларнинг бетакрор рақсларини мароқ билан томоша қилади-ю, бироқ ўзининг кизи рақс тўғарагига қатнашига асло рухсат бермайди. Яхшиям Ёкутхоннинг қайнонаси Мукаррама опа мактабидан, санъатдан хабари бор аёллардан.

Аксинча бўлганида Ёкутхоннинг ҳаёти бутунлай ўзгариб кетган бўлармиди...

– Устозимиз Зиёда опа бизга ўз фарзандлари каби муносабатда бўлади, керакли шароитни яратиб беришга ҳаракат қилади, – дейди Ёкутхон. – Яқинда қай-

нонам ёш боламга караб туриш учун биз билан бирга Тожикистонга борди. Мен ансамблдаги тартиб-иштин зомга, меҳр-окибатга койил қолдим, сизларнинг жамоангизга янада ишончим ортди, деди. Мен Севдила Османова, Робия Каримова, Дилбарой Комилжонова, Шукрона Камолхўжаева, Шохсанам Турғуннўдатовна, Саида Махмудова, Гулираъно Тўхтасинова каби ажойиб ҳамкасбларим билан фахрланаман.

Ўзбек миллий рақс санъати музейи ташкил этилади.

– Мукаррама опанинг иш мезонлари жуда тартибли бўлган, – дейди раққоса Гулнора Мусаева. – Шу боис, «Баҳор»нинг қизлари атрофидаги инсонларга ҳар томонлама ўрнатилган бўлишга ҳаракат қилган. Ушбу ансамблда ишлайдиган дугоналарим опа тақиклаганлари учун шим киймас эди. Аммо шунча тақикларга қарамай, ҳамиша юқори кайфиятда фаолият олиб борганига ўзим ҳам ҳайрон қолар эдим.

Ҳозир балетмейстерлар бир кечада янги рақс саҳналаштириши мумкин. Мукаррама Турғунбоева эса бирон мусиқани эшитганидан сўнг анча пайтгача образ излаган. Кейин рақснинг схемасини қоғозга чизган. Ўша чизилган расмлар ҳам архивда сақланиб қолган. Гулнора Мусаеванинг таъкидлашича, Мукаррама опа рақсларни кўпроқ рассом Зинаида Куриш билан биргаликда чизган. Ҳар бир детални биргаликда синчиклаб ўрганган. Шу сабабли ўлмас рақслар яратилгандир...

– Ўзим рус бўлсам-да, Мукаррама опа туфайли ўзбек миллатига бошқача меҳр қўйганман, – дейди Гулнора опа. – Ўзбек миллий анъана ва қадриятларини ҳам ансамблга келиб ўргандим. Қайта ташкил этилгани боис, мен яна «Баҳор» ансамблининг халқаро алоқалар бўлимида ишлай бошладим. Шу кунгача ҳамкор-

ликда иш олиб бориш учун Россия, Франция, Бельгия, Португалия, Туркия ва Ҳиндистон давлатларидан таклифлар келиб тушган. Айни пайтда улар билан музокаралар олиб боряпмиз. Мени хурсанд қилгани — ҳозирги кунда ҳам чет элларда ансамблни танишади, ҳурмат қилишади. «Баҳор» ансамбли тақдиротидан сўнг Россиянинг «Берёзка», Грузиянинг «Сухашвили» ансамбллари раҳбарлари ва ижодкорлари бизга табрик йўллади.

* * *

... Устоз санъаткорларимиз ва «Баҳор» қизлари билан хайрлашар эканман, қулоғим остида яна Ўзбекистон халқ артисти Бобораҳим Мирзаев ижросидаги «Тановар» янграй бошлади. Бирок энди сахнада Мукаррама Турғунбоева эмас, янги авлод маликалари хиром айлар эди. Ҳарир рўмолларини юзига парда қилган бу гўзалларнинг қалби ҳам устоз санъаткоримиз ҳамиша талаб қилганидек ибо ва ҳаё номлиг нурлар билан зийнатланган бўлса, ажаб эмас...

**Мухтасар Тожимаматова,
«Янги Ўзбекистон» мухбири**

МУНДАРИЖА

Янги Ўзбекистонда маърифий жамият барпо этилмоқда	3
Ақл инновацияси	15
Инсон феномени	25
Миллатлараро тотувлик ва бағрикенглик – демократик жамиятнинг асосий тамойили	36
Давлат истиноди	45
Янгиланаётган маънавият – муваффақиятлар омили	54
Янги Ўзбекистоннинг шиддаткор бугуни ва ёркин эртаси тавсифи	64
Маънавият – миллат халоскори	72
Она симфонияси	82
Янги Ўзбекистон «Баҳор»и юртимизнинг «ташриф козоғи»га айлансин!	91

20.000 сўм

ОҚИЛ САЛИМОВ

АҚЛ ИННОВАЦИЯСИ

Тошкент «Маънавият» 2022

Мухаррир *Зухриддин Қудратов*
Рассом *Шухрат Соҳибов*
Мусаххих *Шарофат Хуррамова*
Компьютерда тайёрловчи *Шухрат Соҳибов*

Лицензия АИ №189, 10.05.2011 йилда берилган.
Босишга 20.10.2022 йилда рухсат этилди. Бичими 84x108 $\frac{1}{32}$.
«Таймс» гарнитураси. Офсет босма усулида босилди.
Шартли босма табоғи 5,45. Нашр табоғи 5,20. Буюртма № 22-16.
Адади 2000 нусха. Нархи шартнома асосида.

«Маънавият» нашриётида чоп этилди.
100047. Тошкент, Тараққиёт 2-берккўча, 2-уй. Шартнома № 38-22.

Manavijal

ISBN 978-9943-04-461-6

9 789943 044616